

**Libru tsa tsahá cuenda
nácaa quitsaha iyó
tandihi maa**

Génesis

en el
Mixteco de San Juan Colorado

La Liga Bíblica
Las Sagradas Escrituras para Todos

Las demás ilustraciones son propiedad de ©1978 David C. Cook Publishing Co., usadas con el permiso correspondiente.

Primera edición
Génesis
Mixteco de San Juan Colorado
mjc 05-082 3.5C

©La Liga Bíblica, A.C. 2006
México, D.F.

Libru tsa tsahá cuenda nácaa quitsahá iyó tandíhi maa

Cuhva quituví ñuhu ñayivi tan andivi

1 ¹ Tahan tsanaha nda nu quitsahá quituví tsa iyó, intuhun ñi Nyoo iyó. Tacan tan javahá ra andivi tan ñuhu ñayivi. ² Tan ñuhu ñayivi can nduve cuhva iyó tsi, nda maa ndutya ñi tsitu nuu tsi tan nduve tsa nditsin iyó. Tan tatyí Nyoo nyí tsi candá tsi nu ndutya.

³ Tan catyí Nyoo: “¡Na coo tsa nditsin!”

Tan ndunditsin. ⁴ Tan nyehe ra tyin vaha tsa nditsin can. Tan jasiin ra tsa nditsin can tan tsa naa can. ⁵ Tan “tsinu cahñi” jacunañi ra tsa nditsin can tan “tsacuaa” jacunañi ra tsa naa can. Tyiñu can javahá ra quívi jihna.

⁶ Yaha can catyí nyico ra: “Na coo iin nu ndoo nuña tsa cua jasiin ndutya tyin tacan tan cuvi ndusiin juhva tsi.”

Tan tacan cuvi.

⁷⁻⁸ Sava ndutya can ndoo ityi tsaha tan inga sava ndutya can cuahan ityi síqui tan nu ndoo nuña can jacunañi ra “andivi”. Tyiñu can javahá ra tsinu uvi quívi.

⁹ Tan inga quívi can catyí ra: “Na ndu iin ndutya tsa ndoo ityi tsaha iin ña nu cua ndu iin tsi tan na coo nu ityi”, catyí ra.

Tan tacan cuvi. ¹⁰ Nu ndu iin ndutya cuaha can jacunañi ra “ndutya ñuhu”, tan nu ndoo ityi can jacunañi ra “ñuhu ityi”.

Nyehe ra tyin vaha tacan. ¹¹⁻¹² Tan catyí nyico ra: “Na cana tandíhi nuu cuhu tan tandíhi nuu yutun cuhva siin siin tsiti nu ñuhu ñayivi.”

Tan tacan cuvi. Cana tandíhi maa nu cuhu tan yutun. Tan nyehe ra tyin vaha tandíhi tsa javahá ra. ¹³ Tyiñu can javahá ra tsinu uñi quívi.

¹⁴⁻¹⁵ Tacan tan catyí ra: “Na coo ñuhu ityi síqui tan jandunditsin can andivi tan nu ñuhu ñayivi tan jasiin can tsa tsinu cahñi tsihin tsacuaa tan cua coto yo quívi, tyembu tan cuiya”, catyí ra.

Tan tacan cuvi. ¹⁶ Javahá ra ñicanyii tan yoo cua jandunditsin. Ñicanyii cua jandunditsin tsinu cahñi, tan yoo cua jandunditsin tsacuaa, tan javahá ndíhi ra tiñuu. ¹⁷ Tan tyacu ra itsi ityi síqui andivi tyin jandunditsin tsi síqui ñuhu ñayivi ¹⁸ tsinu cahñi tan tsacuaa. Tan jasiin ra tsa nditsin can tan tsa naa. Tan nyehe ra tyin vaha

tacan. ¹⁹ Tyiñu can javahá ra tsinu cumi quívi.

²⁰ Tan inga quívi can catyí ra: “Na quituvi tandíhi maa nuu quiti tsitsi ndutya ñuhu, tan coo ndíhi quiti cua ndava.”

Tan tacan cuvi. ²¹ Javahá ra quiti nahnu tan tsihin tandíhi nuu quiti tsa tsicá intihvi ña tsitsi ndutya tan tsihin quiti ndavá.

Tan nyehe ra tyin vaha tsa javahá ra. ²² Tacan tan nasoco ra tsi ti naha ti, tan catyí ra: “Cuña ndo, na nducuaha sehe ndo tsitsi ndutya ñuhu, tan tahan tucu ñi quiti ndavá síqui nu ñuhu ñayivi”, catyí ra.

²³ Tyiñu can javahá ra tsinu uhun quívi.

²⁴ Tan inga quívi can catyí ra: “Na coo tandíhi nuu quiti nu ñuhu ñayivi: quiti cuví tata, tandíhi quiti tsicá tsihin tsitsi, tan tandíhi quiti cuuhu.”

Tan tacan cuvi. ²⁵ Javahá ra tandíhi nuu quiti ihya. Tan nyehe ra tyin vaha tacan.

²⁶ Tacan tan catyí ra: “Vityin ihya cua javaha yo iin nyivi^a tan cua javaha yo itsi tumaa caá maa yo. Tan cua quíhi ndaha nyivi ihya ñuhu ñayivi tsihin tandíhi maa tsa iyó nuu tsi.”

²⁷ Tacan cuvi, javahá ra nyivi,^a rayii tan ñaha, tumaa caá maa ra caá ñi jahá ra.

²⁸ Tan nasoco ra tsi ñi, tan catyí ra:

“Coo cuaha sehe ndo,

coo sehe ndo ñi catsico ñuu ñayivi.

Quíhi ndaha ndo ñuu ñayivi,

quíhi ndaha ndo quiti iyó tsitsi ndutya,

tan quiti ndavá,

tsihin tandíhi quiti tsicá nu ñuhu”, catyí ra.

²⁹ Tsa yahá can tan catyí nyico ra tsihin ñi:

“Jihna ndo, tsahá yu tandíhi yutun tsahá tsiti tsi ndo: yutun tsahá yucu vixi tan iyó tsiti cu, tandíhi

^a1:26, 27 ‘Nyivi’ tsihin yuhu hebreo cuví ‘adam’, tan tuhun ihya caahán cuenda nyivi ñuu ñayivi, tan inga nu vatsi tuhun ihya cuví tsi sívi rayii nañi Adán.

tsehe cuví catsi ndo. **30** Tan tandíhi quítì iyó nu ñuhu ñayívi: quítì cuuhu can, quítì ndavá can, quítì tsicá tsihin tsitsi can, tsahá yu tandíhi cuhu cuii catsi tí naha tí”, catyí ra.

Tan tacan cuví. **31** Tan nyehe ra tyin tandíhi maa tsa javahá ra yaha xaan vaha tsi, tan tsihin tyíñu ican ndu iin tsa íñu quívi jatyiñu ra.

2 **1** Ndíhi tsinú ñuhu ñayívi jahá ra tsihin tsa iyó nuu tsi, tan ndíhi tsinú andívi tsihin tandíhi tsa iyó nuu tsi jahá ra. **2** Tan quívi utsa quitatú ra, tyin ndíhi jatyiñu ra. **3** Tacan tan nasocó ra quívi can, tan cuví tsi iin quívi cahnu xaan jahá ra tyin quívi can quitatú ra tsa cuenda tandíhi maa tyíñu javahá ra.

4 Tacan cuví cuhva tsinú andívi tan ñuhu ñayívi quívi javahá Nyoo itsi.

Nu yucú nyívi tsitsi yutun tata

Quívi javahá ra Nyoo Jehová ñuhu ñayívi tan andívi, **5** nduve yutun tan ndi cuhu nu ñuhu ñayívi can tyin ñaha ca jacuun ra savi tan ñaha ca coo nyívi jatyiñú nu ñuhu can. **6** Maa tyin nu ñuhu ñayívi can caná ndutya tsa tyosó ñi cahnu nu ñuhu can. **7** Tacan tan javahá ra nyívi tsihin nyahyu. Tan tiví ra ixtyin nyívi can tan naquihví tsa nyito tsi nyívi can, tacan tan cuví nyívi can nyívi nyito.

8 Yaha can, javahá ra iin nu iyó cuaha yutun tata tsa tsahá yucu vixi. Javahá ra can nda Edén ityi nu caná ñicanyii. Tinyii ra tsi nyívi javahá ra can tsitsi yutun tata can. **9** Tan jacana ra tandíhi maa nuu yutun tyaquí tsahá yucu vixi, tan vaha cu catsi yo. Tan mahñu jacana ndíhi ra iin yutun, tan tsítì yutun ihya tsahá cu ñayívi nyito, tan jacana ra inga yutun, tan tsítì yutun can tsahá cu coto yo tsa vaha tan tsa ña vaha.

10 Tan nda Edén canyíi iin yutya, ican queé ndutya tyosó ñi cahnu yutun tata can, tan ican natahví cumi taahan yutya. **11** Intuhun yutya can nañí Pisón; tan yutya ihya tsinú nduvi nda ñuhu nu nañí Havila nu iyó xuhun cuaan.

12 Yaha xaan vaha xuhun cuaan quitá can. Tan iyó ndíhi bedelio (caá can tumaa caá sicui yutun, tuhvá can tsinú ndutya tami). Tan iyó ndíhi yuu tyaquí nañí ónice. **13** Tan yutya tsinu uvi, nañí Gihón. Tan yutya ihya tsinú nduvi ñi maa nu ñuhu nu nañí Cus. **14** Tan yutya tsinu uñi, nañí Hidekel tan yutya ihya yahá can xiin ñuu Asiria ityi nu caná ñicanyii. Tan Éufrates nañí yutya tsinu cumi.

15 Tan tsitsi yutun tata can tinyii ra Jehová tsi nyívi can tyin cua jacuenda nyívi can tan cua

jatyíñu nyívi can nuu tsi. **16** Tan tsahá ra ndatu tsi nyívi can tan catyí ra: “Cuví catsi un tandíhi yucu vixi tsahá yutun nyacú tsitsi yutun tata ihya, **17** maa tyin tsítì tsahá tsa coto un tsa vaha tan tsa ña vaha, ña catsi un. Tyin quívi cua catsi un tsítì can, tsa nditsa tyin cua cúu un”, catyí ra.

18 Yaha can tan catyí nyico ra: “Cua javaha yu inga nyívi cutahan tsihin nyívi ihya tyin ña vaha coo maa ñi nyívi ihya.”

19-20 Tsa yaha javahá ra tandíhi maa nuu quítì tsihin nyahyu, tsindacá ra tsi tí naha tí tsi nyívi can tyin nyehe nyívi can náa cua cunañi tí naha tí. Nducú nyívi can sívi intuhun intuhun quítì can. Tan ndoo sívi can nañí tí naha tí. Maa tyin ña nañihí maa yóo cuvi cutahan tsihin nyívi can. **21** Tacan tan jacusu Nyoo Jehová tsi nyívi can, tan tava ra intuhun yiqui naha nyívi can tsitsi tsa yaha xaan quixí nyívi can, tan jandahá ra nu tava ra yiqui naha can. **22** Tan tsihin yiqui naha tsa tava ra ican, javahá ra iin ñaha. Tan tsindacá cuenda ra tsi ñaha can tsi nyívi can. **23** Tacan tan catyí nyívi can:

“¡Tsihin yiqui yu tan tsihin cuñu ñuhu yu tsinú nyívi ihya yacan cuenda 'ñaha' cuví ña, tyin tsihin yiqui naha yuhu rayíi tsinú ña jahá Nyoo!” catyí ra.

24 Yacan cuenda rayíi tan ñaha nanduví ñi iin ña cuñu ñuhu tsa yaha tindaha ñi, tan ña taahán ca tsi coo ñi vehe jutu ñi.

25 Quívi can, rayíi tan ñaha can tandíi ñi, maa tyin ña cahán nuu ñi.

Nu ña tyaá yahvi nyívi tuhun cahán Nyoo

3 **1** Intuhun ñi nu coo tsitó xaan cuhva jandaví ñaha nu, tsa nuu tandíhi ca quítì javahá Nyoo Jehová, tan catyí nu tsihin ñaha can:

—¿Aan, yacan catyí Nyoo tyin ña cuví catsi ndo tsítì yutun nyacú tsitsi yutun tata ihya? —catyí nu coo can tsihin ña.

2 Tan catyí ñaha can tsihin nu:

—Cuví maa catsí ndi tandíhi ñi tsítì yutun nyacú ihya, **3** maa tyin tsítì yutun nyaá mahñu yutun tata ihya, ña cuví catsi ndi tan ndi ña cuví tñin ndi tsítì tun, tyin tatun cua javaha ndi tacan cua cúu ndi, catyí Nyoo —catyí ña.

4 —Ña nditsa, ña cua cúu ndo —catyí nu—. **5** Tsító vaha Nyoo tyin tatun cua catsi ndo tsítì yutun can cua coto ndo tsa vaha tan tsa ña vaha tumaa tsa tsító maa ra —catyí nu tsihin ña.

6 Nyehe ñaha can tyin vaha tsítì yutun can, tan síi caá cu nda cua ña catsiyó ca nuu ña

nyehé ña tsi cu tsa yaha cuñí ña catsi ña tsi cu, tan cuñí ña catsi ña tsi cu tyin cuñí ña ñihi ña tsa nyityi. Tan quih̄in ndih̄i ña tsi cu tsah̄a ña tsi ȳi ña tsats̄i ra. ⁷ Tsa ndih̄i tsats̄i ñi, juvin ñi cuhva can tsitó ñi tyin tand̄i ñi. Tacan tan quic̄u ñi ndaha yutun nañi higuera tan tyas̄i ñi tsi ñi tsihin can.

⁸ Tan tsiñ̄i ñi cundas̄un yutun nu vats̄i ra Nyoo Jehová tsitsi yutun tata can tsa tseñi. Tan tsin̄u xeehe ñi nuu ra tyañu yutun tata can. ⁹ Maa tyin can̄a ra tsi raȳi can, tan tsic̄a tuhun ra tsi ra:

—¿Numaa nyīu un, ñi? —catyí ra.

¹⁰ Tan nacah̄an ra tsihin ra:

—Ihya nyīi yu, tsiñ̄i yu tsic̄a un vats̄i un tsitsi yutun tata ihya, yacan cuenda quih̄vi xeehe yu, yuuh̄vi yu tsa cua cuxaan un tsi ndi tyin tand̄i ndi —catyí ra tsihin Nyoo.

¹¹ Tan tsic̄a tuhun ra tsi ra:

—¿Tan yóo caahán tsihin un tyin tand̄i un? ¿A tsats̄i un tsit̄i yutun tsa catyí yu tyin ña catsi un?

¹² Tan nacah̄an ra:

—Maa ñaha tsa tsah̄a un cutahan tsihin yu tsah̄a tsit̄i yutun can tsats̄i yu —catyí ra.

¹³ Tacan tan catyí ra Nyoo Jehová tsihin ñaha can:

—¿Náa javah̄a un? —catyí ra tsihin ña.

Tan catyí ña can:

—Nu coo ihya jandav̄i ñaha tsi yu, tan tsats̄i yu tsit̄i yutun can —catyí ña.

¹⁴ Yaha can tan catyí ra tsihin nu coo can:

—Tsa cuenda tsa tyeheh javah̄a un, cua cuvi un quit̄i tahn̄u ndatu nuu tand̄i maa nuu quit̄i, tan tsihin tsitsi un cua caca un, tan nyahyu ña maa un cua cuvi vityin tan cuahan tsi ityi nuu.

¹⁵ Tan xaan iñi ñaha tsi un cua jaha yu tahan ñi tata un tsihin tata ña; cua jañicueehe tata ña jiñi un, tan maa un cua jañicueehe xuu siyi tata ña.

¹⁶ Tan catyí ndih̄i ra tsihin ñaha can:

—Quīvi coo sehe un yaha cua nyehe un tundoho cua jaha yu; tan tsihin tsa uhvi cua cacu sehe un. Ndi maa nyehe un tundoho cua cuñi ca un coo un tsihin ȳi un, tan cua quih̄i ndaha ra tsi un.

¹⁷ Tan nacah̄an ndih̄i ra tsihin raȳi can:

—Tsa cuenda tsa tyaq̄ yahvi un tsa cah̄an ñasīhi un, tan tsats̄i un tsit̄i yutun catyí yu tyin ña catsi un, tsa catyí yacan, tahn̄u ndatu ñuhu ñaȳivi vityin ihya. Tand̄i maa quīvi cua coo un tsihin tundoho cua jatyiñu un tan ñihi un catsi un. ¹⁸ Cua cana tand̄i nuu iñu nu ñuhu, tan cua catsi un yucu iyó tsitsi cuhu. ¹⁹ Cuaha xaan tundoho cua nyehe un cua jatyiñu un tan ñihi un catsi un, nda cuanda cúu un, tan nanduvi nyico un ñuhu. Tyin tsihin ñuhu tsin̄u un, ñuhu cuví un, tan ñuhu cua cuvi nyico un —catyí ra tsihin ra can.

²⁰ Tan Eva jacunañ̄i raȳi can tsi ñasīhi ra tyin ña ican cua cuvi sihi nand̄i nyivi ñuu ñaȳivi. ²¹ Tan javah̄a ra Nyoo Jehová tsihin ñīi quit̄i tsa cua cunditsi ñi. ²² Tan catyí ra: “Vityin, nyivi cuví ñi tumaa cuví yo, tyin tsitó ñi tsa cuví tsa vaha tan tsa ña vaha. Maa tyin ña cua jocon ndih̄i ñi tsit̄i yutun tsah̄a ñaȳivi nyito tan catsi ñi tan coo cuii ñi”, catyí ra.

²³ Yacan cuenda tavā ra tsi ñi tsitsi yutun tata canyíi nda Edén, tan quitsah̄a jatyiñu ñi nuu ñuhu jah̄a ra tan juvin tsihin ñuhu tsin̄u ñi. ²⁴ Tsa yaha tavā tsiyo ra tsi ñi, tyac̄u ra ángel jacuendá yuhu yutun tata can ityi caná ñicanyii. Tan tyaq̄ ra mityi, tsa maa ñi maa ñuh̄u cuví, tsitsi ityi cuahan nu nyaá yutun nu queé tsit̄i tsa tsah̄a coo cuii nyivi. Tan tsicó nduvi mityi can tyin tacan tan ña cuvi yaha nyivi cuhun ñi nu nyaá yutun can.

Ra Caín tsihin ra Abel

4 ¹ Tsicoo raȳi can tsihin ña Eva tan ñih̄i sehe ña, tan quīvi cac̄u lee sehe ña jacunañ̄i ña Caín itsi. “Cuhva cuñi maa ra Jehová cuví ihya, yacan cuenda tsah̄a ra raȳi luhlu tsi yu”, catyí ña.

2 Tan tsicoo inga sehe ña tan jacunañi ña Abel tsi lee can. Tsa tsahnu ra Abel jacuendá ra mbee, tan ra Caín yañi ra, ra jatyiñú tsitsi cuhu cuví ra.

3 Iin quivi quihin ra Caín juhva tsiti yutun nuu jatyiñú ra tan tsijamañi ra can tsi ra Jehová. 4 Tan quihin tucu ra Abel sehe nuu quití jana ra, quití xaahan vaha tan jamañi ra tsi tí naha tí nuu ra Jehová. Tan tahañ iní ra Jehová nyehe ra tsi ra Abel tsihin tsa jamañi ra. 5 Maa tyin ña tahañ iní ra nyehe ra tsi ra Caín tsihin tsa jamañi ra, tan tsa catyí yacan, xaan xaan cuñí ra Caín tan xaan nyehé ra. 6 Tacan tan catyí ra Jehová tsihin ra: “¿Náa cuenda yaha xaan xaan cuñí un tan xaan nyehé un, Caín? 7 Tsitó un tyin cuví jacanaa cuatyí tsi un tun javahá un tsa ña vaha, tyin nu ican nducú nu jacanaa nu tsi un, maatyin ña cuhva un tsi un tsi nu. Jacanaa tsi nu tsihin tsa javaha un tsa vaha”, catyí ra Jehová tsihin ra.

8 Tan cuví tsi tsa caná ra Caín tsi ra Abel yañi ra cuahan ra naha cuhu.

Tsa tsa yucú ra naha tsitsi cuhu, sana iní ra Abel cañi ra Caín tsi ra tan tsihi ra. 9 Yaha can, tan tsica tuhun ra Jehová tsi ra Caín:

—¿Caín, náa ra Abel yañi un, ñi?

Tan catyí ra can:

—Ña tsitó yuhu, ña nyaá tyiñu yu jacuendá yu tsi ra can —catyí ra.

10 —¿Náa javaha un, Caín? Niñi ra yañi un tsa tsati, caná tsa tsi tsicán tsi tsi yu na jandaa yu cuatyí ihya. 11 Tsa catyí tsa tsahñi un tsi yañi un, tahnú ndatu un vityin tan cua quita un nu ñuhu nu tsati niñi ra. 12 Ndi maa cua jatyiñu un nu ñuhu, ña cua quee ca tsiti tsa cua tatsi un. Tan cua caca tatu maa un nu ñuhu ñayivi tan ña

cua ñihi maa un nu cua quitatu un —catyí ra Jehová tsihin ra.

13 Tan nacahan ra:

—Ñavin cuhva cunyee iní yuhu cuví cuhva tsa tatsí tuñi un tsi yu. 14 Tavá un tsi yu nu ñuhu ihya, tan ña cua nyehe ca yu tsi un, cua caca ndaahvi maa yu, tan nduve nu cua coo xuvehe yu, tan cuví quitatu yu. Tan tsa tacan, yoo cuví ñi maa cua nañihi tsi yu cahñi nahnu tsi yu —catyí ra.

15 Tan catyí ra Jehová tsihin ra:

—Nduve tsa cua cuví, Caín, tyin tatun ndáa ra cua cahñi tsi un, utsa tsaha cua tatsi tuñi yu tsi ra tan ñavin tumaa tatsi tuñi yu tsi maa un —catyí ra.

Tacan tan tyaa ra Jehová tumaa iin tuñi tsi ra, tyin yoo nyehe ñi maa tsi ra na ña cahñi ra naha tsi ra. 16 Tsa yaha natuhun ra Jehová tsihin ra, quita ra cuahan ra ityi nu caná ñicanyii tan tsicoo ra ityi nu nañi Nod.

Nyivi tata ra Caín

17 Tsa yaha tsaa ra nu nañi Nod, tsicoo ra tsihin ñasihi ra tan ñihi sehe ña. Tan jacacu ña iin rayi luhlu tan jacunañi ñi tsi lee can, Enoc. Tan janduvita ra iin ñuu tan jacunañi ra Enoc, ñuu can, juvin ñi cuhva nañi sehe ra. 18 Tan ra Enoc can cuví jutu ra Irad, tan ra Irad can cuví jutu ra Mehujael, tan ra Mehujael can cuví jutu ra Metusael, tan ra Metusael can cuví jutu ra Lamec. 19 Tan ra Lamec can tindaha ra tsihin uvi taahan ñaha, intuhun ña nañi Ada, tan inga ña nañi Zila. 20 Tan ña Ada can cuví sihi ra Jabal. Tan ra Jabal can tsihin nyivi tata ra iyó ñi vehe tsinu tsihin ñi quití tan nyivi jacuña quití tata cuví ñi 21 Tsicoo inga yañi ra nañi Jubal tan ra Jubal can tsihin tata ra cuví nyivi javacú arpa tan ra tiví tiyoo. 22 Tan ña Zila cuví sihi ra Tubal-caín, tan juvin ra can cuví ra javahá ndaha tyiñu tsihin caa tan tsihin inga caa tsa cuví bronze, tan iyó iin cuhva ra nañi Naama.

23 Cuví tsi iin quivi tan catyí ra Lamec tsihin nduvi taahan ñasihi ra:

Yoohe Ada tan yoohe Zila, tyasoho vaha ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo:

Tsahñi yu iin ra tyin maa ra jañicuehe tsi yu,

na catyí yo, iin ra yoco tyin maa ra cañi tsi yu.

24 Tatun cahñi ra naha tsi ra Caín, utsa tsaha cua cahnya ra naha cuenda,

maa tyin tatun cahñi ra naha tsi yuhu,
uñi xico tsahun uvi tsaha cua cahnya
ra naha cuenda, catyí ra tsihin ñi.

Tsinu uñi sehe ra Adán tsihin ñasihi ra

25 Tsioco nyico ra Adán tsihin ñasihi ra tan tsioco inga sehe ña, tan Set jacunañi ña sehe ña, tan catyí ña: “Nyoo tsaha inga sehe yu cuenda ra Abel ra tsa tsahñi ra Caín”, catyí ña.

26 Tan ra Set cuví jutu ra Enós. Nda tacan tan quitsaha tsiacán tahvi nyivi tsi Nyoo tsihin sivi ra “Jehová” tyin sivi maa ra cuví.

Nyivi tata ra Adán

5 1 Ihya cuví sivi tata ra Adán. Quivi javaha Nyoo tsi nyivi, javaha ra tsi ñi tumaa caá maa ra. 2 Rayii tan ñaha javaha ra tan jacunañi ra tsi ñi “nyivi^b”. Tan nasoco ra tsi ñi quivi can.

3 Cientu oco utsi cuiya ra Adán tan tsioco ra Set sehe ra, tan ndacu xaan ra tsi ra. 4 Tsa yaha cacu ra Set, una cientu ca cuiya tsioco ra Adán tan tsioco ca maa sehe ra tsihin ñasihi ra, rayii tan ñaha. 5 Tan tsioco ra ñin cientu oco utsi cuiya tan tsihi ra.

6 Cientu uhun cuiya ra Set tan tsioco ra Enós. 7 Tan tsa yaha cacu ra Enós, una cientu utsa ca cuiya tsioco ra Set, tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha. 8 Tan ñin cientu utsi uvi cuiya tsioco ra tan tsihi ra.

9 Cumi xico utsi cuiya ra Enós tan tsioco ra Cainán. 10 Tan una cientu tsahun ca cuiya tsioco ra tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha, tsa yaha cacu ra Cainán. 11 Tan ñin cientu uhun cuiya tsioco ra tan tsihi ra.

12 Uñi xico utsi cuiya ra Cainán tan tsioco ra Mahalaleel, sehe ra. 13 Tan una cientu uvi xico ca cuiya tsioco ra tsa yaha cacu ra can, tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha. 14 Tan cuiya tsioco ra nu ñuhu ñayivi cuví ñin cientu utsi cuiya tan tsihi ra.

15 Uñi xico uhun cuiya ra Mahalaleel tsaha tsioco ra Jared, sehe ra. 16 Una cientu oco utsi ca cuiya tsioco ra tsa yaha cacu ra can, tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha. 17 Tan una cientu cumi xico tsahun cuiya tsioco ra tan tsihi ra.

18 Cientu uñi xico uvi cuiya ra Jared tsaha tsioco ra Enoc, sehe ra. 19 Tsa yaha cacu ra can, una cientu ca cuiya tsioco ra, tan tsioco ca maa

sehe ra, rayii tan ñaha. 20 Tan cuiya tsioco ra nu ñuhu ñayivi cuví, ñin cientu uñi xico uvi cuiya tan tsihi ra.

21 Uñi xico uhun cuiya ra Enoc tsaha cacu ra Matusalén, sehe ra. 22 Tan tsa yaha cacu ra can, uñi cientu ca cuiya tsioco ra tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha. Tan cuhva taahán ñi maa Nyoo cuví can tsioco ra. 23-24 Tan uñi cientu uñi xico uhun cuiya ra tan naa ihñi ra tyin maa Nyoo naquihñi tsi ra tyin tsioco ra cuhva taahán ñi maa Nyoo.

25 Cientu cumi xico utsa cuiya ra Matusalén tsaha tsioco ra Lamec, sehe ra. 26 Tan tsa yaha tsioco ra can, utsa cientu cumi xico uvi ca cuiya tsioco ra, tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha. 27 Tan ñin cientu uñi xico ñin cuiya tsioco ra tan tsihi ra.

28-29 Cientu cumi xico uvi cuiya ra Lamec tsaha tsioco ra Noé, sehe ra, tan catyí ra: “Tsaha Nyoo tsi ra luhlu ihya tyin juvin ra cua jaha tsa ña yaha xaan ca nyehé yo tundoho nu ñuhu ñayivi tsa tsahnú ndatu ra”, catyí ra. 30 Tan tsioco ra uhun cientu cumi xico tsahun ca cuiya, tsa yaha cacu ra Noé can, tan tsioco ca maa sehe ra, rayii tan ñaha. 31 Tan utsa cientu uñi xico tsahun uvi cuiya tsioco ra tan tsihi ra.

32 Tsa yaha quihñi ra Noé uhun cientu cuiya tsioco uñi taahan sehe yii ra, ra Sem, ra Cam, tan ra Jafet.

Nu nyehé Nyoo tsa ña vaha javahá nyivi

6 1 Quivi quitsaha nducuaha nyivi nu ñuhu ñayivi, tan iyó sehe sihi ñi, 2 nyehé sehe Nyoo tyin tyaqui xaan caá sehe sihi nyivi nu ñuhu ñayivi, nacatsi ra naha ñaha taahán ñi maa ra naha tan tindaha ra naha tsihin ñi. 3 Tacan tan catyí ra Jehová: “Nyivi cúu ñi maa cuví nyivi, ña cua cuhva yu coo cuii ñi, cientu oco ñi cuiya cua coo ñi”, catyí ra. 4 Tyembu ndu ñin sehe Nyoo tsihin sehe sihi nyivi ñuu ñayivi, tan quitsaha tsioco sehe ñi, nahnu sucun sehe ñi tsioco, tan ñihi xaan ra naha, nda quivi can tan iyo cuñi nyivi tsihin ra naha.

5 Tan nyehé ra Jehová tyin yaha xaan cuaha tsa ña vaha javahá nyivi nu ñuhu ñayivi tan maa ñi tsa ña vaha tsiaca ñi ñi javaha ñi. 6 Tan ndaahvi xaan cuñi ra tan ndu uvi ñi ra tsa javaha ra nyivi nu ñuhu ñayivi. 7 Yacan cuenda catyí ra: “Cua janaa yu nyivi, tan cua janaa yu quití, quití tata, quití cuuhu, quití ndavá, quití

^b 5:2 Nyehé 1:27 nu tsahá cuenda tsi tuhun ihya.

tsicá tsihin tsitsi. Ndu uví ñi yu tsa javahá yu nandihí maa tsehe”, catyí ra.

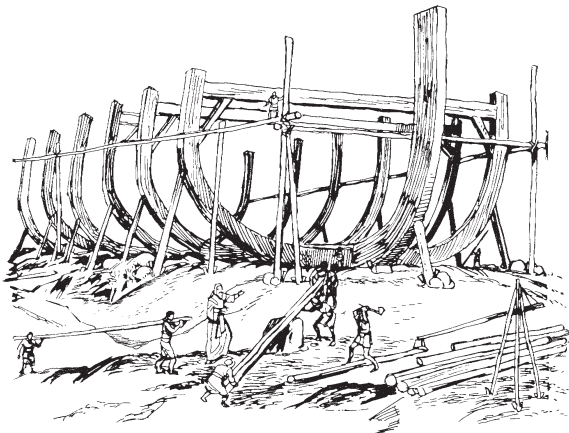
8 Maa tyin ra Noé ñihí ra tumañi ñi nuu Nyoo.

Nu javahá ra Noé yutun ndoo

9 Ihya cuví cuhva tsicoo ra Noé can.

Cuví ra iin rayí vaha, ndihí maa tsaha tyaá yahvi ra tsi Nyoo. Intuhun ñi ra tsicoo cuhva cuñí Nyoo, tsa nuu nandihí nyívi ñuu ra. 10 Tan sehe ra cuví tsi ra Sem, ra Cam tsihin ra Jafet.

11 Tsitu nu ñuhu ñayívi tsihin nyívi javahá tsa ña vaha tan cuaha tsa ña vaha javahá ñi nuu Nyoo. 12 Tan nyehé Nyoo tyin tiví nyívi ñuu ñayívi, tyin nacoo nyívi can ityi vaha. 13 Tan catyí ra tsihin ra Noé: “Tsa tyaá yu cuhva cua janaa yu tsi nyívi, tyin cuaha xaan cuatyí ñi. Tsa catyí cuatyí ñi cua janaa yu ñuu ñayívi. 14 Yacan cuenda javaha iin yutun ndoo tsihin yutun nañí gofer tan cuaha cuarto can javaha un. Tan jandutu un tyañu vitu nu ticohó can tsihin tsutsa yiti, ityi tsitsi tan ityi tsata tyin tacan tan ña cua quihví ndutya tsitsi yutun ndoo can. 15 Cuhva ihya cua javaha un yutun ndoo can: Cientu oco tsahun metru tsa cañi yutun ndoo can, tan oco uvi metru sasava tsa ñiñi, tan utsi uñi metru sasava tsa sucun. 16 Uñi toto vehe ityi tsitsi can javaha un. Tan sava metru cua nacoo nuña un nda jucun vehe can. Tan xiin yutun ndoo can cua tyaá un yuhu vehe cahnu. 17 Tyin cua jacuun yu savi xaan, tan cua cutu ndutya nu ñuhu ñayívi, tan cua cúu tandihí maa tsa iyó tsa nyito nu ñuhu ñayívi; tandihí maa cua janaa yu. 18 Maa tyin cua ndoo yu tuhun tsihin un tyin tandihí ndo cua quihví tsitsi yutun ndoo can: maa un, tsihin ñasiñi un, nduñi sehe un tsihin ñasiñi ra naha. 19 Tan cua quihví ndihí tandihí nuu quití tsihin un tan ña cua cundiñi nuu ti naha ti: intuhun quití yí, tan intuhun quití siñi tsa intuhun intuhun nuu ti naha ti: 20 quití ndavá, quití tata,

quití cuuhu, quití tsicá tsihin tsitsi, cua quihví tsihin un tsitsi yutun ndoo can, tyin tacan tan ña cua cúu ti naha ti. 21 Tan jacaya tsa cua catsi un tsihin nyívi un tan tsihin tsa cua catsi quití can naha ti, tyin tacan tan ñiñi ndo tsa cua catsi ndo”, catyí Nyoo tsihin ra Noé.

22 Tan tacan javahá ra Noé; javahá ra tandihí maa cuhva tava tyiñu Nyoo tsi ra.

Nu cuun savi xaan

7 1 Tsa yaha ndihí tsinu yutun ndoo can tan catyí ra Jehová tsihin ra Noé: “Quihví tsihin nandihí nyívi un tsitsi yutun ndoo can, intuhun ñi yooho iyó cuhva cuñí yu tsa nuu nandihí ca nyívi ñuu ñayívi ihya. 2 Tan tandihí quití cua cuví catsi ndo na quihví utsa quití yí tan utsa quití siñi; tan intuhun quití yí tsihin quití siñi quití ña cua cuví catsi ndo. 3 Tacan tucu ñi quití ndavá na quihví utsa quití yí tan utsa quití siñi tacan tan ña cua cundiñi nuu ti naha ti nu ñuhu ñayívi. 4 Tyin cumañi utsa nduvi ña tan cua jacuun yu savi xaan. Uvi xico quívi cua cuun savi, nduvi tan ñiñu, tandihí maa tsa javahá yu tsa iyó tsa nyito itsi tsa cua ndoo ityi tsata yutun ndoo cua janaa yu”, catyí Nyoo. 5 Tan tandihí maa tsa tava tyiñu ra Jehová tsi ra jandaá ra.

6 Iyó ñu cientu cuiya ra quívi quitsahá cuún savi tan tsitu ndutya nu ñuhu ñayívi. 7 Quihví ra tsitsi yutun ndoo can tsihin nyívi ra, ñasiñi ra, sehe ra, tsanu ra tyin tacan tan ña cunaa ñi. 8 Tan quihví ndihí quití tsa cahñ Nyoo tsihin ra tyin cua cacu. 9 Uvi taahan uvi taahan ti naha ti quihví tsitsi yutun ndoo can, quití yí tan quití siñi, tumaa tsa tava tyiñu maa Nyoo tsi ra.

10 Tahñ tsi tsa utsa quívi can, quitsahá cuún savi tan cuahan tsitú ndutya nu ñuhu ñayívi. 11 Tyin tyahnyá tutyi ndutya ñuhu tsitsi ñuhu tan nuñá ndihí ityi andívi. Tan nu tsahun uvi tsicá yoo tsinu uvi cuví can, tan ñu cientu cuiya ra Noé tahan can. 12 Uvi xico quívi cuun savi xaan nu ñuhu ñayívi nduvi tan ñiñu. 13 Juvín ñi maa quívi quitsahá cuún savi can quihví ra Noé tsitsi yutun ndoo tsihin ñasiñi ra tsihin sehe ra, ra Sem, ra Cam, tan ra Jafet, tan nduñi tsanu ra. 14 Tan tsihin ñi quihví tandihí nuu quití cuuhu, quití tata, quití tsicá tsihin tsitsi tan quití ndavá. 15 Uvi taahan uvi taahan nuu quití can quihví tsihin ra tsitsi yutun ndoo can. 16 Quihví quití yí tan quití siñi tsa intuhun intuhun nuu ti naha ti, tumaa tsa tava tyiñu maa Nyoo tsi ra. Yaha can tan tyasí Nyoo yuhu vehe yutun ndoo can.

17 Uvi xico quiví cuṽn savi xaan, yaha xaan tsitṽ ndutya nu ñuhu ñayiví tan yutun ndoo nu nyíí ra Noé ndoṽ tsi nyíí tsi nu ndutya cuaha can. 18 Tan cuahan tsitú cuaha ca ndutya, tan yutun ndoo can nyíí maa tsi nu ndutya can. 19 Tan cunyeṽ ndutya cuaha can yahaṽ tsi jiñi yucu sucun nyacú nu ñuhu ñayiví. 20 Ña yacan ñi, utsa metru ca yahaṽ ndutya cuaha can jiñi yucu sucun can. 21 Tan tsihiṽ nandíhi nyiví, tsihin quití tsa ña quihvṽ tsitsi yutun ndoo can, quití ndavá, quití tata, quití cuuhu tan quití tsicá tsihin tsitsi iyó nu ñuhu ñayiví. 22 Tan tacan cuvṽ, tandíhi maa tsa iyó tsa nyito nu ñuhu ñayiví tsa ixtá tatyí can tsihiṽ. 23 Maa tyin nyiví yucú tsitsi yutun ndoo can cacṽ ñi: ra Noé tsihin ñasihiṽ ra, sehe ra tsihin tsanu ra. Tan nandíhi maa nyiví tsa ndoṽ ityi tsata tsihiṽ ñi, tacan tucu quití, ndíhi tí naha tí tsihiṽ. 24 Tan quítsahaṽ ndocó ndutya cuaha can tsa yaha uhun yoo tsa tsitṽ ndutya can nu ñuhu ñayiví.

Nu ndíhi cuṽn savi xaan

8 1 Tsitsi tsa ndi cuún savi, ña naṽ iñi Nyoo tsi ra Noé tsihin tandíhi quití yucú tsihin ra tsitsi yutun ndoo can. Tacan tan quítsahá yihí tatyí jahaṽ ra tan nanuṽ ndutya can. 2 Tyin na cundasṽ tutyi ndutya ñuhu tan tsindasṽ ndíhi ityi andiví tacan tan tsicuíñiṽ tsa cuún savi. Tan jayahṽ Nyoo tatyí siquiṽ ndutya can, tan quítsahaṽ ndocó tsi. 3 Tan tsa yahaṽ uhun yoo, ndocoṽ juhva ndutya cuaha can. 4 Tan nu tsahun uvi tsicá yoo utsa, ndooṽ yutun ndoo can jiñi yucu nyacú nu nañí Ararat. 5 Tan cuahan nanuú ca ndutya can nda yoo utsi. Tan nu iin tsicá yoo utsi can, quítsahaṽ ndunditsín tandíhi yucu sucun.

6 Ndatṽ ra Noé uvi xico quiví ca tsaha nuñaṽ ra ventana tsa javahaṽ ra. 7 Tan jacuhun ra iin ticaca, tan tyicatyihya cuahan tí ndavá tí ndatú tí nda na ityi ñuhu ñayiví. 8 Yaha can, jacuhun

ra iin paloma, tyin cuñí ra coto ra tatun tsa ndocoṽ ndutya nu ñuhu ñayiví. 9 Maa tyin ña ñihí tí nu quitatu tí tyin ñaha ca ndocoṽ ndutya nu ñuhu ñayiví, tan natsaaṽ nyico tí nu nyíí ra tan quihin ra tsi tí tyihí ra tsitsi yutun ndoo can.

10 Ndatṽ ra utsa nduvi ca tan jacuhun nyico ra tsi tí. 11 Tacan tan tsaṽ tí yihí yuhu tí ndaha numa cuii olivo tsa tsa cuñí cuaa. Tacan tan tsitoṽ ra tyin tsa nducuṽ ndutya nu ñuhu ñayiví. 12 Tan ndatṽ ra inga utsa quiví ca, tan jacuhun nyico ra tsi tí inga tsaha, tan ican tí ña tsaṽ nuhu ca.

13 Tan quiví ndíhiṽ ndutya can ndocoṽ nu ñuhu ñayiví, iñu cientu iin cuiya ra Noé tahan can. Tan nu iin tsicá yoo jihna, tsanṽ ra jiñi yutun ndoo can tan nyeheṽ ra tyin tsa ndocoṽ ndutya nu ñuhu ñayiví. 14 Tan nu oco utsa tsicá yoo tsinu uvi na ityiṽ vaha ñuhu ñayiví.

15 Tacan tan catyí Nyoo tsihin ra: 16 “Quitṽ tsihin ñasihiṽ un, tsihin ra sehe un naha ra, tan tsihin ñi tsanu un tsitsi yutun ndoo juven, 17 tsihin tandíhi quití tsa quihvṽ tsihin un, quití ndavá can, quití tata can, quití cuuhu can, quití tsicá tsihin tsitsi can, tṽva tsi tí naha tí na cahun tí naha tí naní catsico nu ñuhu ñayiví tan coo cuaha sehe tí naha tí tan cuña tí naha tí nu ñuhu”, catyí Nyoo tsihin ra.

18 Tacan tan quitṽ ra tsihin ñasihiṽ ra, tsihin sehe ra tsihin tsanu ra tsitsi yutun ndoo can, 19 tsihin quití ndavá can, quití tata can, quití cuuhu can, quití tsicá tsihin tsitsi can quitṽ tsihin ra.

Tuhun tsa ndoṽ Nyoo tsihin ra Noé

20 Tsa yaha quitṽ ra, javahaṽ ra iin ata, tan nacatsṽ ra tandíhi nuu quití tsa cua cuvi catsí ra naha, tyin jamañi ra nuu Nyoo. Tsahñiṽ ra tsi tí naha tí tan cayṽ tí naha tí nuu ata can. 21 Tan tsa tsaṽ xico tami can ityi nuu ra Jehová, catyí ra tsitsi añima ra: “Vasu ndi maa nda yoco nyiví tsicá iñi ñi javaha ñi tsa ña vaha, ña cua tahnú ndatu ca ñuhu ñayiví jaha yo tsa catyi cuatyí ñi. Ña cua janaa ca yo tsa iyó tsa nyito nu ñuhu ñayiví tumaa javahaṽ yo vityin.

22 “Tan tsitsi tsa ndi iyó ñuhu ñayiví, ña cua xaña ñi tsa tatsi ñi, tan tsa naquihin ñi ndaha tyiñu ñi. Ña cua ndíhi tsa ihñi tan tsa vitsin, tyembu savi tan tyembu cahñi, tsacuaa tan tsinu cahñi ña cua ndíhi”, catyí ra tsitsi añima ra.

9 1 Nasocoṽ Nyoo tsi ra Noé tsihin sehe ra tsihin tuhun ihya: “Coo cuaha sehe ndo,

tan coo tata ndo nii catsico ñuu ñayivi.

2 Tandihí maa quití iyó nu ñuhu ñayivi ihya cua nayuhvi tí naha tí tsi ndo, quití ndavá can, quití tsicá nu ñuhu can, quití iyó tsitsi ndutya can, tandihí tí naha tí nacuhvá cuenda yu tsitsi ndaha ndo. 3 Tshá yu tandihí quití can, tan tandihí yucu, ndáa tsa taahán iñi maa ndo catsi ndo. 4 Maa tyin iyó intuhun tsa ña cuví catsi ndo: cuñu yihí ñiñi, tyin ñiñi can tshá tsa iyó nyito nyivi tan quití. 5 Tsa nditsa tyin tatun cahñi nyivi tsi inga tahan ñi, cua tatsi tuñi yu tsi ñi tsa cuenda ñiñi nyivi can, tan tacan tucu ñi quití tatun cahñi tí nyivi.

6 “Nyivi tsháñi nyivi,
taahán tsi cúu ñi.

Tyin nandihí maa nyivi tsinú ñi tumaa
caá maa yu tsa cuví yu Nyoo.

7 Maa tyin nyooho na coo cuaha tata ndo
tan na nducuaha ndo.

Tan na coo ra naha nii catsico ñuu
ñayivi.”

8 Tan catyí ndihí ra tshin ra Noé can tshin sehe ra: 9 “Jacotó yu tsi ndo tyin ndoó yu tuhun tshin ndo, tan tshin nandihí tata ndo, 10 tan tshin tandihí quití tsa nyacú quitá tshin ndo tsitsi yutun ndoo ihya: quití ndavá can, quití tata can, quití cuuhu can tshin tandihí tí naha tí ndoó yu tuhun. 11 Ña cua nasama ca yu tuhun ndoó yu tshin ndo, ña cua cuun ca savi xaan cua janaa ñuu ñayivi, tan ña cua janaa ca yu tandihí tsa iyó tsa nyito tshin ndutya.

12 “Ihya cuví iin cuhva ndoó yu tuhun tshin maa yu, tshin maa ndo tan tshin quití, cuahan maa quivi: 13 Tyaá yu coo cuiya nu vico, tan cuví tsi tsa ndaa cuhva ndoó yu tuhun tshin nyivi nu ñuhu ñayivi. 14 Tsa cua naquihvi vico ityi siqui jaha yu, cua quita coo cuiya can. 15 Tacan tan cua nducuhun iñi yu tuhun ndoó yu tshin ndo tan tshin tandihí nuu quití, tan ña

cua coo ca savi xaan cua janaa tsi tsa iyó tsa nyito nu ñuhu ñayivi. 16 Tatun tsa nyaá coo cuiya can nu vico, cua nyehe yu can tan cua nducuhun iñi yu tuhun tsa ndoó yu tshin nyivi tan tshin tandihí nuu quití nda cuanda cundihí ñuu ñayivi. 17 Yacan cuví tsa ndaa cuenda tsa ndoó yu tuhun tshin maa yu tan tandihí tsa iyó tsa nyito nu ñuhu ñayivi”, catyí ra tshin ra Noé.

Ra Noé tshin sehe ra

18 Sehe ra Noé tsa quitá tsitsi yutun ndoo tshin ra cuví ra Sem ra Cam tshin ra Jafet. Tan ra Cam cuví jutú ra Canaán. 19 Nduñi ra ihya naha ra, ra Sem, ra Cam tan ra Jafet cuví sehe ra Noé, tshin tata ra ican naha ra tsiñá nyivi nu ñuhu ñayivi.

20 Quitsaha jatyiñú ra Noé can nu ñuhu, tan tatsí cuaha ra yoho tshá yucu vixi tsa cuví uva. 21 Tan iin quivi tshí ra vinu tsa tsinú tshin uva can, tan naá iñi ra jahá vinu can. Tan ndoó ra canyí jihñi ra mahñu tsitsi vehe ra tan nduve ca jahma nditsí ra. 22 Tan nyehe ra Cam, jutú ra Canaán, tyin tandi ra Noé, jutú ra, tsahan ra catyí tuhun ra can tshin nduvi yañi ra yucú nuquehe. 23 Tacan tan quihñ ra Sem tshin ra Jafet jahma cua casí ra naha tsi jutú ra naha. Tyiso ra naha jahma can tsata ra naha tsahan tsicá tshin tsata ra naha tsicasí ra naha tsi jutú ra naha tshin jahma can tyin ña cuñí ra naha nyehe ra naha tsa tandi ra.

24 Tsa ndoto jutú ra naha, tsito ra tsa javaha ra Cam sehe tsinu uñi ra. 25 Tan catyí ra:

“¡Tahnú ndatu ra Canaán, sehe ra Cam!
¡Tandihí tata ra cua cuvi ra naha musu ña
nyaá yahvi,
nuu ra Sem tan nuu ra Jafet tan nuu
tandihí tata ra naha!”

26 Tsa yaha cahán ra yacan, tan catyí ra:
“Ná nasoco ra Jehová, Nyoo yu, tsi ra
Sem,

tan na cuvi ra Canaán musu nuu ra.

27 ¡Maa Nyoo cua cuhva cuaha tata tan ñuhu
tsi ra Jafet!

¡Tan na coo ndihí ra naha yatyin nu iyó
ra Sem,
tan na cuvi ra Canaán musu ra naha!”
catyí ra Noé.

28 Tsicoó ra Noé uñi cientu sasava ca cuiya tsa yaha cuun savi xaan. 29 Tan iin cientu sasava cuiya tsicoó ra nu ñuhu ñayivi tsaha tshí ra.

Nyivi tata nduñi sehe ra Noé

10 ¹ Nyivi ihya cuví tata sehe ra Sem, ra Cam, tan ra Jafet, sehe ra Noé. Tan tsicoo sehe ra naha tsa yaha cuun savi xaan.

² Tan ra ihya naha ra cuví sehe ra Jafet: ra Gomer, ra Magog, ra Madai, ra Javán, ra Tubal, ra Mesec tan ra Tiras. ³ Tan ra ihya naha ra cuví sehe ra Gomer: ra Askenaz, ra Rifat, tsihin ra Togarma. ⁴ Tan ra ihya naha ra cuví sehe ra Javán: ra Elisa, ra Tarsis, ra Quitim tsihin ra Dodanim. ⁵ Tan sehe ra Javán can cuví ra tsa tsicoo yatyin ndutya ñuhu. Nandihí maa ra can naha ra cuví tata ra Jafet. Tan siin siin yuhu natuhún ra naha, tsa intuhun intuhun ñuu cuví ra.

⁶ Tan ra ihya naha ra cuví sehe ra Cam: ra Cus, ra Mizraim, ra Fut, tsihin ra Canaán. ⁷ Tan sehe ra Cus cuví ra Seba, ra Havila, ra Sabta, ra Raama tsihin ra Sabteca. Tan sehe ra Raama cuví ra Xeba tsihin ra Dedán. ⁸ Tan inga tata ra Cus cuví ra Nimrod, ra Nimrod cuví jihna ra ndacá ñaha nu ñuhu ñayivi. ⁹ Tan cuví ra ityi nuu Nyoo iin rayi vaha tsahñi quiti. Tan ican vatsí tuhun tsa catyí: “Tumaa ra Nimrod, ra tsahñi quiti tan ña jandacú ra tyin maa Nyoo tsaha ndatu can tsi ra.” ¹⁰ Tan ñuu nu tsiyihí ndaha ra tsa jihna cuví: ñuu Babel, ñuu Erec, ñuu Acad, tan tsihin ñuu Calne. Tandihí ñuu can cayucú nda Sinar. ¹¹⁻¹² Tan quitá ra Nimrod Sinar can cuahan ra ityi Asiria, tan ican janduvita ra ñuu Nínive, ñuu Rehobot, ñuu Cala, tan ñuu Resén; tan ñuu Resén can cuví ñuu cahnu canyí xiin Nínive tan xiin Cala.

¹³ Tan tata ra Mizraim, cuví nyivi Lud, nyivi Anam, nyivi Lehab, nyivi Naftu, ¹⁴ nyivi Patrus, nyivi Caslu, tan nyivi Caftor. Tan tata nyivi Caslu tan nyivi Caftor cuví tsi nyivi Filistia.

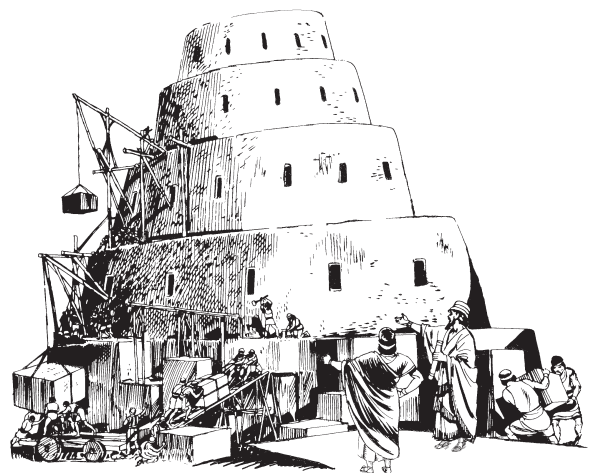
¹⁵ Tan sehe nuu ra Canaán cuví ra Sidón tan inga sehe ra nañi Het. ¹⁶ Tan tata ra Canaán can cuví nyivi ihya: nyivi Jebus, nyivi Amor, nyivi Gerges, ¹⁷ nyivi Hev, nyivi Arac, nyivi Sin, ¹⁸ nyivi Arvad, nyivi Zemar, tan nyivi Hamat. Nandihí tata ra Canaán can natsatsa cua nducu ñi nu coo ñi. ¹⁹ Tan cahnu vaha cuví ñuhu nyivi can, nyíi ñuhu can nda ityi ñuu Sidón, ityi ñuu Gerar, nda cuanda Gaza; tan nda cuanda ityi ñuu Sodoma, ñuu Gomorra, ñuu Adma, ñuu Zeboim, tan nda cuanda ñuu Lasa, cuví ñuhu nyivi can. ²⁰ Nandihí nyivi can cuví tata ra Cam, tsa siin siin yuhu natuhún ñi tsa intuhun intuhun ñuu cuví ñi.

²¹ Tan ra Sem yañi tsitsa ra Jafet, cuví tsii tsaahnu nandihí nyivi ra Heber. ²² Tan ra ihya naha ra cuví tata ra Sem: ra Elam, ra Asur, ra Arfaxad, ra Lud tan ra Aram. ²³ Tan tata ra Aram cuví ra Uz, ra Hul, ra Geter, tsihin ra Mas. ²⁴ Tan ra Arfaxad cuví jutu ra Sala, tan ra Sala cuví jutu ra Heber. ²⁵ Tan ra Heber tsicoo uvi taahan sehe ra. Intuhun ra nañi Peleg, tyin tyembu cacu ra can natahvi ñuhu tsi nyivi tan ndusiñ ñi. Tan inga sehe ra nañi Joctán. ²⁶ Tan tata ra Joctán can cuví ra Almodad, ra Selef, ra Hazar-mavet, ra Jera, ²⁷ ra Adoram, ra Uzal, ra Dicla, ²⁸ ra Obal, ra Abimael, ra Seba, ²⁹ ra Ofir, ra Havila tan ra Jobab; nandihí maa ra ican naha ra cuví tata ra Joctán. ³⁰ Tan ñuhu nu tsicoo ra naha cuví ñi maa cuenda ityi Mesa tan nda cuanda ityi Sefar, ityi nu cuaha xaan yucu iyó ityi nu caná ñicanyii. ³¹ Tandihí maa ra can naha ra cuví tata ra Sem, tsa siin siin yuhu natuhún ra, tsa intuhun intuhun ñuu cuví ra.

³² Nandihí maa ra can naha ra cuví tata sehe ra Noé tsa intuhun intuhun ra tsihin nyivi ra, tan tsihin ñuu ra. Tan tata ra can naha ra cuví nandihí nyivi tsicoo nu ñuhu ñayivi tsa yaha cuun savi xaan.

Nu nasama yuhu natuhún nyivi

11 ¹ Tahan tsanaha iin ñi yuhu natuhún nyivi. ² Tan cuví tsi tsa quitá ñi cuahan ñi ityi caná ñicanyii. Tsañ ñi ityi cuenda ñuhu Sinar nu canyí iin tsa ndaa cahnu tan ndoo ñi iyó ñi can. ³ Tacan tan quitsaha natuhún tahan juhva ra naha tan catyí ra naha: “Cua javaha yo ndoho tan cua cahmi yo ndoho can”, catyí ra naha. Tacan javaha ra naha, tsityiñu ra naha ndoho cayu tsa nuu yuu, tan tyañu ndoho can tyihí ra naha tsa cuví tumaa chapopote. ⁴ Yaha

can catyí nyico ra naha: “Vityin ihya cua javaha yo iin ñuu cahnu tan iin torre sucun tan cua tsaa can nda andivi. Tacan tan cua cava tuhun yo nanñi nu ñuhu ñayivi tan ña ñiñi cuhun yo”, catyí ra naha.

5 Tacan tan nuu ra Jehová tyin nyehé ra ñuu tan torre tsa cuahan javahá nyivi can. 6 Tan tsicá iñi ra: “Iin xaan cuví nyivi ihya tan intuhun ñi yuhu caahán ñi, tsa quitsahá jatyiñú ñi tyiñu tsa natuhun tahan ñi, nduve náa cua casi tsi ñi tsa javahá ñi can. 7 Vaha ca nuu yo tan nasama yo yuhu caahán ñi, tacan tan ña cua cutuñi iñi ñi tsa caahán inga ñi”, tsicá iñi ra. Tan tacan javahá ra.

8 Tan tsihin cuhva can nacoó ñi tsa javahá ñi ñuu can, tan ndihí ñi natsatsá nu ñuhu ñayivi jahá ra Jehová.

9 Tan yacan cuenda nañi ñuu can Babel, tyin ican nasama ra Jehová yuhu natuhún nyivi ñuu ñayivi, tan ican natsatsá ñi ñi catsico nu ñuhu ñayivi.

Nyivi tata ra Sem

10 Tsa yaha uvi cuiya tsa cuun savi xaan, cientu cuiya ra Sem tahan can, tan tsicoó ra Arfaxad, sehe ra. 11 Tan tsa yaha cacú ra Arfaxad can, uhun cientu ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

12 Oco tsahun cuiya ra Arfaxad tan tsicoó ra Sala, sehe ra. 13 Tan tsa yaha cacú ra Sala can, cumi cientu uñi ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

14 Oco utsi cuiya ra Sala tan tsicoó ra Heber, sehe ra. 15 Tan tsa yaha cacú ra Heber can, cumi cientu uñi ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

16 Oco utsi cumi cuiya ra Heber tan tsicoó ra Peleg, sehe ra. 17 Tan tsa yaha cacú ra Peleg can, cumi cientu oco utsi ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

18 Oco utsi cuiya ra Peleg tan tsicoó ra Reu, sehe ra. 19 Tan tsa yaha cacú ra Reu can, uvi cientu iin ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

20 Oco utsi uvi cuiya ra Reu tan tsicoó ra Serug, sehe ra. 21 Tan tsa yaha cacú ra Serug can, uvi cientu utsa ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

22 Oco utsi cuiya ra Serug tan tsicoó ra Nacor, sehe ra. 23 Tan tsa yaha cacú ra Nacor can, uvi cientu ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

24 Oco iin cuiya ra Nacor tan tsicoó ra Taré, sehe ra. 25 Tan tsa yaha cacú ra Taré can, cientu tsahun cumi ca cuiya tsicoó ra, tan tsicoó ca maa sehe ra, rayii tan ñaha.

26 Tan uñi xico utsi cuiya ra Taré tan tsicoó ra Abram, ra Nacor tan ra Harán, sehe ra.

Ihya quitsahá cuenda tsii tsaahnu nyivi Israel

27 Ra ihya naha ra cuví sehe ra Taré: ra Abram, ra Nacor tan ra Harán. Ra Harán cuví jutu ra Lot. 28 Yatyí ca tsihi ra Harán tan ñavin ca ra Taré, jutu ra. Tsihi ra ñuu nu cacú ra, ñuu Ur cuenda Caldea.

29 Tan ra Abram tindahá ra tsihin ña Sarai. Tan ra Nacor tindahá ra tsihin ña Milca, ñaha tahan ña Isca, sehe ra Harán. 30 Maatyin ña Sarai ña tsicoó sehe ña tyin ñaha numa cuví ña.

31 Quitá ra Taré ñuu Ur cuenda Caldea cuahan ra nda Canaán, tsihin ra Abram, sehe ra, ña Sarai, tsanu ra, tan tsihin ra Lot. Tan tsa tsaá ra naha ñuu Harán, ican ndoo ra naha tsicoó ra naha.

32 Tan ñuu can tsihi ra Taré, jutu ra Abram. Uvi cientu uhun cuiya tsicoó ra Taré tan tsihi ra.

Nu caná Nyoo tsi ra Abram

12 1 Tan cahan ra Jehová tsihin ra Abram, tan catyí ra: “Nácoo ñuhu un, nácoo nyivi un, tan vehe jutu un nu iyó un, tan cuhun un nuu ñuhu cua janaha yu tsi un. 2 Tan tsihin tata un cua javaha yu iin ñuu cahnu, cua nasoco yu tsi un, tan yaha cahnu cua jaha yu tsi un, yacan cuenda cua nasoco un tsi inga nyivi.

3 Cua nasoco yu tsi nyivi cua nasoco tsi un, tan nyivi cahnu ndatu tsi un, cua tahnú ndatu ñi. Tan tsa cuenda un cua nasoco yu nandihí nyivi nu ñuhu ñayivi”, catyí ra tsihin ra Abram can.

4 Tacan tan quitá ra Abram cuahan ra tumaa tsa tavá tyiñu Nyoo tsi ra, tan cuahan ndihí ra Lot tsihin ra. Tan quivi quitá ra Abram nda Harán, iyó uñi xico tsahun cuiya ra. 5 Quihin ra tsi ña Sarai, ñasihi ra, tan tsihin ra Lot, tsatsin ra, tsihin tandihí maa ndaha tyiñu tsa jacaya ra, tsihin nandihí maa musu tsa naquihin cuenda ra, tsaha quitá ra naha cuahan ra naha nda ñuu Canaán.

Tan tsa tsaá ra naha nda Canaán can, 6 ñi maa cuenda ñuhu can tsicá ra, nda cuenda tsaá ra nda Siquem, nu nyaá iin tunyii cahnu cuenda More nu catyí nyivi tyin ii xaan can. (Tan tyembu tahan ndi iyó nyivi Canaán nu ñuhu can cuví can.) 7 Tan ican quitá ra Jehová nuu ra, tan catyí ra tsihin ra: “Abram, ñi maa ñuhu ihya cua cuhva yu tsi tata un”, catyí ra.

Tacan tan javahā ra Abram iin ata tan jacahnū ra tsi Nyoo tyin ican quita Nyoo cahān ra tsihin ra. ⁸ Yaha can cuahan ra ityi nu nyacú cuaha yucu cuenda Bet-el^c ityi caná ñicanyii. Tan tsicoo ra nu titahan xahñu ñuu Bet-el tsihin ñuu Hai. Tan ican javahā ra inga ata, tan cahān ndaahvi ra tsihin ra Jehová. ⁹ Yaha can, quihñ ra ityi cuahan tucu ra ityi cuenda Neguev, tan cuee ñi cuee ñi cuahan ra.

Nu tsaq ra Abram ñuu Egipto

¹⁰ Tacan tan quitsahā iyó tama ñuu ñayivi, tan tsa ñihí iyó tama, naquihñ ra ityi cuahan ra tsihin nyivi ra nda Egipto cua coo ra. ¹¹ Tsa tsa cua quihvi ra ñuu can, catyí ra tsihin ñasihi ra: “Jihna, tsitó yu tyin cuví un iin ñaha sii xaan caá. ¹² Tan tsa cua nyehe ra Egipto naha ra tsi un, cua catyi ra naha: ‘Ñasihi ra ican cuví tsi ñaha can’. Tan cua cahñi ra naha tsi yu, tan cua quihñ ra naha tsi un, ña cua cahñi ra can naha ra tsi yooho. ¹³ Yacan cuenda catyi un tyin cuhva yu cuví tsi un. Tacan tan nduve náa cua javaha ra naha tsi yu tan vaha cua cuví tsi yu nu cuahan yo tsa cuenda un. Jaha tumañi iñi, cahān un tyin cuhva yu cuví tsi un”, catyí ra.

¹⁴ Tsa quihvi ñi ñuu can, nyehe ra Egipto naha ra tyin sii xaan caá ña Sarai. ¹⁵ Nandihí ra jacuú tyiñu nuu ra faraón, nyehe ndihí ra naha tsi ña, tan tsicahān ra naha tsihin ra faraón tyin sii xaan caá ña. Tan tsindacā ra naha tsi ña yuvehe ra faraón can. ¹⁶ Tan vaha xaan tyaa nuu ra tsi ra Abram tsa cuenda ña Sarai. Tsañ ra mbee, indiqui, tsañ ra musu rayii, tan musu ñaha, urru tsihin camello tsi ra Abram.

¹⁷ Maa tyin tatsi tuñi Nyoo tsi ra faraón tsihin nyivi ra tsihin cuehe xaan tsa catyi ña Sarai. ¹⁸ Tan tsa cuenda yacan, canā ra tsi ra Abram, tan catyí ra: “¿Náa cuenda javahā un tsehe tsihin yu? ¿Náa cuenda ña cahān un tyin ñasihi un cuví tsi ña ihya? ¹⁹ Tan ¿náa cuenda catyí un: ‘Cuhva yu cuví tsi ña?’ Tan tsa tacan, cuví ñi tyin quihñ yu tsi ña cuví ña ñasihi yu. Vityin ihya, quihñ ñasihi un tan quita cuahan!”, catyí ra tsihin ra. ²⁰ Tacan tan tava tyiñu ra tsi jandaru ra tyin na tava ra naha tsi ra Abram tsihin ñasihi ra, tsihin tandihí tsa iyó tsi ra nda yuhu ñuu Egipto can.

Nu ndusiñ ra Abram tsihin ra Lot

13 ¹ Tacan tan quita ra Abram ñuu Egipto, tsihin ñasihi ra, tsihin ra Lot, tan tsihin tandihí tsa cuca iyó tsi ra, tan cuahan nyico ñi ityi cuenda Neguev. ² Tan cuaha xaan quiti jana ra iyó, iyó xuhun cuaan tan xuhun cuitsin tsi ra, cuca xaan ra. ³ Tsa quita ñi cuenda Neguev tsicuiñí tsicuiñí ñi ñi cuahan ñi nda Bet-el nda cuanda tsaq ñi nu titahan xahñu Bet-el can tsihin ñuu Hai, nu tsicoo ñi nda jihna, ⁴ nu javahā ra iin ata, tan ican cahān ndaahvi nyico ra tsihin ra Jehová.

⁵ Tan cuaha xaan mbee tan indiqui jana ra Lot tan cuaha musu cuahan tsihin ra. Cuca xaan ndihí ra tumaa cuca ra Abram, ixto ra. ⁶ Tan ña cutsaa ca cuhu catsi quiti jana ra naha nu iyó ra naha tyin cuaha xaan ti naha ti, tan ña cuví ca coo ra naha iin ñi nu coo ra naha, ⁷ tyin ra jacuendá quiti jana ra Abram tan ra jacuendá quiti jana ra Lot cañi tahan ra naha. (Tahan ndi iyó nyivi Canaán tan nyivi Ferez ican cuví can.) ⁸ Tacan tan catyí ra Abram tsihin ra Lot: “Ña vaha tsa coo tsihi nu yucú yo, tan ndi tsihin ra jacuendá quiti jana un tsihin musu yu, tyin nyivi yo cuví. ⁹ Cahnu xaan ñuhu ihya, nyehe ndaa ityi cuñi un cuví tsi un, tun taahán iñi un ityi siqui cuahan ican, tatun ityi tsaha taahán

^c12:8 Bet-el cuñi tsi catyi tsi vehe Nyoo.

iñi un, cuví cuhun un ican tan yuhu cuhun maa yu nu nacoo un tyin ña cuví ca coo yo iin ñi nu coo yo”, catyí ra Abram tsihin ra Lot.

10 Nyehe ra Lot ñi nduhva cahnu tsa canyíi xiin yutya Jordán tan nda cuanda Zoar, cuaha xaan ndutya yihí can. Tan tumaa caá yutun tata ra Nyoo ña, tan tumaa caá ñuhu Egipto ña caá nduhva can. Tacan caá ican tsa ñaha ca janaa ra Jehová ñuu Sodoma tan ñuu Gomorra.

11-12 Tacan tan ndusiin ra naha. Ra Abram ndoo ra iyó ra ñuu Canaán can. Maa tyin ra Lot cuahan ra ityi nu caná ñicanyii nu canyíi nduhva cahnu cuenda yutya Jordán, tan tsicoo ra ñuu iyó nduhva can, nu tyaá nuu ra, yatyin ñuu Sodoma can. **13** Tan nyívi ñuu Sodoma can cuaha xaan cuatyí quiñi caa javahá ñi nuu Nyoo, tan nyívi caquiñi xaan cuví ñi.

14 Tsa yaha ndusiin ra Lot tsihin ra Abram, cahán ra Jehová tsihin ra Abram tyehen: “Nyehe vaha ñi cahnu ñuhu ihya, ñi canduvi nyehe un, ityi iñi tan ityi tsaha, ityi caná ñicanyii, tan ityi tyisó ñicanyii. **15** Tyin ñuhu tsa nyehé un ihya, cua nacuhva yu can tsi un tan cua nacuhva ndihí yu tsi tata un cua cuví tsii ra naha. **16** Tyin tatun cuví nacahvi nyívi nyaca ñuhu, tacan cuví cua nacahvi ñi tsi tata un, tyin tumaa tsa cuaha nyaca ñuhu can, tacan tsa cuaha tata un cua jaha yu. **17** Yacan cuenda ¡Cuáhan tan nacoto un ñi cahnu ñuhu can, tyin tsii maa un cua nacuhva yu can!” catyí ra tsihin ra Abram.

18 Tacan tan tsani ra Abram vehe tsinú tsihin ñi quiñi nu iyó ra, tsaha cuahan ra cua coo ra tsitsi cuhu ra Mamre nu nyacú tunyíi tsa canyíi cuenda ñuu Hebrón. Tan ican javahá ra iin ata tan jacahnú ra tsi Nyoo.

Nu jacacú ra Abram tsi ra Lot

14 **1** Tan tyembu can ra Amrafel cuví rey ñuu Sinar, tan ra Arioc cuví rey ñuu Elasar, tan ra Quedorlaómer cuví rey ñuu Elam, tan ra Tidal cuví rey ñuu Goim. **2** Tan ra ican naha ra cuví ra tsa nduvitá cuatyí tsihin ra ihya naha ra: ra Bera, rey ñuu Sodoma, ra Birsá, rey ñuu Gomorra, ra Sinab, rey ñuu Adma, ra Semeber, rey ñuu Zeboim, tan tsihin ra rey ñuu Bela, tan inga sívi ñuu can cuví Zoar. **3** Tan nu cuví nduhva cuenda Sidim nu canyíi Nduytá Ñuhu Uhva Xaan, ndú iin tsa uhun taahan ra rey can naha ra tsihin jandaru ra naha. **4** Tyin utsi uvi cuiya tsi yihí ndaha ra Quedorlaómer rey ñuu Elam tsi tsa uhun ñuu nu yihí ndaha ra rey ican naha ra, tan inga cuiya can ndoo ra naha tuhun tsa cua ndoo nuña ra naha tsitsi ndaha rey Quedorlaómer. **5** Tacan tan inga cuiya can tsahan jihna ra Quedorlaómer tsihin nduñi rey tsa nyaá naa tsi ra tsicañi tahan ra naha tan jacanaa ra naha tsi tandihí ñuu ihya: cuenda Astarot Karnaim, ican jacanaa ra naha tsi nyívi Refa, cuenda Ham, ican jacanaa ra naha tsi nyívi Zusa, cuenda Save-quiriatim, ican jacanaa ra naha tsi nyívi Emit. **6** Tan nda yucu Seir, ican jacanaa ra naha tsi nyívi Hor tan tsinyaa ndaha ra naha tsi nyívi can nda cuanda nu ndaa ñuhu cuenda Parán, canyíi yatyin nu tsiqui. **7** Yaha can, vatsi nuhu ra tsihin jandaru ra tsihin nduñi rey can naha ra, tsaa ra naha nda En-mispat tan inga sívi ñuu can cuví Cades. Janaa ra naha tandihí maa ñuu nyívi Amalec tan nyívi Amor tsa tsicoo ñuu Hazon-tamar.

8 Tacan tan quitá ra rey ihya naha ra nu ndaa ñuhu Sidim: rey ñuu Sodoma, rey ñuu Gomorra, rey ñuu Adma, ra rey ñuu Zeboim, tan ra rey ñuu Bela (inga sívi ñuu can cuví Zoar) cua cañi tahan ra naha tsihin ra ihya naha ra: **9** ra Quedorlaómer, rey ñuu Elam, tsihin ra Tidal, rey ñuu Goim, tsihin ra Amrafel, rey ñuu Sinar, tsihin ra Arioc, rey ñuu Elasar. Tsihin ra ican naha ra tsicoo cuatyí can. Cumi rey nduvitá cuatyí tsihin uhun rey. **10** Tan tsa tsinú ra rey ñuu Sodoma tan ra rey ñuu Gomorra nducú ra naha nu cacu ra naha, nacava ra naha tsitsi soco nu iyó tsa cuví tumaa chapopote, tyin quiñi can cuaha xaan soco can nyacú nduhva Sidim nu cañi tahan ra naha. Tan inga uñi ca ra rey naha ra cuahan ra naha tsitsi cuhu ityi yucu, ican cacú ra naha.

11 Tandihí maa tsa cuca tan tsa cuví catsi yo iyó ñuu Sodoma tan Gomorra can naquihin tsa

cumi rey can naha ra tsaha cuahan ra naha. 12 Quih̄in ndih̄i ra naha tsi ra Lot, sehe ndiyi Harán, yañi ra Abram, tyin ican iyó ra. Icahnu ñi quih̄in ndih̄i ra naha tandih̄i tsa cuca iyó tsi ra. 13 Tan intuhun ra tsa ña tsih̄i nu tsicoq̄ cuatyí can tsahan ra tsijacotō ra tsi ra Abram, ra hebreo, nu iyó ra tsitsi cuhu ra Mamre, ra Amor, nu iyó cuaha tunyii. Tan yañi ra Mamre cuví ra Escol tsihin ra Aner, tan cutahán ra naha tsihin ra Abram can.

14 Tsitō ra Abram tyin quih̄in ra rey can naha ra tsi ra Lot, tsatsin ra, jandu iin ra uñi cientu tsahun uñi musu cacu maa yuvehe ra, tan tsinyicun ra naha tsi ra rey can naha ra nda cuanda ñuu Dan. 15 Tan tsacuaa sana iñi ra rey can naha ra, tsaq̄ ra Abram tsihin nyivi cuahan tsihin ra nu yucú ra naha, tan cañi tahan ra tsihin ra naha, tan tsinyicun ra Abram tsi ra can naha ra nda cuanda ñuu Hoba, tsa canyií ityi jiñi cuenda ñuu Damasco. 16 Tacan tan jacacu ra Abram tsi ra Lot, tsatsin ra, tan quinyaq̄ ra tandih̄i maa tsa quih̄in ra can naha ra, tan ñih̄i nyico ra tsa cuví tsi ra Lot tsa quinyaq̄ ra can naha ra, jacacu ndih̄i ra tsi ñi ñaha tan inga ca maa nyivi tsa quih̄in ra can naha ra.

Nu nasocó ra Melquisedec tsi ra Abram

17 Tan tsa tsaq̄ nuhu ra Abram tsa yaha jacanaq̄ ra tsi rey Quedorlaómer tsihin inga ca maa ra rey can naha ra, quitá ra cuví rey ñuu Sodoma cua quihin cuenda ra tsi ra Abram nu canyií tsa ndaa ñuhu nda Save, tsa cuví nu ndaa ñuhu cuenda ra Rey. 18 Tan quitá ndih̄i ra Melquisedec ra cuví rey ñuu Salem, tan juvin ñi cuví ra jutu nuu Nyoo cahnu, tava ra paan tsihin vinu. 19 Tan nasocō ra tsi ra Abram tsihin tuhun ihya, tan catyí ra:

“Maa Nyoo cahnu nyaá andivi cua nasoco tsi un.

Ra javaha ñuhu ñayivi tan andivi cuví ra.

20 Cahnu xaan cuví maa Nyoo nyaá andivi, tyin jatyinyee ra tan tsaha ra jacanaq̄ un tsi nyivi xaan iñi tsi un.”

Tacan tan tava ra Abram utsi cuhva tsa tandih̄i maa tsa ñih̄i ra tan quih̄in ra iin cuhva can tsaha ra tsi ra Melquisedec. 21 Tacan tan catyí ra rey ñuu Sodoma tsihin ra Abram:

—Ndoo maa tandih̄i tsa cuca ihya tsi un, nyivi ñi nacuhva un tsi yu —catyí ra.

22 Tan nacahan ra Abram tsihin ra:

—Ndoq̄ yu tuhun tsihin ra Jehová Nyoo cahnu, ra javaha ñuhu ñayivi tan andivi,

23 tyin ndi intuhun maa ndaha tyiñu un ña cua quihin yu, ndi intuhun yuhva a yoho cunuhñi nditsan yu ña cua quihin yu; na ña catyí un: “Yuhu tyih̄i ixta yuhu ra Abraham.” 24 Maa tyin ra tsa tsahan jatyinyee tsi yu, ra Aner, ra Escol tan ra Mamre cua quihin maa ra naha tsa taahán tsi quihin ra naha, tyin yuhu ndoó yu vaha tsihin tsa tsatsi musu ñi yu.

Nu ndoq̄ Nyoo tuhun tsihin ra Abram

15 1 Tsa yaha can quituvi Nyoo nuu ra Abram, tan catyí ra tsihin ra:

—Yuhu cuví ra jacuendá tsi un, ña nayuhvi un, tyin tsa cua ñih̄i un, cahnu xaan tsi.

2-3 Tan catyí ra Abram tsihin ra:

—¿Náa cua cuhva un tsi yu, Jutu Mañi yu? tan ndi sehe ndi nduve. Tan tandih̄i maa tsa tsi yu, nu Eliezer, nu ra ñuu Damasco, musu cacu vehe yu ihya, cua naquihin can, tyin maa un ñaha ca cuhva un coo iin sehe ndi.

4 Tan nacahan Nyoo tsihin ra:

—Ñavin iin nyivi tucu cua naquihin tsa cuca iyó tsi un, tyin sehe maa un cua naquihin itsi —catyí ra.

5 Tacan tan cuahan ra tsihin ra Abram nu quehe, tan catyí ra tsihin ra:

—Nyehe ndaa jihna ityi siqui tatun cuvi nacahvi un tiñuu, tyin tacan tsa cuaha tata un cua cuvi —catyí ra.

6 Tsinu iñi ra Abram tsa cahan ra Jehová tsihin ra, yacan cuenda quihin Nyoo tsi ra tumaa iin nyivi cuiti. 7 Tan catyí ra tsihin ra Abram:

—Yuhu cuví ra Jehová, ra tava tsi un nda ñuu Ur cuenda nyivi Caldea tyin cua cuhva yu ñuhu ihya tsi un —catyí ra.

8 Tan catyí ra Abram tsihin ra:

—Jutu mañi yu, ¿náca cua coto yu tyin cua naquihin yu ñuhu ihya? —catyí ra.

9 —Quindaca iin indiqui sihi, intuhun mbee sihi iyó ndiqui tsihin intuhun mbee ticatyí, maa tyin maa ñi quití uñi cuiya, tan intuhun curuu tan iin paloma —catyí Nyoo tsihin ra.

10 Quih̄in ra Abram intuhun intuhun nuu quití can naha ti tsahñi ra, tan tsahnya sava ra tsi ti naha ti. Intuhun intuhun sava tsa intuhun intuhun ti janyehē nutahan ra, maa tyin curuu tan paloma ndicani ti naha ti tsindaca ra nuu Nyoo. 11 Tan nu yucú cuñu quití can, tsaq̄ nditsii nducú ti naha ti catsi ti naha ti cuñu quití can naha ti, maa tyin jacunu ra tsi nditsii can naha ti. 12 Tan tsa tyiso ñicanyii, yaha xaan cuñi ra Abram

cusu ra, tacan tan t̄ih̄n n̄imaahna tsi ra tan ndoo ra quix̄i ra. Iyaha n̄i tsin̄u nduvi tsa naa tsi ra tan yuuhv̄i xaan ra cuv̄i.

13 Tacan tan catyí ra Jehová tsihin ra:

—Cuñí tsi coto un tyin cua coo tata un inga n̄uu tan cua cuvi n̄i musu n̄a nyaa yahvi ican, tan cumi cientu cuiya cua yaha n̄i tundoho cua jaha nyiv̄i n̄uu can. 14 Maa tyin cua tatsi tuñi yu tsi nyiv̄i n̄uu nu cua cuvi n̄i musu n̄a nyaa yahvi, tan tsa yaha can cua quita nuña n̄i tan cuaha tsa cuca cua quihin n̄i cuhun tsihin n̄i. 15 Tan tsa cuenda un, cua quitatu un tsihin nyiv̄i un tsa tsih̄i tsanaha, tsahnu xaan un tsaha cua cúu un. 16 Tsa yaha coo nyiv̄i un cumi cientu cuiya nda Egipto, cua quitsi nyico n̄i nu n̄uhu ihya, tyin n̄aha ca tsaa tsa nducuaaha cuatyí nyiv̄i Amor nda tacan —catyí ra Jehová tsihin ra.

17 Tsa nuu cuaa cuv̄i can, tsaha quituv̄i iin ono tava yuhma tan intuhun yiti cayú yaha sava mah̄nu nu yucú cuñu n̄uhu quit̄i tsa tsahnya sava ra. 18 Juv̄in n̄i maa quiv̄i can ndoo ra Jehová tuhun tsihin ra Abram, tan catyí ra:

—N̄uhu ihya cua cuhva yu tsi tata un, nda cuenda yuhu yutya n̄uu Egipto tan nda cuando yutya cahnu, tsa nañí Éufrates: 19 nu cuv̄i n̄uhu nyiv̄i Cen, n̄uhu nyiv̄i Cenez, n̄uhu nyiv̄i Cadmon, 20 n̄uhu nyiv̄i Het, n̄uhu nyiv̄i Ferez, n̄uhu nyiv̄i Refa, 21 n̄uhu nyiv̄i Amor, n̄uhu nyiv̄i Canaán, n̄uhu nyiv̄i Gerges, tsihin n̄uhu nyiv̄i Jebus, cua cuhva yu tsi tata un —catyí ra tsihin ra Abram.

N̄a Agar tsihin ra Ismael, sehe n̄a

16 1 Tan n̄a Sarai, n̄asihi ra Abram, n̄aha numa cuv̄i n̄a; tan iyó iin musu n̄a nañí Agar, tan musu n̄a nyaá yahvi cuv̄i n̄a ican, tan n̄aha Egipto cuv̄i n̄a. 2 Tacan tan catyí n̄a Sarai tsihin ra Abram:

—Tsicán yu tumañi iñi tsi un. Coo tsihin n̄a Agar na coo iin sehe n̄a tan cuvi sehe yu, tyin maa yu n̄a tsahá Nyoo coo sehe yu —catyí n̄a.

Tan javah̄a ra tsa tsican̄ n̄asihi ra tsi ra.

3 Tacan tan quihin̄ n̄a tsi n̄a Agar, musu n̄a, nacuhv̄a cuenda n̄a tsi ra Abram tumaa n̄asihi ra, tsa tsa iyó utsi cuiya tsa iyó n̄i n̄uu Canaán.

4 Tsi coo ra tsihin n̄a Agar ican, tan n̄ih̄i sehe n̄a. Tsa tsito n̄a tyin n̄uhú sehe n̄a, quitsah̄a nyehé ndasi n̄a tsi n̄a Sarai, tsitoho n̄a. 5 Tacan tan catyí n̄a Sarai tsihin ra Abram:

—Juv̄in n̄i maa yu tsah̄a tsi n̄a Agar tsi un, tan vityin cahnu xaan ca jahá n̄a tsi n̄a tan n̄avin ca yuhu tyin n̄uhú sehe n̄a. ¡Cuatyí maa

un cuv̄i can tsa tacan icá n̄a tsihin yu! Maa Nyoo catyí ndáa yoo cumí cuatyí —catyí n̄a.

6 Tan nacahan̄ ra tsihin n̄a:

—J̄ihna, nyehe maa un náa cuñí un javaha un tsihin n̄a Agar, ndaha maa un nyíí n̄a —catyí ra.

Tan tsa n̄a cunyeé ca iñi n̄a Agar tsa nyehé n̄a tundoho jahá n̄a Sarai, quita n̄a cuahan n̄a.

7 Maa tyin nañih̄i ángel Nyoo tsi n̄a nu tsiqui nyaá n̄a yatyin n̄i nu caná ndutya ityi cuahan ityi Shur. 8 Tan tsicā tuhun ra tsi n̄a:

—¿Maa ityi quee un tan maa ityi cuahan un?, yooho Agar, musu n̄a Sarai.

Tan catyí n̄a tsihin ra:

—Nuu n̄a Sarai, tsitoho yu, tsinú yu.

9 Tan catyí ángel can tsihin n̄a:

—Cuanuhu nyico yuvehe n̄a Sarai nu quee un, javaha tandih̄i tsa cua tava tyiñu n̄a tsi un.

10 Tan catyí ndih̄i ra tsihin n̄a:

“Cuaha xaan tata un cua jaha yu, yoñi maa cua cuvi nacahvi tsi ra naha.

11 Tacan cua cuvi tyin n̄ih̄i sehe un, tan Ismael cua jacunañi un tsi lee sehe un, tyin nyehé Nyoo tundoho yahá un.

12 Cua cuvi ra iin ra xaan, tumaa cuayu ndasi. Cua cañi tahan ra tsihin nyiv̄i tan nandih̄i nyiv̄i can tsihin ra.

Tan cua coo ra yuvehe nandih̄i yañi ra ndi maa n̄a cuñi ra naha.”

13 Tacan tan jacunañi n̄a Agar tsi ra Nyoo tsa cah̄an tsihin n̄a: “Yooho cuv̄i Nyoo tsa nyehé”, tyin catyí n̄a: “Nyehe yu tsi Nyoo tan nyehe ra tsi yu, maa tyin n̄a tsih̄i yu.” 14 Tsa cuenda yacan jacunañi ndih̄i n̄a soco can: “Soco ra nyitó ra nyehé tsi yu.” Tan nu cuv̄i xah̄nu Cades tan Bered nyaá soco can.

15 Tsa yaha tsaa nuhu n̄a, cacu sehe n̄a, tan jacunañi ra Abram Ismael tsi lee can. 16 Iyó cumi xico iñu cuiya ra Abram, quiv̄i cacu ra Ismael.

Cuhva tsa ndoo Nyoo tuhun tsihin ra Abram tan tsihin nandih̄i nyiv̄i

17 1 Cumi xico tsahun cumi cuiya ra Abram, tsa quituv̄i ra Jehová nuu ra tan catyí ra tsihin ra:

—Cuñi coo un nuu yu tyin yuhu cuv̄i Nyoo ra iyó tandih̄i tunyee iñi. 2 Tan cua ndoo yu tuhun tsihin un tan yaha cuaha tata un cua coo jaha yu.

3 Tacan tan tsaquin̄ ra Abram nuu ra nda nu n̄uhu, tsitsi tsa ndi caahán Nyoo tsihin ra tyehen:

4 —Yacan cuví tuhun ndoó yu tsihin un: Cua cuví un jutu nyívi cuaha. 5 Tan Abraham cua cunañi un tyin tyaa yu tsi un tsa cua cuví un jutu nyívi cuaha, tan ña cua cunañi ca un Abram. 6 Tan cuaha xaan tata un cua coo jaha yu, tan cuaha ñuu nahnu cua cuví ñi tan ican cua quita ra cua cuví rey naha ra. 7 Tan tuhun tsa ndoó yu tsihin un cua ndoo ndihí yu tuhun can tsihin tata un ityi nuu ca, tuhun tsa ña cua cundihi cuví tsehe. Tyin Nyoo ndo cua cuví tsi yu cuahan maa quívi. 8 Tan cua nacuhva cuii yu tandihí ñuhu Canaán nu iyó un vityin tsi ra naha, tan yuhu cua cuví Nyoo ra naha.

9 Tan nacahan nyico Nyoo tsihin ra Abraham:

—Maa tyin yooho, jandaa tsa ndoo yu tuhun tsihin un tsihin tandihí tata un. 10 Tsehe cuví tuhun tsa ndoó yu tsihin ndo, tyin jandaa ndo itsi tan tsihin tata un, maa un, sehe un, musu un tsihin sehe musu un tan inga ca ra iyó nu iyó un cua tyahnya ñii nu ica tsi ndo. 11 Tan yacan cua cuví tuñi cuenda tuhun tsa ndoo yu tsihin ndo, cuñí tsi cahnya ndo ñii nu ica tsi ndo. 12 Vityin tan cuahan tsi ityi nuu, tandihí lee rayii tsa una quívi, cuñí tsi tyahnya ñii nu ica tsi ra naha, tahan ñi musu tsa cacú nu iyó un, tacan tucu ñi musu tsa jatá un tsi nyívi inga ñuu. 13 Ña cua ndoo ndi intuhun ndo tsa ña cua tyahnya ñii nu ica tsi, tan yacan cuví tuñi cua cunyaa tsi ndo, tsa janahá tyin ña cua cundihi tuhun tsa ndoo yu tsihin ndo. 14 Maa tyin ra tsa ña cua tyahnya ñii nu ica tsi, cuñí tsi jatsiyo ra tsi ra nu iyó ndo, tyin ña tyaá yahvi ra tuhun tsa ndoo yu tsihin ndo.

15 Tan catyí ndihí ra tsihin ra Abraham:

—Ña cua cunañi ca ñasihi un, Sarai, vityin tan ityi nuu Sara cua cunañi ña. 16 Tan cua nasoco yu tsi ña, tan cua coo iin sehe ndo. Nditsa tsa cua nasoco yu tsi ña, sihi nyívi ñuu cua cuví ña, tan nyívi tata sehe ndo cua cuví ra naha rey cua quívi ndaha cuaha ñuu.

17 Tacan tan tsaquin ra Abraham nuu ra nda nu ñuhu, tan tsacú naaha ra tan tsicá iñi ra: “Tsa cientu cuiya yuhu iyó, ¿a cuví ca coo sehe yu tsihin ña Sara ñasihi yu? Tyin ña ihya tucu tsa iyó cumi xico utsi cuiya ña”, cuñí ra, tsicá iñi ra. 18 Tacan tan catyí ra tsihin Nyoo:

—¡Naa tsa vaha tatun cuví coo ra Ismael tsihin tsa nasocó un!

19 Tan catyí Nyoo tsihin ra:

—Tsa cahan yu tyin ña Sara, ñasihi un, cua coo iin sehe ña, tan cua jacunañi ndo lee can

Isaac. Tan tsihin ra ican cua jandaa yu tyiñu tsa ndoo yu tuhun, tan cuví tsi tuhun tsa ña cua cundihi tsihin tata ra, tsa yaha cúu ra. 20 Tsiñi ndihí yu tsa cahan un cuenda ra Ismael, cua nasoco yu tsi ra, cua janducuaha yu tata ra, tan utsi uvi taahan ra cuví sehe ra cua cuví ra naha rey tan cahnu xaan ñuu cua cuví ra. 21 Maa tyin tsihin ra Isaac, sehe ndo tsa cua cacu quívi vityin inga cuiya, ña cua jandihí yu tuhun tsa ndoo yu tsihin ra —catyí ra tsihin ra Abraham.

22 Tacan tan cuahan ra tsa ndihí natuhun ra tsihin ra Abraham. 23 Juvín ñi maa quívi can tsahnya ra Abraham ñii nu ica tsi ra Ismael, sehe ra, tan tsihin nandihí musu cacu yuvehe ra tan musu tsa jatá ra tsihin xuhun ra. Tandihí maa ra jatyiñú tan iyó ra naha yuvehe ra Abraham tyahnya ñii nu ica tsi ra naha juvín ñi maa quívi can, tumaa tsa cahan maa Nyoo tsihin ra Abraham. 24 Tan cumi xico tsahun cumi cuiya ra quívi tyahnya ñii nu ica tsi ra. 25 Tan utsi uñi cuiya ra Ismael, quívi tsahnya jutu ra ñii nu ica tsi ra. 26 Iin ñi quívi tyahnya ñii nu ica tsi nandihí ra naha: Ra Abraham, ra Ismael, 27 musu cacu yuvehe ra, tahan ñi musu jatá ra tsi ra inga ñuu. Tyahnya ñii nu ica tsi ra naha tsihin ra.

Ndoó Nyoo tuhun tyin cua cuhva ra iin sehe ra Abraham

18 1 Iin quívi maa maa hora cuiti quituvi ra Jehová nuu ra Abraham nu nyaá taxin ra nuquehe yuvehe ra nu iyó ra tsitsi cuhu ra Mamre nu iyó cuaha tunyii. 2 Tan nanyehe xiin ra tan nyehe ra nyacú uñi taahan rayii nuu ra. Tan iyaha ñi nduvita ra cuahan ra cua jatahan ra tsi ra naha, tan tsaquin ra nuu ra nda nu ñuhu. 3 Tan catyí ra:

—Jutu mañi yu, tsicán yu tumañi iñi tsi un ña cuhun naha ndo. 4 Tatun taahán iñi un, cua ndacan yu juhva ndutya tyin ndoo tsaha ndo. Tan quitatu ndo nu vati tsaha yutun ihya. 5 Vaha xaan tyin yaha ndo nu iyó yuhu ra ndaahvi ihya. Cua quihin yu juhva tsa catsi ndo tan ñihi ndo tunyee iñi tsaha cuhun ndo.

—Vaha tucu maa —catyí ra tsihin ra.

6 Tacan tan iyaha ñi quívi ra tsitsi vehe nu nyii ña Sara, tan catyí ra tsihin ña:

—Quihin oco kilu yutyi paan vaha tsa nuu tandihí ca yutyi paan, tan javaha yatyí paan catsi ra ihya naha —catyí ra tsihin ña.

7 Tan quee ra tsinú ra cuahan ra nu yucú indiqui jana ra, tan nacatsi ra intuhun indiqui

yoco xaahan vaha. Tsaha tsaha ra tsi ti tsi ra cuví musu ra, tan iyaha ñi maa janduvaha ra ihya tsi ti cua cuvi ti tsa catsi ra can naha ra. ⁸ Yaha can quihin ra mantequilla tsihin letsi tan nyayu indiqui can tsaha ra tsatsi ra tsaq can naha ra nu nyacú ra naha nu vati tsaha yutun can. Nyaá ra ndatú ra cuhva ra náa inga ca cuñi ra naha ra.

⁹ Tan tsa ndihí tsatsi ra naha tsicá tuhun ra naha tsi ra Abraham:

—¿Náa ña Sara, ñasihi un?

—Maa ña nyíi tsitsi vehe can —catyí ra.

¹⁰ Tacan tan nacahan intuhun ra ican naha ra tsihin ra:

—Tsa cua quitsi nyico yu quitsi nyehe yu tsi un quivi vityin inga cuiya, tsa cacu sehe ña Sara.

Tan tsiñi ñi ña Sara tsa natuhún ra naha nu nyaá ña ityi tsata ra Abraham nu cuví yuhu vehe. ¹¹ Tsa tsahnu ña Sara tsihin ra Abraham, tsa yaha tyembu tsa cuvi coo sehe ñi. ¹² Yacan cuenda ña cunyeé iñi ña, tsacú naaha ña tan tsicá iñi ña: “¿Nácaa ca coo tsa sii ihya tsi ndi, tan tsa tsahnu xaan ndi?”, tsicá iñi ña. ¹³ Tan nacahan ra Jehová tsihin ra Abraham:

—¿Náa cuenda tsacú naaha ña Sara? ¿An ña tsinú iñi ña tyin cuvi coo sehe ña ndi maa tsa tsahnu ña? ¹⁴ ¿An iyó iin tsa ña cuvi javaha Nyoo? Quivi vityin nda natsinu cuiya cua quitsi nyehe nyico yu tsi un, tan tsa nyisó ña Sara lee tacan.

¹⁵ Tsiñi ña Sara tuhun caahán ra naha quitsaha yuuhví ña tan cuñi ña jandavi ñaha ña tan catyí ña:

—Ñavin tsacú naaha yu —catyí ña.

Tan catyí ra can tsihin ña:

—Tsitó yu tyin tsacú naaha un —catyí ra.

Nu tsicán tahvi ra Abraham tsa cuenda ñuu Sodoma

¹⁶ Tan nduvita nduñi ra tsa tsinyehe tsi ra Abraham tan cuahan ra naha ityi ñuu Sodoma, nduvita ndihi ra Abraham cuahan ra cua jaña ityi ra tsi ra naha. ¹⁷ Tan tsicá iñi Nyoo: “¿An cua tyihi xeehe yo tsa cua javaha yo tsihin ñuu Sodoma tsi ra Abraham, ¹⁸ tan tsa ndoq yo tsihin ra tyin tsa cuenda ra cua nasoco yo tandihi ñuu tan juvin ra cua cuvi jutu iin ñuu cahnu tan ñihi? ¹⁹ Tsitó yo tyin cua jacuaha ra tsi sehe ra tan tsi tata ra, na tyaa yahvi vaha ñi ityi Nyoo tan javaha ñi tandihi maa tsa cuví tsa vaha tan tsa ndaa, tyin tacan tan cua jandaa yo tandihi tsa ndoq yo tuhun tsihin ra.” ²⁰ Tacan tan catyí ra tsihin ra Abraham:

—Catyí nyivi tuhun nyivi Sodoma tan nyivi Gomorra tyin cuaha xaan cuatyí javahá ñi, tan quivi tan quivi cuahan nducuaha cuatyí ñi. ²¹ Cua coto maa yu tatun nditsa tsa caahán nyivi tyin cahnu xaan cuatyí ñuu can iyó, cua cahun maa yu cunyehe yu —catyí ra.

²² Tacan tan cuahan uvi taahan ra naha ityi ñuu Sodoma, maa tyin ra Jehová ndoq ra tsihin ra Abraham. ²³ Natuhva ra Abraham nuu ra tan catyí ra:

—¿An cua janaa ndihi un tsi nyivi vaha tsihin nyivi iyó cuatyí can? ²⁴ Tatun iyó uvi xico utsi taahan nyivi vaha ñuu can, ¿an ña cua jaha un tucahnu iñi tsi ñuu can tsa cuenda tsa uvi xico utsi taahan ra can naha ra? ²⁵ Ña cana iñi un cahni un tsi ra vaha icahnu ñi tsihin nyivi caquiñi tumaa tsa tyin iyó ndihi cuatyí ñi. ¿Ña cana iñi un javaha un tacan, juee cahnu cuví un ñi catsico ñuu ñayivi! ¿An ña cua javaha un cuhva cuñi tsi? —catyí ra tsihin Nyoo.

²⁶ Tacan tan nacahan Nyoo tsihin ra:

—Tatun nañihi yu uvi xico utsi nyivi vaha ñuu ican, tsa cuenda ñi ican cua jaha yu tucahnu iñi tsi nyivi ñuu Sodoma.

²⁷ Maa tyin caahán nyico ra Abraham inga tsaha:

—Jutu mañi yu, jaha maa un tucahnu iñi tsi yuhu tyin ña ndihi maa iñi yu caahán yu tsihin un tyehen, tyin Nyoo cuví un tan yuhu nduve náa cuví yu. ²⁸ Cuvi ñi tyin yucú uvi xico uhun nyivi vaha ñuu can, ¿an ña cua jaha un tucahnu iñi tsi ñuu can tsa cuenda tsa uvi xico uhun nyivi can?

Tan nacahan Nyoo:

—Tatun nañihi yu uvi xico uhun nyivi vaha, ña cua janaa yu ñuu ican.

29 —Tatun iyó uvi xico nyivi vaha, ¿a cua janaa maa un ñuu ican? —catyí ra Abraham inga tsaha.

—Tsa cuenda tsa uvi xico nyivi vaha, ña cua janaa yu ñuu ican —catyí Nyoo.

30 Maa tyin ra Abraham caahán ndaahvi ra inga tsaha.

—Jutu mañi yu ña nduxaan un tatun catyi yu tsihin un tyin cuvi ñi cua nañihi un oco utsi taahan ñi nyivi vaha ñuu ican —catyí ra.

Tan nacahan Nyoo tsihin ra:

—Ña cua janaa yu ñuu ican tatun iyó oco utsi nyivi vaha ican —catyí ra.

31 Tan ra Abraham jañiñi ca ra caahán ra:

—Jutu mañi yu, tsitó yu tyin ña taahán tsi cahan yu tyehen tsihin un, maa tyin, ¿náa cua cuvi tatun nañihi un oco taahan ñi nyivi vaha?

—Ña cua janaa yu ñuu can tsa cuenda tsa oco taahan nyivi vaha ican —catyí Nyoo.

32 Maa tyin jañiñi ca maa ra Abraham caahán ndaahvi ra tsihin Nyoo:

—Jutu mañi yu, jaha maa un tumañi iñi tsi yu tan ña quihin un tsihi tsihin yu, tyin cua cahan yu iin tsaha ña tan ña cua jatyañu ca yu tsi un. ¿Tatun nañihi un utsi taahan ñi nyivi vaha ñuu ican náa cua javaha un? —catyí ra.

Tan catyí Nyoo tsihin ra:

—Ña cua janaa yu ñuu can tsa cuenda tsa utsi taahan ñi nyivi vaha ican —catyí ra tsihin ra Abraham.

33 Yaha can tsaha cuahan ra Jehová tsa yaha ndihi natuhun ra tsihin ra Abraham, tan ra Abraham cuanuhu ra yuvehe ra.

Nu naa ñuu Sodoma tsihin ñuu Gomorra

19 ¹ Tan ra ángel tsa cuahan nda Sodoma, tsaa ra naha tsa cuñi cuaa ña ñuu ican. Tan yuhu vehe ñuu can nyaá ra Lot tan nyehe ra tsi ra naha. Tacan tan nduvita ra cua jatahan ra tsi ra naha tan tsicuiñi tsiti ra tan tsaquin ra nuu ra nda nu ñuhu. ² Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho ra tsa vaha, jaha ndo tumañi iñi cohon ndo yuvehe yu quitatu ndo, ican cuvi nacatya ndo tsaha ndo, tan ityaan tsa tuvi cahun nyico maa ndo ityi cuahan ndo —catyí ra.

—Ña cua cuvi, xin. Tyahvi Nyoo xaan. Cua ndoo maa ndi tsitsi ityi cahnu ihya —catyí ra naha tsihin ra.

³ Maa tyin jañiñi xaan ra Lot tsi ra naha, tsaha quihin ra naha tyiñu cuahan ra naha yuvehe ra, tan tsa tsaa ra tsihin ra naha, javaha

ra tsa cuxiñi ra naha; ica ra paan tsa nduve yutsan iya yihí tsihin, jatyiho ra itsi, tan tsatsi ra naha.

⁴ Tan ñaha ca cava ra naha nu cua cusu ra naha, tsaha tsaa nandihí ra Sodoma naha ra, tsinu nduvi ra naha vehe ra Lot. Ra tsahnu nda cuanda ra cuatyí naha ra. ⁵ Tan caná tsaa ra naha tsi ra Lot tan catyí ra naha:

—¿Náa ra tsa tsaa yuvehe un naha ra tsa cunaaha ihya, Lot? ¡Tava tsi ra naha! ¡Cuñi ndi coo ndi tsihin ra naha!

⁶ Quita ra Lot, cahan ra tsihin ra naha, tan tyasi vaha ra yuhu vehe tsa yaha quita ra.

⁷ Tan catyí ra:

—Jaha ndo tumañi iñi, yañi yo, ña javaha ndo tsa ña vaha ican. ⁸ Jihna ndo, iyó uvi taahan sehe sihi yu tan ñaha ca coto ñi rayii; cua tava yu tsi ñi tan javaha ndo tsihin ñi cuhva cuñi maa ndo. Maa tyin tsihin ra ican naha ra ña javaha ndo náa javaha ndo, tyin yuvehe yu tsaa ra naha tan taahán tsi jacuenda yu tsi ra naha.

⁹ Maa tyin nacahan ra naha tsihin ra Lot:

—¡Janyaha tsi un juven, Lot! Ña quitsi siin ra inga ñuu tava tyiñu tsi ndi náa taahán tsi javaha ndi —catyí ra naha—. ¡Yaha ca cua jacuu ndi tsa uhvi tsi un tan ñavin ca ra can naha ra! —catyí ra naha tsihin ra.

Tan tsa yaha cahan ra naha yacan, quitsaha jacuu ra naha tsa uhvi tsi ra Lot. Tan cuahan ra naha cua cani ra naha yuhu vehe can. ¹⁰ Tacan tan ra yucú tsitsi vehe ra Lot, quihin ra naha tsi ra jaquihvi ra naha tsitsi vehe tan tyasi nyico ra naha. ¹¹ Tan ra Sodoma yucú nuquehe, cuaa ra naha jaha ra ángel can naha ra, tahan ñi nyivi tsahnu tan nyivi nyihi, tan ña cunyeñi iñi ra naha nanducu ra naha yuhu vehe can tyin cuaa ra naha.

¹² Yaha can tan catyí ra ángel can naha ra tsihin ra Lot:

—¿A iyó ca nyivi un ñuu ihya? —catyí ra naha—. Tava tsi sehe un, ra casa un tan nandihí ca maa yóo iyó tsi un ñuu ihya, tan quita cuahan tsihin ñi. ¹³ Tyin maa ra Jehová jaquitsi tsi ndi janaa ndi ñuu ihya. Tyin cuaha xaan cuatyí nyivi ñuu ihya tsaá nuu ra, yacan cuenda cua janaa ndi ñuu ihya.

¹⁴ Tacan tan sahan ra Lot jacoto ra tsi ra cua cuvi casa ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—¡Naha ndo, cohon ndo cua quita yo ñuu ihya tyin Nyoo cua janaa ra itsi! —catyí ra tsihin ra naha.

Tan tsicá iñi ra naha: “Caahán maa ra ihya”, cuñí ra naha. **15** Tan tsa cuñí tuvi catyí ra ángel can naha ra tsihin ra Lot:

—Janumi Lot, quihin ñasihi un tan nduvi sehe sihi un, quita ndo ñuu ihya. Na ña cúu un tsihin tsa cua tatsi tuñi ndi ñuu ihya —catyí ra naha tsihin ra.

16 Nyehé ra naha tyin cuee ñi cuñí ra Lot. Tihi ra naha ndaha ra tan tava ra naha tsi ra ñuu can tsihin ñasihi ra tan sehe ra tyin cundaahvi iñi Nyoo tsi ra tsihin nyivi ra. **17** Tan tsa quita ra naha yuhu ñuu can, catyí ra naha tsihin ra:

—Tsa ñihi cahun ndo coto cucuñi ndo nduhva ican, ña nanyehe tsata ndo, coto cúu ndo. Cuahan ndo nda nu cuví yucu, tacan tan ña cúu ndihi ndo —catyí ra naha.

18 Tan catyí ra Lot:

—Jaha ndo tumañi iñi, nyooho ra tsa vaha, ña cua cuvi can. **19** Cuaha xaan tumañi iñi javaha ndo tsi yu tan cundaahvi xaan iñi ndo tsi yu, maa tyin ña cua cuvi cacu yu nu cuví yucu ican, tyin cuvi ñi tahan tsa ña vaha can tsi yu, tan cúu yu jaha can. **20** Cuhva ndo ndatu cahun ndi ñuu luhlu canyii yatyin ñi ihya, tyin ican cuvi tsa yu tan cuvi cacu yu —catyí ra tsihin ra naha.

21 Tan intuhun ra can nacahan tsihin ra:

—Vaha, cua jandaa yu tsa caahán un tan ña cua janaa yu ñuu luhlu caahán un tuhun can. **22** Maa tyin janumi, cuahan ñuu can tyin nduve náa cua cuvi ica yu tatun ñaha ca tsa un ñuu luhlu can —catyí ra tsihin ra Lot.

Yacan cuenda nañi ñuu can Zoar tyin luhlu ñuu can, catyí ra Lot.

23 Ndi cuahan nanyehé ñicanyii tan tsa ra Lot ñuu Zoar. **24** Tacan tan nanduvi azufre ñuhu jaha ra Jehová, tan jacoyo ra can siqui ñuu Sodoma tan ñuu Gomorra, tsihin can cayu nyivi can.

25 Tan cayu nduvi ñuu can icahnu ñi tsihin nyivi, cayu tucu nduhva tsihin tandihi tsa iyó nuu tsi.

26 Tan ñasihi ra Lot cuahan ña nyicún ña tsi ra, maa tyin nanyehé ña ityi nu quiti ña tan nanduvi ña ñi, tumaa caá tsitoho caá ña cuví.

27 Tan tsa tuvi can quee ra Abraham cuahan ra nu natuhun Nyoo tsihin ra. **28** Tan nyehé ra canyii yuhma ñi maa Sodoma tan Gomorra tsihin nduhva can, tan tumaa ndaá yuhma tsitsi ono ña ndaá yuhma ican. **29** Tacan janaa Nyoo ñuu nu tsicoo ra Lot, maa tyin ñuhú iñi Nyoo tsi ra Abraham yacan cuenda tava ra tsi ra Lot tsa ndi cumañi janaa ra ñuu can tsihin ñuhu.

30 Tan tsa yaha can, quita ra Lot tsihin nduvi sehe sihi ra cuahan ñi cua coo ñi ityi nu iyó

cuaha yucu, tan ndoo ñi iyó ñi tsitsi iin cava tyin yuuhví ra ndoo ra tsihin sehe ra nda Zoar ñuu luhlu can. **31** Tan cuví tsi iin tsaha catyí ña tsitsa sehe ra tsihin ña tyuvaa tahan ña:

—Jihna, nduve ca rayi ndoo nu ñuhu ñayivi ndu iin tsihin yo tumaa cuhva iyó maa nyivi, tan jutu yo tsa tsahnu ra —catyí ña—. **32** Naha jacoho yo vinu tsi jutu yo tyin tacan tan coo ra tsihin yo tan ña cua cundihi tata ra —catyí ña tsihin ña tyuvaa ican.

33 Tan tsacuaa can tsiñi xaan jutu ñi jaha vinu tsa jacoho ñi tsi ra. Tacan tan quixi ñaha tsa cahnu can tsihin ra, maa tyin ña tsito maa ra náa cuví. **34** Tan inga quivi can catyí ña tsihin ñaha tahan ña:

—Cua jacoho nyico yo vinu tsi jutu yo tañi ya tan cua cuvi cusu un tsihin ra. Tacan tan ña cundihi tata ra, tyin tsa quixi yu tsihin ra tsacuaa ica —catyí ña tsihin ña tyuvaa tahan ña.

35 Tan tsacuaa can jacoho nyico ñi vinu tsi jutu ñi, tan quixi ña tyuvaa can tsihin ra, maa tyin ña tsito maa ra náa cuví tsacuaa ican.

36 Tan nduvi taahan ñi can, ñihi sehe ñi tsa tacan javaha ñi tsihin jutu ñi. **37** Tan tsicoo sehe ña tsitsa ican tan jacunañi ña tsi lee can Moab, tan tata ra ican cuví nandihi nyivi Moab. **38** Tan Ben-ammi nañi sehe ña tyuvaa tahan ña, tan tata ra can cuví nandihi nyivi Amon.

Ra Abraham tsihin ra Abimelec

20 **1** Tan ra Abraham quita ra cuahan ra ityi Neguev tan tsicoo ra tumaa ra inga ñuu nda Gerar nu cuví xahnu Cades tsihin Shur. **2** Ñuu Gerar can cuví nu catyí ra tyin ñaha cuhva ra cuví tsi ña Sara.

Tacan tan ra Abimelec, rey ñuu can, jacuhun ra tsi ra cua quihin tsi ñaha can, tyin cuvi ña ñasihi ra. **3** Maa tyin tsacuaa ican cahan Nyoo tsihin rey can tsitsi ñimaahna tan catyí tsi tyehen: “Tsa catyi ñaha quihin un cua cuvi ñasihi un cua cúu un tyin ñaha iyó yí cuví ña.”

4 Maa tyin ñaha ca coo rey can tsihin ñaha can, yacan cuenda catyí ra: “¿A cua cahni un tsi iin ra nduve cuatyí iyó, Tyatya? **5** Tyin nduve náa tsa ña vaha javaha yu. Catyí ra Abraham tyin ñaha cuhva ra cuví tsi ña, tan tacan caahán ndihi maa ña: ‘Cuhva yu cuví tsi ra’, catyí ña. Yacan cuenda javaha yu tyehen tsihin tsa vaha tsicá iñi yu”, catyí ra Abimelec tsihin Nyoo.

6 Tan catyí Nyoo tsihin ra tsitsi ñimaahna can: “Tsitó vaha maa yu tyin tsihin tsa vaha tsicá iñi un javaha un tacan, yacan cuenda ña

tsaha yu javaha un cuatyí tshin ña ityi nuu yu. 7 Tyin yí ña, ndusu yuhu Nyoo cuví ra, tan maa ra cua cahan ndaahvi tsa cuenda un tan ña cúu un. Nacuhva cuenda tsi ña tsi ra, tyin tatun ña nacuhva cuenda un tsi ña tsi yí ña, tsa nditsa tyin cua cúu un tshin nandíhi nyívi un”, catyí Nyoo tshin ra.

8 Tan tsa tuvi can cana ra Abimelec tsi nandíhi musu ra tan catyí tuhun ra ñimaahna can tshin ra naha. Tan yaha xaan nayuhvi ra naha tsiñi ra naha ñimaahna can. 9 Yaha can, cana ra tsi ra Abraham tan catyí ra:

—¿Maa tahan cumañi yuhu tsi un, ñi?, tyin nducu vaha un cuatyí cahnu cunyi siqui yu tan siqui ñuu yu. ¡Nyehe jihna tsa javaha un!, tsa ña taahán tsi javaha un, yacan javaha un tshin yu. 10 Tan tsa javaha un tacan, ¿náa tsicá ñi un cuhva can? —catyí ra tshin ra Abraham.

11 Nacahan ra Abraham tan catyí ra:

—Tsicá ñi maa yu tyehe: “Ñuu ihya ña yuuhvi nyívi nyehé ñi tsi Nyoo tan cuví cahñi ñi tsi yo tsa catyí ñasihi yo tyin si xaan caá ña”, cuñi yu tsicá ñi yu. 12 Tan tsa nditsa maa, tyin ñaha cuhva yu cuví tsi ña. Iin ñi jutu ndi maa tyin sihi ndi, tan naquihin yu tsi ña. 13 Tan quívi catyí Nyoo tshin yu tyin quita yu yuvehe jutu yu tsican yu tumañi ñi can tsi ña: “Tandíhi maa nu cua tsaa yo nu cahun yo, catyí un tyin ñaha cuhva yu cuví tsi un.”

14 Tacan tan nacuhva cuenda rey can ñasihi ra Abraham, tan tsaha maa ra mbee, indiqui, musu rayí tan musu ñaha. 15 Tan catyí ra:

—Ñi maa ihya cuví ñuhu yu, nanducu numaa taahán ñi maa un coo un.

16 Tan catyí ndíhi ra tshin ña Sara:

—Yoñi cua cahan ndasi tsata un, tyin mil xuhun cuitsin tsaha yu tsi ra cuhva un, yacan cua cuví tsa ndaa ityi nuu nyívi yucú tshin ndo tyin nduve cuatyí un iyó —catyí rey can tshin ña Sara.

17-18 Tacan tan cahan ndaahvi ra Abraham tshin Nyoo tsa cuenda ra Abimelec tan nduvaha ra, tan tacan tucu ñi ñasihi ra tshin ñi cuví musu ra nduvaha ñi, tyin tsa catyí ña Sara, ña cuví ca coo sehe ñi, jaha Nyoo.

Nu cunda tsa cahan Nyoo tshin ra Abraham tshin ña Sara

21 1 Tan janda ra Jehová tuhun tsa ndo ra tshin ña Sara quívi tsa tyaa ra cuhva, ña na ñi ra tsi ña. 2 Tan tsico sehe ña quívi tyaa ra tuhun tshin ñi, tan tsa tsahnu

vaha ra Abraham, yí ña, tyembu can. 3 Tan jacunañi ra Abraham Isaac tsi lee sehe ñi. 4 Tsa quita una nduvi lee can, tsahnya ra ñi nu ica tsi lee can, cuhva ndo maa Nyoo tuhun tshin ra. 5 Tan cientu cuiya ra iyó quívi cacu ra Isaac.

6 Tan cuñi ña Sara tsicá ñi ña: “Tsacú naaha yu tyin si cuñi yu jaha Nyoo, tan tacan tucu nyívi tsa cua coto tyin iyó sehe yu, si cua cuñi ndíhi ñi tshin yu. 7 Ndi maa tsahnu yí yu iyó sehe ra tshin yu. Yoñi maa tsicá ñi tatun tsaa quívi coo sehe ndi tan jacaxin yu itsi, tyin yuhu ñaha numa cuví yu”, cuñi ña tsicá ñi ña.

8 Tan tsa tsa cahnu ra luhlu sehe ñi, javaha ra Abraham vico ra quívi jaña ra tsa tyaxín ra.

Nu jacunu ra Abraham tsi ña Agar tshin sehe ña

9 Tan nyehe ña Sara tyin ra Ismael, ra cuví sehe ra Abraham tshin ña Agar, ña Egipto, tsacú nducu ra tsi ra Isaac, sehe ña. 10 Tacan tan catyí ña tshin ra Abraham, yí ña: “Jacunu tsi ña Agar tshin sehe ña, tyin ña cuvi ndoo sava tsa taahán tsi ra Isaac sehe yo tshin sehe ña can”, catyí ña.

11 Tan yaha xaan cuihya cuñi ra Abraham tshin tuhun can tyin sehe ra cuví ndíhi tsi ra luhlu can. 12 Maa tyin catyí Nyoo tshin ra: “Ña caca xaan ñi un tsa cuenda ra luhlu can tshin sihi ra. Janda tandíhi tsa caahán ñasihi un tshin un tyin tsa cuenda ra Isaac, sehe ña, cua coo cuaha tata un. 13 Tacan tucu ñi ra luhlu, sehe ña Egipto can, cuaha tata ra cua coo tyin juvin ñi sehe un cuví tsi ra”, catyí Nyoo tshin ra Abraham.

14 Tan tsa tuví inga quívi can, yatyi xaan nduvita ra, tan quihin ra paan tan iin ñi nu yíhi ndutya ticaa ra xiin ña Agar, tan nacuhva cuenda ndíhi ra tsi ra Ismael, sehe ña tsi ña, tan jacuhun ra tsi ñi. Tacan tan cuahan ña tsicá ndaahvi maa ña ityi nu tsiqui nu nañi Beerseba. 15 Tan tsa ndoco ndutya yíhi tsitsi ñi nyisó ña, tsaquin ña tsi ra luhlu sehe ña tsaha cuhu. 16 Tyin ña cuñi ña nyehe ña nu cúu ra, tan cañi cuahan ña cua cunyata ña. Tan navacu tsaa ra luhlu can cuhva tsa tsinya ña ican.

17 Tan tsiñi Nyoo tyin tsacú tsaa ra luhlu can, nacahan ángel Nyoo sívi ña ityi andívi: “¿Náa taahán un, Agar? Ña nayuhvi un, tsiñi Nyoo tsacú ra luhlu can. 18 Cuahan cua quihin tsi ra tan coto jaña ndaha un tsi ra tyin cahnu ñuu cua cuvi tata ra cua jaha yu, catyí Nyoo”, catyí ángel can tshin ña Agar.

19 Tacan tan janaha Nyoo nu nyaá iin soco nu caná ndutya tsi ña, tan tsahan ña tsijacutu ña ñii ndaha ña, tan tsaha ña ndutya tsihi ra luhlu sehe ña. 20-21 Tan ra luhlu can cuvi ra iin ra tutsi tsihin nduva tsa yaha tsahnu ra tyin maa Nyoo jatyinyee tsi ra. Tan jatindaha sihi ra tsi ra tsihin iin ñaha Egipto tan tsicoo ra nu tsiqui nu nañi Parán.

Nu ndoo ra Abimelec tuhun tsihin ra Abraham

22 Tan juvin ñi maa tyembu can, tsahan ra rey Abimelec tsihin ra Ficol, ra cuvi nuu tsihin jandaru ra, tsicahan ra tsihin ra Abraham tan catyí ra:

—Tsitó yu tyin jatyinyee Nyoo tsi un tsihin tandihi maa tsa javahá un. 23 Yacan cuenda cuñi yu catyi un tsihin yu vityin ihya ityi nuu Nyoo, tyin ña cua javaha un tsa ña vaha tsi yu, tan ndi tsihin sehe yu ndi tsihin sehe yañi yu, tyin tumaa cuhva cundaahvi iñi yu tsi un, tacan cua javaha un tsihin yu tan tsihin nyivi ñuu yu, nu iyó un ihya vityin —catyí ra rey can.

24 Tan catyí ra tsihin ra rey can:

—Tacan cua javaha maa yu —catyí ra.

25 Tan catyi tuhun ra tsa nacu musu maa ra rey can tyin quinyaa ra naha iin soco nu tsihi ra ndutya. 26 Tan nacahan ra can tsihin ra:

—Ña tsitó yu yóo javaha yacan, tan ¿náa cuvi ña jacoto yatyi un can tsi yu?, tyin ña tsitó yuhu can —catyí rey can.

27 Tacan tan quihin ra Abraham mbee tan indiqui nacuhva ra tsi ra rey can, tan ndoo nduvi ra naha tuhun juvin ñi maa quivi can. 28 Maa tyin jasiin ra utsa taahan mbee sihi tsitsi cora can. 29 Tan tsica tuhun ra rey can tsa cuenda yacan:

—¿Náa cuenda jasiin un utsa taahan mbee sihi can naha ti?

30 Tan catyí ra Abraham:

—Tyin tsa utsa taahan mbee sihi cua naquihin un ihya, cua cuvi ti naha ti tsa ndaa tyin yuhu tsatya soco can —catyí ra.

31 Tsa cuenda yacan nañi ican Beerseba tyin ican tsinuhni tuhun jaha ra Abraham tsihin ra Abimelec.

32 Tan tsa yaha ndoo ra naha tuhun nu nañi Beerseba can, cuanuhu ra rey can nda Filistia tsihin ra Ficol, ra cuvi nuu tsihin jandaru ra.

33 Tan ra Abraham tatsi ra iin yutun tamarisco nda Beerseba nu iyó ra, tan ican caahan ndaahvi ra tsihin ra Jehová Nyoo nyito. 34 Tan cuaha xaan cuiya tsicoo ra ñuu ra Filistia naha ra.

Nu nducu cuhva Nyoo tsi ra Abraham tatun tsinú iñi ra tsa cahan ra

22 1 Cuaha quivi yaha tan nducu cuhva Nyoo tsi ra Abraham tatun tsinú iñi ra tsa cahan ra. Tan catyí ra:

—Abraham.

—Maa yu ihya —catyí ra Abraham.

2 —Quihin tsi ra Isaac, sehe mañi un, cuahan tsihin ra nda ñuhu Moriah, tan jamañi un tsi ra nuu yu jiñi yucu tsa cua janaha yu tsi un —catyí Nyoo tsihin ra.

3 Tan yatyi xaan nduvita ra tsa tuvi inga quivi can tan tyihi ra tyayu urru jana ra, tan tsahnya ra nducu cua cayu tsa cua jamañi ra, cana ra uvi musu ra tan cana ndihi ra tsi ra luhlu sehe ra. Tsaha cuahan ra naha nu cuvi ñuhu Moriah. 4 Tan tsa uñi quivi tsica ra cuahan ra ityi nu tava tyiñu Nyoo tsi ra, tan nanyeha ra jiñi yucu can tsa ndi cañi ca vatsi ra. 5 Tan catyí ra tsihin musu ra:

—Cuatu ndo ihya tyin cuahan yu tsihin ra luhlu ihya nda ndacan cua jacahnu ndi tsi Nyoo, tsaha vatsi nyico ndi. Ndo maa urru ihya tsihin ndo —catyí ra.

6 Tacan tan tsaha ra nducu can nyisó ra luhlu sehe ra, tan quihin ra cutsilu tan ñuhu ndahá ra, tsaha cuahan ra naha. 7 Ña naha ñi tan tsica tuhun ra luhlu can tsi ra:

—Tsiñi un, tyaa.

—¿Náa cuñí un, jutu yu? —catyí ra tsihin sehe ra.

Tan catyí ra luhlu can tsihin ra:

—¿Náa mbee tsa cua jamañi yo?, tyin ñuhu tsihin nducu ñi nyisó yo tan nduve mbee vatsí tsihin yo —catyí ra.

8 Tan catyí jutu ra tsihin ra:

—Maa Nyoo cua cuhva mbee tsa cua jamañi yo, jutu yu —catyí ra tsihin sehe ra, cuahan ra naha icaa ñi.

9 Tan tsa tsaq ra naha jiñi yucu can, javaha ra iin ata tan tyisó vaha ra nducu nuu ata can. Tacan tan tsaññi ra ndaha ra luhlu can tsihin tsaha ra, tan tsaquñ ra tsi ra nuu nducu can.

10 Tan cuhva tsa quihñ ra cutsilu tsa cua cahñi ra tsi ra luhlu can, 11 cana tsaá ángel Nyoo tsi ra:

—¡Abraham, Abraham!

—Náa, Jutu mañi yu —catyí ra nacahan ra.

12 —Ña javaha un náa javaha un tsi ra luhlu can tyin tsa tsitó yu tyin tsinú iñi un tsi Nyoo, tyin ña catyí un: “Ña cuhva yu sehe yu tsi Nyoo, intuhun ñi ra cuví sehe mañi yu” —catyí ángel can tsihin ra.

13 Tacan tan nanyehé tsata ra Abraham, tan nyehe ra iin mbee ticatyí nyí ti tsicun ndíqui ti tyañu soco yutun iñu, tan tsiquihñ ra tsi ti jamañi ra nuu Nyoo, tan ña jamañi ca ra tsi ra luhlu sehe ra. 14 Tsa yaha can jacunañi ra jiñi yucu can: “Maa ra Jehová cua cuhva.” Yacan cuenda ndi catyí nyívi vityin: “Nu cuví jiñi yucu maa Nyoo, ican ñihí yo tsa tsiñi ñuhu tsi yo.”

15 Tan nacahan nyico ángel can tsihin ra ityi andívi tsinu uvi tsaha, 16 tan catyí ra:

—Tyehen caahán ra Nyoo tyin ndoo ra tuhun tsihin maa ra tyin tyaa yahvi un tsa cahan ra tsihin un tan ña jaxiñ un sehe mañi un tsi ra, 17 cua nasoco ra tsi un tsa nditsa maa. Tumaa tsa cuaha tiñuu ityi siqui tan tumaa tsa cuaha nyiti yuhu ndutya ñuhu, tacan cuaha tata un cua jaha ra. Tan tandíhi maa tsaha cua jacanaa ra naha tsi ra xaan iñi tsi ra naha. 18 Tan tata un ican cua nasoco tsi tandíhi maa ñuu iyó nu ñuhu ñayívi, tsihin cuhva can cua nasoco ra tsi ñi, tyin tyaa yahvi un tsi ra, catyí ra —catyí ángel can tsihin ra.

19 Tan quita ra naha jiñi yucu can, tan natsaa nyico ra nu yucú ra cuví musu ra, tacan tan cuanuhñ ra naha iin caa ñi nda Beerseba nu ndoo ra iyó ra.

Nyívi tata ra Nacor

20 Tan cuaha quívi yaha, tan tsito ra Abraham tyin tsicoo ndíhi sehe ña Milca ñasihi ra Nacor, yañi ra. 21 Tan sehe nuu ñi cuví ra Uz, sehe tsinu uvi ñi cuví ra Buz, tan sehe tsinu uñi ñi cuví ra Kemuel, ra cuví jutu ra Aram. 22 Tan inga ca sehe ñi cuví ra Quesed, ra Hazo, ra Pildas, ra Jidlaf tan ra Betuel. 23 Tan tsa una taahan ra can naha ra cuví sehe ña Milca ñasihi yañi ra Abraham. Tan ra Betuel sehe ñi can cuví jutu ña Rebeca.

24 Tan inga sehe ra Nacor tsihin ña Reúma, ña cuví tumaa ñasihi ra, cuví ra ihya naha ra: ra Teba, ra Gaham, ra Tahas tan ra Maaca.

Nu tsihi ña Sara tan quíhví ñuhu ña nu jata ra Abraham nu ndaa cumisantu

23 1 Tan cientu oco utsa cuiya tsicoo ña Sara nu ñuhu ñayívi ihya. 2 Tan tsihi ña nda Quiariat-arba tan inga sivi ñuu can cuví Hebrón, nu cuví ñuhu cuenda Canaán. Tan tsacu xaan ra Abraham tan cuaha quívi jacahnñ ra cuñu ñuhu ña. 3 Yaha can tan quita ra nu canyí cuñu ñuhu can tan tsicahan ra tsihin nyívi tata ra Het, tan catyí ra:

4 —Nyooho tsaá, xico ndo juhva ñuhu nu cundaca yu cuñu ñuhu ñasihi yu ihya tan quíhví ñuhu ña, ndi maa tsa ñavin ra ñuu ndo ihya cuví yu —catyí ra.

5 Tan catyí ra naha tsihin ra:

6 —Nduve cuenda maa, cuahan, cua cutsi cuñu ñuhu ñasihi un nu ndaa cumisantu ndi, ndi intuhun ndi ña cua casi nu cutsi un cuñu

ñuhu ñasihi un. Tyin cuví un iin ra nacatsi Nyoo tsa cuenda ndi —catyí ra naha.

7 Tacan tan nduvita ra tan jaha ra tsa cahnu cuví nyivi tata ra Het tsihin tsa nacaquin ra jiñi ra. 8 Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Tatun nditsa ndo tyin cuñi ndo tsa cucutsi yu cuñu ñuhu ñasihi yu ican, jaha ndo tumañi iñi cahan ndo tsa cuenda yu tsihin ra Efrón sehe ra Zohar, 9 na xico ra yavi yuu cuenda Macpela, tsa canyí cuenda ra, tan cua tyahvi maa yu cuhva yahvi can. Tan cua cuvi tsi yu iin ñaña nu cuví ñuu ihya —catyí ra.

10 Tan nyí ndihi maa ra Efrón can mahñu ra can naha ra tan nacahan ra tsihin ra Abraham nuu nandihí sehe ra Het tan nuu nandihí nyivi yahá yuhu vehe ñuu can:

11 —Vaha maa yooho ra tsa vaha. Maa tyin cua cuhva ndihi yu ñuhu nu canyí yavi yuu can tsi un, tyin ña cuvi xico yu yavi yuu ican ñi. Tan ityi nuu nandihí nyivi ñuu yu ihya nacuhvá cuenda yu ñuhu can tsi un. Cuatyíñu yavi yuu can tsa cuenda cuñu ñuhu ñasihi un —catyí ra.

12 Tacan tan tsaha nyico ra Abraham tsa cahnu cuví nyivi ñuu can tsihin tsa nacaquin ra iñi ra nuu ñi. 13 Tan catyí ra tsihin ra Efrón ityi nuu nandihí nyivi ñuu can:

—Tyaa soho jihna tatun taahán iñi un, cua tyahvi yu cuhva yahvi ñuhu can. Jaha tumañi iñi quihin un xuhun tsa cuenda ñuhu can. Yaha can tan cua quihvi ñuhu ñasihi yu ican —catyí ra tsihin ra Efrón.

14 Tan nacahan ra Efrón tsihin ra:

15 —Jihna, yooho ra tsa vaha, tyaa soho jihna, cumi cientu xuhun cuitsin cuví yahvi ñuhu can, ña yahvi cuví can tsa cuenda yoo. Cuahan cua cutsi cuñu ñuhu ñasihi un —catyí ra tsihin ra.

16 Tacan quihin ra Abraham tyiñu tsa cua tyahvi ra yahvi ñuhu can. Tan ityi nuu nandihí nyivi can cueta tyahvi ra tsa cumi cientu xuhun cuitsin tsi ra Efrón can cuhva taahán maa tsi.

17 Tacan jata ra ñuhu ra Efrón can, tandihí maa yutun nyacú nu ñuhu can, tan yavi yuu tsa canyí ityi Macpela yatyin cuenda Mamre ityi caná ñicanyii. Tan naní maa ñuhu can, 18 ndoo can cuví can tsií ra Abraham ityi nuu nandihí nyivi Het nyacú can tan ñi tsa yahá yuhu vehe ñuu can, cuví ñi tsa ndaa cuenda can.

19 Yaha can tsicutsi ra cuñu ñuhu ñasihi ra tsitsi yavi yuu nu ñuhu Macpela, yatyin cuenda Mamre, nu cuví Hebrón, ityi caná ñicanyii, cuenda ityi Canaán. 20 Tan tacan ndoo ñuhu

can tan yavi yuu can cuví tsií ra Abraham, nu xico tata ra Het tsi ra, tyin cua cuvi nu ndaa cumisantu ra.

Nu nducú ra Abraham ñasihi ra Isaac

24 1 Tan tyembu can tsa yaha xaan tsahnu ra Abraham tan nasoco xaan ra Jehová tsi ra tsihin tandihí maa tsa javaha ra. 2 Tan cuví tsi iin tsaha cana ra tsi musu tsaahnu ra, ra yihí ndaha tandihí maa ndaha tyiñu ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Tyaa ndaha un nu cuví sihin yu ihya. 3 Tan catyí tsihin yu tsa nditsa ityi nuu ra Jehová, ra cuví Nyoo yihí ndaha andivi tan ñuhu ñayivi, tyin ña cua cuhva un tindaha ra Isaac, sehe yu, tsihin iin ñaha ñuu Canaán nu iyó yo ihya. 4 Tyin cua cuhun un nda ñuu yu cuquihin un ñaha tsa cuví nyivi yu cuvi ñasihi ra —catyí ra.

5 Tan catyí musu can tsihin ra:

—Tatun ñaha can tan ña cuñi ña quitsi ña tsihin yu ñuu ihya, ¿a cuñi tsi quitsi quihin yu tsi ra sehe un tan cundaca yu tsi ra nda ñuu nu quita un? —catyí ra.

6 Tan nacahan ra Abraham tsihin ra:

—Ña cuvi quihin un tsi ra sehe yu cuhun tsihin un ndacan! 7 Tyin ra Jehová Nyoo nyaá andivi, ra tsa tava tsi yu yuvehe jutu yu tan nu ñuhu ra nyivi yu naha ra, catyí ra tan ndoo ra tuhun tsihin yu, tyin tsi tata yu cua cuhva ra ñuhu ihya. Tan maa ra cua jacuhun ndihi ángel ra ityi nuu un nu cua cuquihin un ñaha tan quitsi tsihin un cuvi ñasihi ra sehe yu. 8 Maa tyin tatun ña cuñi ñaha can quitsi ña tsihin un, ndoo nuña un cuenda tyiñu ihya, maa tyin ña cundaca un tsi sehe yu ndacan —catyí ra.

9 Tacan tan tyaa ra musu can ndaha ra sihin ra Abraham, tan ndoo ra tuhun tyin cua jandaa ra tyiñu tsa caahán ra Abraham. 10 Yaha can, quihin ra musu can utsi taahan camello jana tsitoho ra, tan nacatsi ra maa ñi maa tsa vaha tsa iyó tsi ra tsitoho ra tsa cua cuhva maa ra. Tsaha quee ra cuahan ra nda Mesopotamia, ñuu ra Nacor, tsihin ra cutahán tsihin ra. 11 Cuaha xaan quivi tsica ra naha tan tsaa ra naha yuhu ñuu can tseñi cui ña, tan maa maa ora tuhva ñi yoco tsiquihín ndutya yutya cuví can, tsicuiñi ra tsihin camello can naha ti yatyin nu nyaá iin soco. 12 Tan quitsaha caahán ra tsihin Nyoo tan catyí ra: “Jehová Nyoo ndi, jaha tumañi iñi cundaahvi iñi nyehe un tsi ra tsitoho yu, na quita vaha tyiñu vatsí yu ihya. 13 Cua cunyaa yu yuhu soco ihya tsitsi tsa cua quitsi quihin ñi

cuatyí ñuu ihya ndutya. 14 Tan tsihin ñaha tyuvaa tsa cua cahan yu tyehen: ‘Jaha tumañi iñi januu quiyi un tan cuhva luxu ndutya coho yu’, tan cua catyí ña: ‘Coho yooho tata, tan cua cuhva ndihi yu ndutya coho quití jana un’, cua catyí ña. Tun tacan cua cundaa, cua coto yu tyin ñaha can cuví ñaha nacatsí maa un cua cuví ñasihi ra Isaac musu un. Tsihin cuhva can coto yu tyin cundaahví iñi un tsi ra tsitoho yu.”

15 Tan ndi ñaha ca ndihi cahan ra tsihin Nyoo, tan tsa cuví intuhun ñaha tyuvaa vatsí ña yosó soco ña quiyi. Tan sehe ra Betuel cuví tsi ña, Rebeca nañi ña, tan ra Betuel can cuví sehe ña Milca, ñasihi ra Nacor, yañi ra Abraham. 16 Tan sii xaan caá ña tyuvaa can, ñaha yoco cuví ña, ñaha ca coo yí ña. Tan nuu ña cuayi tsitsi soco can, jacutu ña quiyi ña, tsaha cuanuhu ña.

17 Tacan tan tsinú xaan ra musu can cuahan ra nu cuahan ña tan catyí ra tsihin ña:

—Jaha tumañi iñi, xihí, cuhva luxu ndutya yihí tsitsi quiyi un coho yu —catyí ra.

18 Tan nacahan ña:

—Coho yooho, tata.

Tan iyaha ñi januu ña quiyi can soco ña, tan tsaha ña ndutya tsihi ra tsihin quiyi ña. 19 Tan tsa ndihi tsihi ra ndutya, catyí ña Rebeca tsihin ra:

—Cua cuhva ndihi yu ndutya coho camello jana un naha ti, tata, nda cuanda ndihi coho ti naha ti ndutya —catyí ña.

20 Caahan tan catyí ña tyihí ña ndutya yihí tsitsi quiyi ña nu tuhva quití tsihi ndutya. Tan tsiquihin ca ña ndutya tyihí ña coho tandihi quití can naha ti. 21 Taxin ña nyaá musu can nyehé ra tsa yaha iyo cuñi ra, tan cuñi ra coto ra tsa ndaa tatun maa Nyoo jahá tsatyin vaha quitá tyiñu cuahan ra.

22 Tan tsa ndihi tsihi ti naha ti ndutya jahá ña Rebeca, quihin ra musu can iin xehe xuhun cuaan tsa ndoyó iñu gramo tyihí ra ixtyin ña tan uvi taahan caa xuhun cuaan tsa ndoyó cientu gramo tyihí ra jucun ndaha ña. 23 Tan tsica tuhun ra tsi ña:

—¿Yóo sehe tsi un, xihí? Jaha tumañi iñi cahan tsihin yu tatun iyó nu cuví quitatu ndi tsacuaa ihya yuvehe jutu un —catyí ra tsihin ña.

24 Tan nacahan ña tsihin ra:

—Sehe ra Betuel tsi yu, ra cuví sehe ña Milca tsihin ra Nacor. 25 Iyó nu cuví ndoo ndo tsacuaa ihya tan iyó ndihi itya catsi quití jana ndo naha ti —catyí ña tsihin ra.

26 Tacan tan tsicuiñi tsiti ra tan jacahnu ra tsi ra Jehová. 27 Tan catyí ra: “Cahnu xaan cuví ra Jehová tyin jaquihin ityi ra tsi yu yuvehe nyivi ra Abraham, tsitoho yu, tan cundaahví iñi ra tsi ra tyin cuví ra Nyoo cuiti”, catyí ra musu can.

28 Tan tsinú xaan ña tyuvaa can cuahan ña yuvehe sihi ña cua jacoto ña tsi sihi ña tsa cuví tsi ña. 29 Tan iyó iin cuhva ña nañi Labán. Tsa tsiñi ra ihya tsa caahan ña, tsinú xaan ra cuahan ra cua nanducu ra tsi musu can nu nyaá soco. 30 Tyin nyehé ra xehe tan carena xuhun cuaan yihí ndaha ña, tsa tsaha musu can tsi ña. Tan catyí ña: “Tyehen caahan ra can tsihin yu”, yacan cuenda quee ra tsinú ra cuahan ra nu nyaá soco ican nyaá ra musu can ndatú ra tsihin camello jana ra. 31 Tsaá ra Labán nu nyaá ra tan catyí ra:

—Yooho ra ii nuu Nyoo, ña cuví ndoo un ityi tsata ihya tyin tsa janduvaha yu nu cua quitatu un yuvehe yu tsihin ra vatsí tsihin un naha ra tan janduvaha ndihi yu nu quitatu camello ihya naha ti —catyí ra.

32 Tacan tan cuahan ra musu can yuvehe ra Labán. Tsaá ra naha, januu ra Labán xiin camello can naha ti tan tsaha ra tiyama tan soo ndutyi tsatsí ti naha ti. Yaha can tan tsaha ra ndutya tsi ra can naha ra tyin nacatya ra naha tsaha ra naha. 33 Tan tsa tsaha ñi tsa cua catsi ra naha, nacahan ra can tsihin ñi:

—Nda cuanda tsa cahan jihna yu tahan tyiñu vatsi yu, tsaha cua catsi yu.

—Cahan yooho —catyí ra Labán.

34 Tan quitsahá caahan ra tan catyí ra:

—Musu ra Abraham cuví yu. 35 Yaha xaan cuca ra Abraham jahá Nyoo. Tsaha Nyoo mbee tan indiqui, camello tan urru, xuhun cuaan tan xuhun cuitsin, musu ñaha tan musu rayi tsi ra. 36 Tsahnu xaan ra tsihin ñasihi ra tan tsicoo iin sehe ñi. Tan tsii ra tyuvaa can nacuhva cuenda

ra tandihi maa tsa cuca ra. 37-38 Tan catyí ra tsihin yu: ‘Ña cua quihin un ñaha Canaán, sehe nyivi ñuu nu iyó yu ihya, tindaha tsihin ra sehe yu, tyin cuhun un nda yuvehe jutu yu, cua nducu un ñaha yuvehe nyivi yu ndacan tindaha tsihin ra’, catyí ra tsihin yu. Tan tacan ndoo yu tuhun tsihin ra. 39 Tan catyí yu: ‘Tatun ñaha can tan ña cuñi ña quitsi ña tsihin yu ñuu ihya, ¿náa cua javaha yu?’ 40 Tacan tan nacahan ra: ‘Maa ra Nyoo tsa nyicún yu cua jacuhun ángel ra tsihin un, tan cua quita vaha tyiñu cuhun un, tan cua quihin un ñaha cuví nyivi yu cuvi ñasihi ra sehe yu. 41 Maa tyin tatun ña tsahá ñi sehe ñi tsi un o ña cuñi ña quitsi ña tsihin un tsa cua tsaa un yuvehe ñi, ndoo nuña nyico un tsihin tuhun tsa ndoo un tsihin yu, tan ña nyí ca tsi siqui un’, catyí ra.

42 “Tan tsa tsaa yu yuhu soco ndacan, tan catyí yu tsihin Nyoo tyehen: ‘Jehová, Nyoo ra Abraham tsitoho yu, tatun maa un cuví ra cua jaha tsa cua quita vaha tyiñu vatsí yu ihya, 43 cuhva ndatu na cuvi cundaa tsa tsicán yu ihya, ñaha tyuvaa tsa cua cahan yu tsihin tyehen: Jaha tumañi iñi cuhva luxu ndutya yihí tsitsi quiyi un coho yu, 44 tan cua nacahan ña tsihin yu: Coho, yooho tata, tan cua tava ndihi yu ndutya coho camello jana un naha ti. Na cuvi ñaha can, ñaha nacatsi maa un cua cuvi ñasihi sehe ra tsitoho yu.’ 45 Tsa ndi cumañi ca ndihi cahan yu tsihin Nyoo, tsa cuví ña tyuvaa sehe ndo ihya quita ña yosó soco ña quiyi ña cua quihin ña ndutya tsitsi soco can, tan jacutu ña quiyi ña. Tacan tan catyí yu tsihin ña: ‘Jaha tumañi iñi cuhva luxu ndutya yihí tsitsi quiyi un coho yu, xihí’, catyí yu. 46 Tan iyaha ñi januu ña quiyi ña tan catyí ña: ‘Coho yooho tata, tan cua cuhva ndihi yu ndutya coho camello can naha ti’, catyí ña. Tan tsaha ña ndutya tsihi yu tsihin camello can naha ti. 47 Tacan tan tsica tuhun yu tsi ña yoo sehe tsi ña, tan catyí ña: ‘Sehe ra Betuel tsi yu, ra cuví sehe ña Milca tsihin ra Nacor’, catyí ña. Tacan tan tyihí yu iin xehe ixtyin ña tan uvi taahan caa xuhun cuaan tyihí yu nduvi jucun ndaha ña. 48 Tan tsicuiñi tsiti yu tan jacahnú yu tsi ra Jehová tan catyí yu tsihin ra: ‘Cahnu xaan cuví maa un, Jehová, Nyoo ra Abraham tsitoho yu, tyin jaquihin ityi un tsi yu ndoo ityi ñi yuvehe nyivi ra, tan cuví ñihi yu ñaha cua cuvi ñasihi sehe ra’, catyí yu. 49 Tan vityin ihya cuñi yu coto yu tatun cua cundaahvi iñi ndo tsi ra, tan ña cua jandavi ñaha ndo tsi ra, ¡cahan ndo!

Tatun ña cuvi, ¡catyí tuhun ndihi ndo! tyin tacan coto yu náa cua javaha yu —catyí ra tsihin ñi.

50 Tacan tan nacahan ra Labán tan ra Betuel: —Ña cuvi catyí ndi cuví maa o ña vaha maa, tyin cuhva cuñi Nyoo cuví tsehe. 51 Na cundaa cuhva caahán maa ra. Tan maa ña ihya, quihin tsi ña cuhun ña tsihin un, tan na tindaha ña tsihin ra tyuvaa sehe ra Abraham, tsitoho un —catyí ra naha.

52 Tsa tsiñi musu can cuhva caahán ra naha, tsicuiñi tsiti ra tan tsaquin ra nuu ra nda nu ñuhu jacahnú ra tsi ra Jehová. 53 Yaha can, tava ra tandihi maa nuu siqui xuhun cuaan vaha tan xuhun cuitsin tan tsihin jahma vaha tsaha ra tsi ña Rebeca, tan tsaha ndihi ra tsa tsaha maa ra tsi sihi ña tan tsi cuhva ña, maa ñi tsa vaha. 54 Tacan, tsaha cuxiñi ra tsihin ra tsaa tsihin ra, tan ican ndoo ra naha quixi ra naha. Tsa ndoto ra naha inga quivi can, catyí ra musu can tsihin nyivi ña Rebeca:

—Cuhva ndo ndatu cunuhu yu yuvehe ra tsitoho yu —catyí ra.

55 —Ña cunuhu naha un, na cunyaa ña utsi nduvi ca, tsaha cuhun maa ña tsihin un —catyí ra cuhva ña tan sihi ña tsihin ra can.

56 Tan catyí ra tsihin ñi:

—Ña janducuee ca ndo tsi yu. Cuhva ndo ndatu cunuhu yu yuvehe tsitoho yu, vaha tyin quita vaha tyiñu quitsi yu jaha Nyoo.

57 Tan catyí ñi:

—Na cana jihna yo tsi ña tyuvaa ihya nácaa caahán tucu maa ña.

58 Cana ñi tsi ña Rebeca tan tsica tuhun ñi tsi ña:

—¿A cuñi un cuhun un iyaha ñi tsihin ra ihya?

—Cuñi yu —catyí ña.

59 Tacan tan tsaha ñi ndatu cuanuhu ra tsihin ra quitsi tsihin ra, tan tsaha ndihi ñi ndatu cuahan ña tyuvaa can tsihin ra naha. Tan cuahan ndihi ñaha tsa jacuendá tsi ña nda lee ña. 60 Tan nasoco ñi tsi ña tyuvaa can, tan catyí ñi:

“Yooho Rebeca, ñaha cuhva ndi, cuñi ndi coo cuaha tata un tan cuñi ndi na jacanaa tata un ñuu nyivi xaan iñi tsi ra naha”, catyí ñi.

61 Tacan tan nduvita ña, tsaha ndaa ña tsihin ñi cuví musu ña tsata camello can naha ti. Tan nyicún ñi tsi ra musu can. Tan tacan cuví nu quihin ra musu can tsi ña Rebeca cuahan tsihin ra nda Neguev nu iyó tsitoho ra.

62 Quiví quita ñi vatsí ñi nu nyí ra Isaac, ra ican tsaá nuhu tucu ra yuvehe ra tsa tsahan ra tsinyehé ra nu nyaá soco nañí: “Ra nyito ra nyehé tsi yu”, tyin nu ñuhu ican iyó maa ra. 63 Tan iin tseñi cuahan ra cua caca nuu ra tsitsi cuhu. Tan sana iñi ra nanyehé ra tsa cuví nyiví vatsí ñi tsihin camello ityi nu nyí ra. 64 Tan nyehé ndihí ña tyuvaa can ityi nu vatsí ra, tan iyaha ñi nuu ña tsata camello can tsa nyehé ña tsi ra. 65 Tan tsican tuhun ña tsi ra musu tsa tsiquihin tsi ña tan catyí ña:

—¿Yóo ra cuví ra quee tsitsi cuhu can vatsí ityi nu nyacú yo ihya?

Tan catyí ra:

—Ra ican cuví sehe ra tsitoho yu —catyí ra. Tacan tan tyasí ña jahma ndiquí nuu ña.

66 Tan tsa tsaá ra Isaac nu nyacú ñi, catyí tuhun ra musu can tandihí maa cuhva javahá ra nu tsahan ra. 67 Yaha can, quihin ra tyuvaa can tsi ña Rebeca cuahan tsihin ra nu cuví vehe sihi ra, tan tindahá ra tsihin ña. Tacan tan naá tsa cuiihya cuñí ra tsa tsihi sihi ra, tan cuñí xaan ra tsi ña Rebeca.

Tata ra Abraham tsihin ña Cetura

25 1 Tan inga ñaha tsa tsicoo tsihin ra Abraham tumaa ñasihi ra, nañí ña Cetura. 2 Tan sehe ra tsicoo tsihin ñaha ican cuví ra Zimram, ra Jocsán, ra Medán, ra Madián, ra Isbac tan tsihin ra Súa. 3 Tan ra Jocsán can cuví jutu ra Seba tsihin ra Dedán; tan ra Dedán can cuví jutu nyiví Asur, nyiví Letum tan nyiví Leum. 4 Tan ra Madián, cuví jutu ra Efa, ra Efer, ra Hanoc, ra Abida, tan ra Elda. Tandihí maa ra ican naha ra cuví tata ña Cetura. 5 Maa tyin ra Isaac naquihin cuenda

tandihí maa tsa cuca ra Abraham, jutu ra. 6 Maa tyin tsi sehe ña Agar tan tsihin sehe ña Cetura, tsahá ra tsa tsahá maa ra tsi ra can naha ra. Tan jacuhun ra tsi ra naha nu ñuhu canyí cuenda ityi nu caná ñicanyii tahan ndi iyó maa ra, tyin ña cuñí ra tsa iin ñi coo ra naha tsihin ra Isaac sehe ñasihi vaha maa ra.

Nu quihví ñuhu ra Abraham nu ndaa cumisantu

7 Tan cientu uñi xico tsahun cuiya tsicoo ra Abraham nu ñuhu ñayiví. 8 Tsahnu xaan ra tsaha tsihi ra tsihin cuehe tsaahnu, ndihí ñi vaha quiví ra. Tan ndu iin ndihí ra tsihin nyiví ra nu quihví ñuhu ra nu ndaa cumisantu. 9 Nduvi sehe tsitsa ra tsicutsi tsi ra, ra Isaac tsihin ra Ismael nu cuví yavi yuu cuenda Macpela, nu cuu cuenda ra Efrón, sehe ra Zohar, sehe ra Het, yatyin cuenda Mamre ityi caná ñicanyii, 10 nu jata ra tahan ndi iyó ra tsi sehe ra Het, ican quihví ñuhu ra tsihin ñasihi ra. 11 Tan nasoco xaan Nyoo tsi ra Isaac sehe ra tsa yaha tsihi ra. Tan yatyin nu nyaá soco nañí “Ra nyitó ra nyehé tsi yu” tsicoo ra can.

Tata ra Ismael, yañi quiin ra Isaac

12-13 Tan tata ra Ismael, ra tsa cuví sehe ra Abraham tsihin ña Agar, ña Egipto, ña cuví musu ña Sara, cuví ra ihya naha ra. Quitsahá tsi tsihin sehe nuu ra: Ra Nebaiot; tsaha vatsí ra Cedar, ra Adbeel, ra Mibsam, 14 ra Misma, ra Duma, ra Massa, 15 ra Hadar, ra Tema, ra Jetur, ra Nafis tan ra Cedema. 16 Tacan nañí tsa utsi uvi sehe ra Ismael can. Tan tsihin sivi ra naha nacotó ra naha nu cuví ñuhu ra naha tan nu tyaa ra vehe ra nu cuahan ra tsicá ra. Tan intuhun intuhun ra cuví nuu tsihin nyiví ra.

17 Tan cientu oco tsahun uvi cuiya ra Ismael, jutu ra naha, tsaha tsihi ra, tan tsa yaha quita tsa nyito tsi ra ndu iin ndihí ra tsihin nyiví ñuu ra ñuu ndiyi. 18 Nda Havila nda cuanda Shur tsicoo tata ra ityi nuu Egipto, ityi tsa cuahan ityi Asiria. Ican tsicoo ra naha vasu ndi maa iyó tsihi inga tata ra Abraham tsa iyó inga tsiyo can tsihin ra naha.

Ra Jacob tan ra Esaú, sehe ra Isaac tsihin ña Rebeca

19 Ihya cuví cuhva tsicoo ra Isaac sehe ra Abraham: 20 Uvi xico cuiya ra Isaac quiví tindahá ra tsihin ña Rebeca, ñaha cuhva ra Labán, sehe ra Betuel, ra ñuu Aram, ñuu nañí

Padan-aram. ²¹ Tan ñaha numa cuví ñasihi ra, yacan cuenda cahān ndaahvi ra tsihin ra Jehová tyin na cuvi coo sehe ña. Tan tiin cuenda Nyoo tsa cahān ra, tan cuvī tsicoo sehe ña. ²² Maa tyin tsa ñihī sehe ña tinihi cuvī lee can ñuhú tsitsi ña, tan tsa ñihī tuñú tinihi nyihi can tsitsi ña, tsicā iñi ña: “Náa cuenda tyehen cuvī tsi yo.” Tacan tan tsahān ña tsicā tuhun ña tsi ra Jehová: “Jutu mañi yu náa taahán yu.” ²³ Tan catyí ra tsihin ña:

“Jihna, tinihi ñuhú tsitsi un
tan cua cuvī ra naha uvi taahan ñuu,
tan ña iin cuvī ñuu can tsitsi un,
iin ñuu can cahnu cua cuvī tan ñavin ca
inga ñuu can,
ra cua cacu jihna cua cuvī musu nuu ra
cua cacu tsinu uvi.”

²⁴ Tacan tan tahan tsi quivi cacu sehe ña, tan tinihi cuvī sehe ña tsicoo. ²⁵ Lee cacu jihna, yaaha xaan ixi jiñi lee can tan ixi ndaha ra, tan Esaú jacunañi ñi tsi ra. ²⁶ Tan Jacob jacunañi ñi tsi lee luhlu tsa cacu tsinu uvi, tyin tsihin intuhun ndaha lee luhlu can yihí ndaha ra xuu siyi yañi ra cacu ra. Tan uñi xico cuiya ra Isaac quivi cacu tinihi sehe ñasihi ra.

Nu xico ra Esaú tsa taahán tsi tsi ra tsa cuvī ra ra tsitsa

²⁷ Tsa yaha tsahnū ra tinihi nyihi can, ra Esaú cuvī ra, ra vaha xaan tsahñí quiti. Tan ra Jacob, yañi ra, cuvī ra can iin ra taxin iyó, tan mbee taahán iñi ra jacuendá ra. ²⁸ Cuñi xaan ca ra Isaac tsi ra Esaú tyin taahán xaan iñi ra catsi ra tsa tuhvá ra can ñihí, maa tyin sihi ra naha cuñi xaan ca ña can tsi ra Jacob.

²⁹ Tan cuvī tsi iin tsaha nyí ra Jacob jatyiho ra calu yucu, tan tsaā ra Esaú tatú vaha ra quee ra tsicacā nuu ra tsitsi huhu, ³⁰ tan catyí ra

tsihin ra Jacob tsa tsaā ra:

—Jaha tumañi iñi, xiin, cuhva luxu calu cuaaha jatyiho un juvin catsi yu tyin yaha xaan isocó yu —catyí ra.

(Yacan cuenda tsinañi ndihi ra Esaú can “Edom”.)

³¹ Tacan tan nacahān ra Jacob tsihin ra:

—¿Tatun cuhva un ndatu tsa taahán tsi tsi un tsa cuvī un sehe tsitsa tsi yu, jin?

³² Tan catyí ra Esaú:

—Nyehé maa un tyin yaha xaan isocó yu, tan ndatu tsa cuvī yu sehe tsitsa nduve nu tsiñi ñuhu can tsi yu —catyí ra tsihin yañi ra.

³³ Tan catyí ra can tsihin ra:

—Tatun nditsa un cua cuhñi yo tyiñu ihya vityin.

Tan ndoo ra Esaú tyiñu, tan xico ra ndatu tsa cuvī ra sehe nuu tsi ra Jacob. ³⁴ Tacan tan tsaha ra Jacob paan tsihin calu lenteja^d can tsatsi ra Esaú, yañi ra. Tsa ndihí tsatsi ra can nduvita ra, tsaha cuahan ra. Tan ña cahnu jahā ra ndatu iyó tsi ra nu cuvī ra sehe nuu.

Nu tsaā ra Isaac ñuu Gerar

26 ¹ Tyembu can, tsicoo iin tama xaan nu iyó ra Isaac tumaa tsa tsicoo tahan ndi iyó maa jutu ra, yacan cuenda cuahan ra tsihin nyivi ra nda Gerar nu iyó ra Abimelec ra cuvī rey ñuu Filistia. ² Tan ityi can quita ra Jehová nuu ra tan catyí ra tsihin ra: “Isaac, coto ñahñi cahun un nda Egipto, cua ndoo un coo un nu cua cahan yu tsihin un. ³ Tsa vityin ihya ñi, coo yooho ihya, tumaa ra inga ñuu, tan maa yu cunyaa tsihin un tan cua nasoco yu tsi un, tan tsihin cuhva ihya cua jandaa yu cuhva ndoo yu tuhun tsihin jutu un, tyin ñuhu ihya cua nacuhva yu tsi un tan tsi tata un. ⁴ Tan tumaa tsa cuaha tiñuu ityi siqui tacan tsa cuaha tata un cua jaha yu, tan cua cuhva yu tandihí ñuhu ihya tsi ra naha, tan tandihí maa ñuu iyó nu ñuhu ñayivi ihya cua nasoco ra naha, tsihin cuhva can cua nasoco yu tsi nyivi can. ⁵ Tacan cua cuvī cuenda tsatyin tyaa yahvi jutu un tsi yu, jandaa ra cuhva tava tyiñu yu tsi ra, tyaa yahvi ra ley tsa jacuahā yu tsi ra”, catyí Nyoo tsihin ra.

⁶ Tacan tan ndoo ra iyó ra ñuu Gerar ican.

⁷ Tan ra iyó ñuu ican naha ra tsicā tuhun ra naha tsi ra yóo cuvī ra tsi ña Rebeca, tan catyí ra:

^d25:34 Lenteja cuvī tsi iin nuu ndutyi nyihi.

—Ñaha cuhva yu cuví tsi ña —catyí ra tsihin ra naha, tyin yuuhví ra coto cahñi ra naha tsi ra tsa catyi ña, tun cahan ra tyin ñasihi ra tsi ña tyin tyaqui xaan caá ña.

8 Tan tsa tsicá quivi iyó ra ñuu can tan cuví tsi tsa nyaá ra Abimelec ventana tan nyehe ra tsi ra Isaac numí nyaá ra tsi ña Rebeca. 9 Tacan tan tsicana ra naha tsi ra Isaac jahá ra tan catyí ra tsihin ra:

—¿An yacan ñasihi un cuví tsi ña ihya?

—Juvín, ñasihi yu tsi ña —catyí ra.

—Tan ¿náa cuenda catyí un tyin ñaha cuhva un cuví tsi ña? —catyí rey can tsihin ra.

—Tsicá iñi maa yu tyin cuvi cahñi ra ihya naha ra tsi yu tsa catyi ña ihya —catyí ra tsihin rey can.

10 —Maa tyin ¿náa cuenda javahá un tacan tsihin ndi? Tsa juhva ca, tsa tsicoo intuhun ra ñuu ndi tsihin ñasihi un. Tan tsa catyi un tan cua coo cuatyí ndi —catyí ra tsihin ra Isaac.

11 Tan jacoto rey can tsi nandihí nyivi ñuu ra, tan catyí ra tsihin ñi:

—Nyooho tsa ña cua tyaa yahvi tsi ra ihya a tsi ñasihi ra, tsa nditsa tyin taahán tsi cúu ndo —catyí ra.

12 Tan cuiya can tatsí ra Isaac trigo. Tan cuaha xaan trigo naquihín ra tyin maa Nyoo nasoco tsi ra. 13 Cua xaan ra, tan cuaha xaan tsa tsii ra cuví. 14 Nda cua xaan ña cuñi ra Filistia naha ra tsihin ra tsa yaha cuaha mbee tan indiquí jana ra, tan cuaha musu jatyiñú tsihin ra. 15 Tan tandihí maa soco tsa tsatyá musu jahá jutu ra tsa ndi iyó maa ra, jandutu ra Filistia naha ra can tsihin nyahyu. 16 Nu ndihí tuhun catyí ra Abimelec tsihin ra:

—Yaha xaan ca cuca un cuví tan ñavin ca nyuhu. Yacan cuenda vaha ca quita un ñuu ndi —catyí ra tsihin ra Isaac.

17 Tacan tan quitá ra Isaac cuahan ra tsihin nandihí nyivi ra nda nduhva cuenda Gerar, tan ican tsicoo ra. 18 Tandihí maa soco jutu ra tsa jandutu ra Filistia naha ra, nuñá nyico ra, tan juvin ñi cuhva nañi maa tandihí soco can jahá jutu ra, nañi nyico maa tandihí soco can jahá ra. 19 Tan iin quivi yucú ra cuví musu ra tsatyá ra naha iin soco nu cuví nduhva can, tan nañihí ra naha iin ndohyo. 20 Maa tyin ra Filistia ra jacuendá mbee nu cuví nduhva can cañi tahan ra naha tsihin musu ra Isaac tan catyí ra naha tyin tsii maa ra naha cuví ndohyo can. Yacan cuenda jacunañi ra “Esek” ndohyo can tyin cañi tahan ra naha tsaha can. 21 Yaha can tsatyá

nyico ra naha inga soco tan juvin ñi tacan cuví tsihin soco can, tan jacunañi ra “Sitna” soco can. Tan Sitna cuñi tsi catyi: xaan iñi tahan.

22 Quitá ra Isaac cuahan ra ican, tan nu tsaá ra naha tsatyá ra naha inga soco, tan jacunañi ra Rehobot soco can tyin ña cañi tahan ca ra Filistia naha ra tsihin ra tsaha can, tacan tan catyí ra: “Maa Nyoo tsahá tsa coo vaha yo vityin, tan cua coo cuaha tsii yo ihya”, catyí ra.

23 Yaha can tan quitá ra nu iyó ra tsaha cuahan ra nda Beerseba. 24 Tan tsacuaa nu quixi ra quitá ra Jehová nuu ra tan catyí ra tsihin ra:

“Isaac, yuhu cuví Nyoo ra jutu un.

Ña nayuhvi un tyin nyaá maa yu tsihin un.

Cua nasoco yu tsi un tan cua janducuaha yu tata un,

tsa cuenda jutu un, ra cuví musu yu.”

25 Tacan tan javahá ra Isaac iin ata ican, tan jacahnú ra sívi ra Jehová, tyin sívi maa ra Nyoo cuví can, tan nacutsí ra vehe ra ican, tan tsatyá musu ra inga soco can jahá ra.

26 Iin quivi ra Abimelec quee ra nda Gerar tsihin ra Ahuzat, ra vaha iñi tsi ra, tan ra Ficol ra cuví captaan ra cuví nuu tsihin jandaru, cuahan ra naha cua natuhun ra naha tsihin ra Isaac. 27 Tan catyí ra Isaac tsihin ra naha:

—¿Náa cuenda vatsí nyehe ndo tsi yu tan xaan iñi ndo tsi yu tavá ndo tsi yu ñuu ndo?

28 Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Nyehe ndi tyin nyaá Nyoo tsihin un, yacan cuenda cuñi ndi cuhñi ndi tuhun tsihin un.

Tsehe cuví tuhun cuñi ndi cunuhñi. 29 Tyin ña cua javaha un náa tsa ña vaha tsihin ndi, tyin nduve náa javahá ndi tsi un, tyaá nuu vaha ndi tsi un tan tavá vii ndi tsi un tsihin tsa vaha ñuu ndi, tan vityin ihya Nyoo nasocó ra tsi un —catyí naha tsihin ra.

30 Tacan tan javahá ra iin vico cahnu, tsatsi ra naha tan tsihi ra naha ra tyin tsinyacu ra naha vico. 31 Yatyí xaan nduvita ra naha tsa tuví inga quivi can tan tsinuhñi tuhun jahá ra naha. Tsahá ra naha nacumi tsi tahan ra naha tsihin tsa vaha, tsaha cuahan ra naha.

32 Juvín ñi quivi can tsaá nuhu musu ra Isaac tsa tsahan tsicatya soco jahá ra, jacoto ra naha tsi ra tyin tahan ra naha ndutya. 33 Tan soco can jacunañi ra “Seba”, yacan cuenda ndi nañi maa ñuu can Beerseba nda ñicanyii vityin.

34 Quivi naquihín ra Esaú ñaha, iyó uvi xico cuiya ra. Naquihín ra tsi ña Judit, sehe ra Beerí, tan ña Basemat, sehe ra Elón, nyivi tata ra Het;

35 tan nduvi ñi ñaha ican cuví tucuihya iñi tsi ra Isaac tsihin ña Rebeca, ñasihi ra, tyin quihin ra Esaú ñaha inga ñuu.

Nu nasoco ra Isaac tsi ra Jacob

27 ¹ Tan tsa yaha xaan tsahnu ra Isaac, ña nditsín ca maa nyehé ra, cuaá maa ra, tan cuví tsi tsa cana ra tsi ra Esaú, sehe nuu ra tan catyí ra tsihin ra:

—¡Esaú!

—Maa yu ihya, tyaa —catyí ra Esaú.

² —Nyehé un tyin tsa tsahnu xaan yu, ña tsitó yu ama cua cúu yu. ³ Vityin ihya, quihin nduva un, cuahan tsitsi huhu tan cahñi iin quití, ⁴ tan jatyiho un nyayu ti huhva taahán iñi maa yu, tan quitsi ndaca un nyayu can catsi yu, tacan tan cua nasoco yu tsi un tsitsi tsa ñaha ca cúu yu —catyí jutu ra tsihin ra.

⁵ Maa tyin tsiñi ñi sihi ra tsa caahán jutu ra tsihin ra; yacan cuenda tsa yaha cuahan ra tsitsi huhu cua nducu ra quití cua quitsi nuhu tsihin ra, ⁶ tacan tan catyí sihi ra tsihin ra Jacob, yañi ra tan catyí ña:

—Jihna, tsiñi yu tsa caahán jutu un tsihin ra Esaú yañi un tan catyí ra tsihin ra: ⁷ ‘Cua cahñi iin quití tan janduvaha tsi ti tan asin vaha cua jatyiho un tsi ti tan cua catsi yu tan cua nasoco yu tsi un ityi nuu Nyoo tsitsi tsa ñaha ca cúu yu’, catyí ra tsihin ra. ⁸ Tyaa soho vaha tsa cua cahan yu tsihin un vityin ihya. ⁹ Cuahan cua quihin uvi taahan sehe mbee ndiqui tsa xaahan vaha tsitsi cora ndacan tan cua javaha yu tsa cua catsi jutu un huhva taahán iñi maa ra. ¹⁰ Tan maa un cua cundaca can catsi jutu un, tacan tan cua nasoco ra tsi un tsitsi tsa ñaha ca cúu ra —catyí ña tsihin ra Jacob.

¹¹ Tan catyí ra Jacob tsihin sihi ra:

—Maa tyin cuaha xaan ixi iñi tsi ra Esaú tan yuhu nduve. ¹² Cuví ñi tyin vaca ndaha jutu yu tsi yu; tan cua catyí ra tyin tsacú nducu yu tsi ra, nducú maa yu nu tahnú ndatu yu, náa vihi tsa vaha cua ñihi yu tacan.

¹³ Tan catyí sihi ra tsihin ra:

—Na tahnú ndatu maa yu cuenda un, intuhun ñi tsa cuñi yu tyaa yahvi tsa caahán yu tsihin un, cua quihin mbee can naha ti —catyí ña tsihin ra.

¹⁴ Tacan tan tsahan ra tsi quihin ra mbee ndiqui can naha ti tsindaca ra tsi sihi ra. Janduvaha ña tsi ti naha ti tan jatyiho ña cuñi can huhva taahán iñi maa yñi ña. ¹⁵ Yaha can, tan tava ña jahma vaha ra Esaú, sehe nuu ña tsa

yucú vaha tan jacunditsi ña can tsi ra Jacob.

¹⁶ Tan juvin ñi maa tsihin ñi mbee can naha ti cava nuu ña ndaha ra tsihin jucun ra, ¹⁷ tan tsaha ña tsa jatyiho ña tsi ra tsihin paan.

¹⁸ Tacan tan quihvi ra nu nyí jutu ra tan catyí ra:

—Tyaa.

—Maa yu ihya, xin, ¿ndáa ra cuví yooho ra Jacob o ra Esaú? —catyí jutu ra tsihin ra.

¹⁹ —Ra Esaú, sehe nuu un cuví yu, tyaa, tsa ica yu tsa caahán un tuhun. Nduvita tan cunyaa tan catsi cuñi quití tsa jatyiho yu, tan nasoco tsi yu —catyí ra Jacob.

²⁰ Tacan tan catyí jutu ra tsihin ra:

—¿Nácaa tyin iyaha cuii ñi ñihi un quití can, ñi?

Tan catyí ra tsihin ra:

—Maa ra Jehová, Nyoo un, jahá tsa iyaha ñi ñihi yu tsi ti.

²¹ Tan catyí jutu ra tsihin ra:

—Natuhva nu nyaá yu ihya, tyin cuñi yu vaca ndaha yu tsi un tatun nditsa un tyin ra Esaú cuví un o jandaví ñaha un —catyí ra.

²² Natuhva ra nu nyaá jutu ra tan tsaca ndaha ra can tsi ra, tan catyí ra: “Ndusu ra Jacob cuví ndusu un, maa tyin soco un, soco ra Esaú cuví.”

²³ Maa tyin ña nacoto maa ra tatun ra Jacob cuví can, tyin ixi xaan ndaha ra tumaa tsa ixi ndaha ra Esaú, yañi ra. Tan tsa ndi cumañi ca nasoco ra tsi ra Jacob, ²⁴ tsica tuhun nyico ra tsi ra inga tsaha:

—¿Nditsa un tyin ra Esaú cuví un, ñi?

—Nditsa yu, tyaa, ra Esaú cuví yu —catyí ra.

²⁵ Tacan tan catyí jutu ra tsihin ra:

—Jayaha tsa ñihi un catsi yu tan cua nasoco yu tsi un —catyí ra.

Tacan tan tsaha ra nyayu ndahá ra tsatsi jutu ra tan tsihi ndihi ra vinu tsa ndahá ra. ²⁶ Yaha can tan catyí nyico jutu ra tsihin ra:

—Naha, tyaa yuhu tsi yu vityin.

27 Tacan tan tyaa yuhu ra tsi jutu ra. Tan ñihî jutu ra xico jahma nditsí ra, tacan tan nasoco jutu ra tsi ra tshin tuhun ihya:

“Tsa nditsa maa, xico ra Esaú, sehe yu, cuví tsehe,
tyin tumaa caná xico cuhu nasoco Nyoo,
caná nuu ra.

28 Maa Nyoo cua jacuun savi nu tyiñu jahá un tan maa ñi ndaha tyiñu vaha cua naquihin un,
cuaha trigo tan cuaha ndutya yucu vixi cuví uva cua coo tsi un.

29 Tan cuaha nyivi cua cuvi musu un, cua cuiñi tsiti nyivi ñuu ityi nuu un. Quihi ndaha tsi nyivi yo,
¡tan na cuiñi tsiti ñi ityi nuu un!
Nyivi tyisó sivi tsi un tshin tsa ña vaha,
cua tahnu ndatu ñi,
tan nyivi nasocó tsi un sii cua nasoco Nyoo tsi ñi.”

30 Ndi quita cuii ñi ra Jacob tsa ndihî nasoco jutu ra tsi ra, tsaha tsaa ra Esaú, yañi ra, tsinducu ra quitî tsitsi cuhu. 31 Tan jatyiho ndihî ra nyayu quitî ñihî ra can tan tsindaca ra tsi jutu ra tan catyí ra tshin ra:

—Nduvita tyaa, catsi cuñu quitî tsa tsinducu yu catsi un, tan nasoco tsi yu —catyí ra.

32 Tacan tan catyí jutu ra tshin ra:

—¿Yóo, yooho cuvi un, ñi?

—Ra Esaú, sehe nuu un cuví yu, tyaa —catyí ra can.

33 Tan iyó xaan cuiñi jutu ra tan quitsaha ñihî ra, tan catyí ra:

—¿Tan yóo ra cuví ra quitsi nañi ndahá ra tsa ñihî ra tsatsi yu, tan nasoco yu tsi ra tsa ñaha ca tsaa un? —catyí ra.

34 Tan cuhva tsa tsiñî ra Esaú can tsa cahan jutu ra, quitsaha tsacú ra tsa ndasí cuiñi ra tsa javaha yañi ra tsi ra, tan tsaa xaan canatsaa ra tan catyí ra:

—¡Nasoco ndihî tsi yu, tyaa!

35 Tan catyí jutu ra tshin ra:

—Tsa quitsi ra yañi un tan jandavi ñaha ra tsi yu tan naquihin ra tsa cua nasoco yu tsi un, xin.

36 Tan nacahan ra Esaú:

—Vaha xaan maa nañi ra Jacob jahá ndo, tsa cuahan tsi uvi tsaha jatsii ra tsa taahan tsi tsi yu: Tsa jihna ñi jatsii ra ndatu tsa cuví yu sehe nuu, tan vityin ihya jatsii ndihî ra tsa cua nasoco un tsi yu.

“¿An ña naquihin vaha un tsa cua nasoco un tsi yu, tyaa? —catyí ra tshin jutu ra.

37 —Jihna, tsaha yu ndatu tsi ra yañi un cua quihî ndaha ra tsi un, nandihî nyivi yo cua cuvi musu nuu ra, tan cuiñi yu tsa coo cuaha trigo tan ndutya yucu vixi cuví uva tsi ra. Tan ¿náa cuví javaha yu tsa cuenda un, jutu yu?

38 Tan nacahan ra tshin jutu ra:

—¿An nduve tan intuhun ca tsa cuví nasoco un tsi yu, tyaa? ¡Nasoco ndihî tsi yu!

Tan quitsaha tsacú nyico ra.

39 Tacan tan catyí jutu ra tshin ra:

“Cañi cua coo un nu ñavin ñuhu vaha cuví
nu nduve savi cuñ.

40 Tshin mityi xaan un cua cunyeet ñi un tan ña cua cahñi nyivi tsi un,
tan musu ra yañi un cua cuvi tsi un,
maa tyin quivi cua ñihî un tunyee ñi
cua ndoo nuña un, ña cua cuvi ca un
musu ra”, catyí jutu ra tshin ra.

Nu tsinu ra Jacob nuu ra Esaú, yañi ra

41 Nda tacan maa tan nduxaan ñi ra Esaú tsi ra Jacob, yañi ra, tsa cuenda tsa nasoco jutu ra naha tsi ra, tan catyí ra tsitsi añima ra: “Nda yaha cúu jutu ndi tan nda yaha tucuihya ñi tsi ndi, tacan tsaha cua jandihî yu nuu ra Jacob ihya”, catyí ra.

42 Tsito sihi ra naha tuhun tsicá ñi ra Esaú tsa cua javaha ra tshin yañi ra, tan tsicana ñi tsi ra Jacob jahá ña tan catyí ña tshin ra:

—Jihna, ra yañi un tsicá ñi ra cahñi ra tsi un tyin tacan tan cua naa tsa xaan cuiñi ra —catyí ña tshin ra Jacob—. 43 Yacan cuenda tyaa yahvi tsa cua cahan yu tshin un vityin ihya; cuahan nda Harán yuvehe ra Labán ixto un, 44 ndoo ndacan tan juhva tyembu, na yaha jihna tsa xaan cuiñi ra yañi un 45 tsa catyí tsa javaha un tsi ra, nda naa ñi ra can tacan tsaha cua jacuhun yu tyiñu nuu un tan quitsi nuu un; ¡ña cuiñi yu cundihî nduvi taahan sehe yu tsa iin quivi ñi! —catyí ña tshin ra.

46 Yaha can tan catyí sihi ra tshin jutu ra:

—Ña sii ca cuiñi yu iyó yu tsa catyí ñi ñaha sehe ra Het, ñi Canaán, tsa naquihin ra Esaú, yañi ra Jacob ihya. Tatun ra ihya quihin ndihî sehe nyivi Canaán ihya, náa catyí ca iyó yu, vaha vihi ca cúu yu —catyí ña tshin yí ña.

28 1 Tacan tan cana ra Isaac tsi ra Jacob, sehe ra, nasoco ra tsi ra tan tsaha cuenda ra tsi ra tan catyí ra: “Ña tindaha un tshin sehe nyivi ñuu Canaán ihya. 2 Cuahan nda Padan-aram yuvehe ra Betuel, tsii un, tan

tindaha tsihin sehe ra Labán, ixto un. ³ Tan maa ra Nyoo iyó tandihi tunyee iñi tsi, cua nasoco tsi un tan cuhva ra coo cuaha tata un tan coo ra naha nanñi catsico nu ñuhu ñayivi. ⁴ Na nasoco ra tsi un tan cua nasoco ndihi ra tsi nyivi tata un, tumaa nasoco ra tsi jutu yu, tan naquihin ndihi un ñuhu nu iyó yo ihya, ñuhu tsa tsaḥa ra tsi jutu yu”, catyí ra tsihin ra Jacob.

⁵ Tacan cuví nu jacuhun ra Isaac tsi ra Jacob nda Padan-aram, yuvehe ra Labán, ixto ra, cuhva sihi ra, ñi cuví sehe ra Betuel, nyivi Aram.

⁶ Nyehe ra Esaú nu nasoco jutu ra tsi ra Jacob, yañi ra, tan jacuhun jutu ra tsi ra can nda Padan-aram na tindaha ra ñuu can. Tan tsiñi ndihi ra tyin na ña quihin ra Jacob ñaha ñuu Canaán nu iyó ra naha. ⁷ Tyaḡ yahvi ra Jacob tsa caahán jutu ra tan sihi ra tsihin ra tsaḥa cuahan ra Padan-aram. ⁸ Ican tsito ra Esaú tyin ña taahán iñi jutu ra tsi sehe sihi nyivi ñuu Canaán; ⁹ yacan cuenda tsaḥan ra nu iyó ra Ismael, ixto ra, tan quihin ra inga ñaha nañi Mahala, tahan ña Nebaiot, sehe ixto ra.

Nu quitḡ Nyoo nuu ra Jacob nu cuví Bet-el

¹⁰ Quitḡ ra Jacob Beerseba nu iyó ra tan cuahan ra nda Harán. ¹¹ Tan tsa cuñi cuaa tsaḡ ra iin nu tsaḡ ra, tan quihin ra iin yuu iyó maa can tsicunyaḡ naa jiñi ra tan ican quixi ra. ¹² Tsacuaa can nyehe ra iin ñimaahna: Iin cuayi quee nda andivi tan tsañi can nda nu ñuhu, tan cuaha xaan ángel maa ra Nyoo ndaá tan nuú ra naha nu cuayi can nyehé ra. ¹³ Tan maa ra Jehová nyaá nda jiñi cuayi can tan catyí ra tsihin ra Jacob: “Yuhu cuví ra Jehová, Nyoo ra Abraham, tsii un, tan ra Isaac, jutu un. Cua cuhva yu ñuhu nu canyií un juvin tsi un tan tsi tata un. ¹⁴ Tan tumaa tsa cuaha nyaca ñuhu tacan cuaha tata un cua cuví, tan tandihi tsa cumi tutun ñuhu ñayivi cua coo ra naha; tan cua nasoco un nandihi nyivi nu ñuhu ñayivi, tan cua nasoco ndihi tucu tata un tsi ñi, tsihin cuhva can cua nasoco yu tsi ñi. ¹⁵ Cua jandaa yu tsa caahán yu tsihin un tan cua jaquitsi nyico yu tsi un nu ñuhu ihya, ña cua nacoo yu tsi un, nyaá maa yu cua jacuenda yu tsi un ndaa ityi cuahan un”, catyí Nyoo tsihin ra tsitsi ñimaahna can.

¹⁶ Tsa yaha ndoto ra tan catyí ra: “Ña tsitó maa yu tsa nyaá Nyoo ihya. ¹⁷ Ii xaan ihya, ihya cuví vehe Nyoo, yuhu vehe andivi cuví ihya,” catyí ra tsa iyo cuñi ra.

¹⁸ Yatyí xaan nduvitḡ ra tsa tuvi can, tan quihin ra yuu tsa tsinyaḡ naa jiñi ra tan tyaḡ ra can tumaa yuu xahñu tan tyiso ra acetye siqui yuu can, tan cuví can iin tsa ndaa tyin ican caḥan Nyoo tsihin ra. ¹⁹ Tan nu quixi ra can nañi tsi Luz^e maa tyin samḡ ra sivi can tsa yaha caḥan Nyoo tsihin ra tan jacunañi ra can Bet-el.

²⁰ Ican catyí ra tsihin maa ra: “Tatun cahun Nyoo tsihin yo tan jacuenda ra tsi yo nu cuahan yo ihya, tan cuhva ra tsa catsi yo tan tsa cunditsi yo, ²¹ tan quitsi nuhu nyico yo tsihin tsa vaha yuvehe jutu yo, cua cuví ra Nyoo yo. ²² Tan yuu tyaḡ yo ihya cua cuví can tumaa vehe Nyoo; tan tandihi tsa cua cuhva ra tsi yo, utsi cuhva cua tava yo can tan cua nacuhva yo intuhun cuhva can tsi ra”, catyí ra tsihin ra.

^e28:19 ‘Luz’ cuñi tsi catyí yutun almendra tsihin yuhu hebreo.

Nu tsaq̄ ra Jacob ñuu Harán

29 ¹ Tsa yaha cah̄an ra tuhun tsicá iñi ra, nacac̄a ra cuahan ra ityi ñuu canyii ityi caná ñicanyii.

² Tan tsaq̄ ra iin nu tsaq̄ ra, nyehe ra uñi cuhva yucú mbee cuaha quitatú ti naha ti yuhu soco nu tsihi ti naha ti ndutya, tan ndasí iin yuu cahnu yuhu soco can. ³ Tacan cuv̄i tyin, nda tsa ndu iin tandihi maa mbee cuaha can naha ti coho ti ndutya, tsaha cua jatsiyo ra naha yuu can tsaha coho ti naha ti ndutya, ndihi coho ti naha ti ndutya, tyasí nyico ra naha yuu can nuu soco can. ⁴ Tan nyehe ra Jacob yucú ra jacuendá mbee can naha ti, tan tsicá tuhun ra tsi ra naha:

—¿Náa nañi ñuu ndo, ñi?

—Harán, nañi ñuu ndi—catyí ra naha.

⁵ —¿Vasiqui nacotó ndo tsi ra Labán, sehe yañi ra Nacor?

—Nacotó ndi tsi ra —catyí ra naha.

⁶ —¿An iyó vaha ra?

—Iyó vaha maa ra nduve náa tundoho tsi ra. Jihna, ican vatsi ña Raquel, sehe ra, tsihin mbee jana ra —catyí ra naha tsihin ra.

⁷ Tacan tan nacah̄an ra tsihin ra naha:

—Jacoho ndo ndutya mbee jana ndo tan cuah̄an nyico ndo cua jacatsi ndo tsi ti naha ti, ndi yatyi xaan, ña tan tahan tsi cuhva cua tyihi vaha ndo mbee jana ndo.

⁸ Tan nacah̄an ra naha tsihin ra:

—Ña cuv̄i, xin, tyin cuñi tsi ndu iin tandihi maa mbee naha ti tan cuv̄i jatsiyo ndi yuu ndasí yuhu soco ihya tan cuvi coho ti naha ti ndutya —catyí ra naha tsihin ra.

⁹ Ndi natuhún ra tsihin ra naha, tan tsaq̄ ña Raquel tsihin mbee jana jutu ña, tyin juvin ña jacuendá tsi ti naha ti. ¹⁰ Cuhva tsa nyehe ra tsi ña tsihin mbee jana ra Labán, jutu ña, jatsiyo ra yuu ndasí yuhu soco can tan tsah̄a ra ndutya tsihi mbee can naha ti. ¹¹ Yaha can tsaha tsinum̄i nyaa ra tsi ña tan quitsah̄a tsacú ra. ¹² Tan caahán ra tsihin ña tyin sehe ña Rebeca, tyixi ña, cuv̄i ra, tacan tan tsinú xaan ña can cua jacoto ña tsi ra Labán, jutu ña.

¹³ Cuhva tsa tsit̄o ra Labán tuhun ra Jacob, sehe ñaha cuhva ra, tsah̄an ra tsi jatah̄an ra tsi ra Jacob, tsah̄a ra nacumi tsi ra, tan tsinum̄i nyaa ra tsi ra, quihin ra tsi ra cuahan tsihin ra yuvehe ra. Nu tsaq̄ ra naha, catyí tuhun ra Jacob tandihi maa cuhva cuv̄i tsihin ra. ¹⁴ Tan catyí ixto ra tsihin ra:

—Nyivi vaha maa yo cuv̄i, xin, ñiñi ndi nyisó un —catyí ixto ra tsihin ra.

Nu tindah̄a ra Jacob tsihin sehe ra Labán

Ndoq̄ ra Jacob iyó ra yuvehe ixto ra.

¹⁵ Tsa yah̄a iin yoo, catyí ra ixto ra tsihin ra:

—Jacob, cah̄an tsihin yu nácaa cuñi un tyahví yu tsi un, tyin ña cua jatyiñu cuatu ñi maa un tsihin yu, ndi maa tsa nyivi yo cuv̄i.

¹⁶ Tan iyó uvi sehe sihi ra Labán: Intuhun ña nañi Lea, ña cuv̄i sehe nuu ra, tan inga ña nañi Raquel. ¹⁷ Tan ña Lea can sii xaan caá tinuu ña, maa tyin, sii ca caá ña Raquel. ¹⁸ Tan ña Raquel can cuñi xaan ra Jacob, tan catyí ra tsihin ra Labán:

—Cua jatyiñu yu utsa cuiya tsa cuenda ña Raquel, sehe un.

¹⁹ Tan nacah̄an ra Labán tsihin ra:

—Vaha ca yooho naquihin tsi ña tan ñavin ca tsa naquihin inga rayii tsi ña. Ndoq̄ tsihin yu —catyí ra tsihin ra.

²⁰ Ña tuv̄i maa iñi ra Jacob jatyiñu ra tsa utsa cuiya can tsa cuenda ña Raquel; taahan ñi quivi cuv̄i can cuñi ra, tyin yaha xaan cuñi ra tsi ña. ²¹ Tsa yaha ndihi utsa cuiya jatyiñu ra, catyí ra tsihin ixto ra:

—Tsa ndihi tyembu tsa ndoq̄ yu tuhun tsihin un jatyiñu yu tsa cuenda ñasihi yu. Vityin ihya, cuhva tsi ña Raquel tindaha tsihin yu —catyí ra.

²² Tacan tan tsaquin ra Labán vico tan cana ra nandihi maa nyivi yatyiñ vehe ra, nu tindah̄a ra Jacob. ²³ Tan cuv̄i tsi tsacuaa can, quihin ra Labán tsi ña Lea tsindaca ra tsi ra Jacob, tan quixi ra Jacob tsihin ña. ²⁴ Nacuhva jutu ña Lea ican iin musu ñaha, ña nañi Zilpa, tyin cuvi musu ña. ²⁵ Tsa tuvi inga quivi, nyehe ra Jacob tyin ñavin ña Raquel tsah̄a ixto ra tsi ra. Tsih̄an ra tsihin ra:

—¿Náa cuenda tyin tyehen ica un tsihin yu? Ñavin tsa cuenda ña Lea ihya jatyiñu yuhu, tsa cuenda ña Raquel jatyiñu yu utsa cuiya. ¿Náa cuv̄i jandavi ñaha un tsi yu?

²⁶ Tan catyí ra Labán tsihin ra:

—Jihna, ña jihna ca ñi cuatyí xaan tindaha nuu ndi ihya, tyin jihna ca ñi cuv̄i sehe nuu tindaha, tacan iyó ndi. ²⁷ Jandaa jihna vico nu tindah̄a un tsihin ña Lea ñi vitya ihya, yaha can tan cua cuhva ndihi yu tsi ña Raquel tsi un tatun jatyiñu un inga utsa ca cuiya tsihin yu —catyí ra tsihin ra.

²⁸ Ndoq̄ ra Jacob vaha, ñi vitya can tsicoq̄ vico, yaha can tsaha nacuhva ra Labán tsi ña

Raquel cua cuvi ñasihi ra. **29** Tan nacuhva ndihi ra tsi ña Bilha musu ra, tsi ña Raquel, tyin cuvi musu ña. **30** Tsioco ra Jacob tsihin ña Raquel can, tan jatyiñu ra utsa cuiya ca tsihin ra Labán tsa cuenda ña. Yaha xaan ca cuñi ra tsi ña Raquel tan ñavin ca ña Lea.

Nandihí sehe ra Jacob

31 Nyehé ra Jehová tyin cuñi xaan ca ra Jacob tsi ña Raquel tan ñavin ca ña Lea, yacan cuenda tsaha Nyoo tsa cuvi coo sehe ña Lea tan ña Raquel ñaha numa cuví ña. **32** Tan tsa cacu sehe nuu ña Lea jacunañi ña tsi lee can Rubén, tan catyí ña: “Nyehé ra Jehová tsa cuihya cuñi yu, vityin cua cuñi xaan yii yu tsi yu”, catyí ña.

33 Tsioco inga sehe ña tan jacunañi ña Simeón tsi lee can, tan catyí ña: “Tsitó maa ra Jehová tyin yofni cuñi tsi yu yacan cuenda tsaha ra inga sehe yu”, catyí ña.

34 Tan tsinu uñi sehe ña tsa tsioco nyico jacunañi ña Leví tyin catyí ña: “Vityin nditsa cua cunyaa naa yii yu tsi yu, tyin tsa iyó uñi sehe ra tsihin yu”, catyí ña.

35 Tsioco nyico sehe ña, tan catyí ña: “Cua jacahnu yu tsi ra Jehová vityin”, catyí ña. Yacan cuenda jacunañi ña Judá tsi sehe ña. Tan tsindihí nu cuví tsioco sehe ña.

30 ¹ Tan ña Raquel, tahan ña, quihvi tsa cuiñu tsi ña tyin nduve sehe ña tsioco tumaa tsa iyó sehe ña Lea, tahan ña, tsihin yii ñi, tan catyí ña:

—Cua cúu yu tatun ña coo sehe un tsihin yu, cuhva sehe yu —catyí ña tsihin ra Jacob.

2 Nduxaan ra tsi ña tan catyí ra:

—¿A Nyoo cuví yuhu, tyin yuhu ña tsahá coo sehe un?

3 Tacan tan catyí ña:

—Quihin tsi ña Bilha musu yu ihya, na coo sehe un tsihin ña, tan sehe ña cua cuvi tumaa sehe yu —catyí ña tsihin ra.

4 Nacuhva ña tsi ña Bilha musu ña, cua cuvi ñasihi ra tumaa tsa maa ña cuví can, tsioco ra Jacob tsihin ña Bilha can. **5** Tan tsioco sehe ña tsihin ra. **6** Tacan tan catyí ña Raquel: “Jandaa Nyoo tsa cahān ndaahvi yu tsihin ra, tsaha ra iin sehe yu”, catyí ña. Yacan cuenda jacunañi ña Dan tsi lee can.

7 Tsioco inga sehe musu ña tsihin ra Jacob, yii ña. **8** Tan catyí ña: “Neftalí cua cunañi lee ihya,

tyin cuaha xaan tundoho yaha yu tan jacanaa yu tsi ña tahan yu”, catyí ña.

9 Tan tsa nyehe ña Lea tyin ña cuví ca coo sehe ña, tsaha ña tsi ña Zilpa, musu ña tsi yii ñi, tumaa ñasihi ra. **10** Tan tsioco sehe ra can tsihin ña Zilpa. **11** Tacan tan catyí ña Lea: “Gad cua cunañi lee ihya tyin ndatu yu cuví ra”, catyí ña.

12 Yaha can tsioco inga sehe ña Zilpa tsihin ra Jacob. **13** Tan catyí nyico ña Lea: “Vityin ihya, cua cahan nyivi ñaha: ¡Naa tsa sii cuñi ña Lea! cua catyí ñi, yacan cuenda Aser cua cunañi lee ihya”, catyí ña.

14 Cuví tsi tyembu tsa tyaahnyá trigo tsahan ra Rubén tsitsi huhu tan nañihí ra yucu tsa nañi mandrágora^f tan tsindaca ra yucu can tsi ña Lea, sihi ra. Tan tsa nyehe ña Raquel yucu can catyí ña tsihin ña Lea tahan ña:

—Jaha tumañi iñi cuhva taahan mandrágora tsa quitsi ndaca sehe un tsi un nañi catsi yu —catyí ña.

15 Tan nacahan ña Lea:

—¿Ña cuatyí ñi cuví tsa quinyaa un yii yu, cuñi un, tsicaa, cuñi ndihi un quinyaa un mandrágora tsa ñihí ra sehe yu? —catyí ña.

Tan nacahan ña Raquel:

—Cua sama tahan yo, cuhva mandrágora tsa ñihí ra sehe un tsi yu, tan na cusu ra Jacob tsihin un tsacuaa vityin —catyí ña tsihin ña Lea.

16 Yaha can tsa yii ñi tsa tseñi quee ra huhu, tsahan ña Lea tsijatahan ña tsi ra, tan catyí ña tsihin ra:

—Tsa tyahvi yu tsi ña Raquel tsihin mandrágora tsa ñihí ra sehe yu. Yacan cuenda tsacuaa vityin tsihin yu cua cusu un —catyí ña.

Tan tacan cunda. **17** Ñihí sehe ña tan tsioco tsinu uhun sehe ña tsihin ra, tyin tsiñi Nyoo tsa cahan ña. **18** Tan catyí ña: “Isacar cua cunañi lee ihya tyin maa Nyoo tyahvi tsi yu tsa cuenda tsa tsaha yu tsi ña Zilpa, musu yu, tsi yii yu”, catyí ña.

19 Yaha can tsioco tsinu iñu sehe ña tsihin ra Jacob. **20** Tan catyí ña: “Tsaha maa Nyoo iin tsa vaha tsi yu, yaha xaan cua cuñi yii yu tsi yu vityin, tyin iñu taahan sehe ndi iyó. Yacan cuenda cua cunañi lee ihya Zabulón”, catyí ña.

21 Tsioco inga sehe ña tan jacunañi ña Dina tsi lee can, ñaha luhlu cuví lee can. Intuhun ña lee can tsioco tan tsindihí nu tsioco sehe ña.

22 Maa tyin ña naa iñi Nyoo tsi ña Raquel, tsiñi ra tsa tsican tahvi ña tan tsaha ra ndatu coo

^f 30:14 ‘Mandrágora’ cuví tsa tsatsi nyivi ñaha quivi can tun ña cuví coo sehe ñi.

sehe ña. **23** Quivi tsicoo sehe nuu ña catyí ña: “Maa Nyoo jatsiyó tsa cahan nuu tsa iyó tsi yu tsa ña cuví coo sehe yu, **24** náa tsa vaha tatun cuhva ra Jehová ndatu coo inga sehe yu”, catyí ña. Yacan cuenda jacunañi ña José tsi lee can.

25 Tsa yaha cacu ra José, jacoto ra Jacob tsi ra Labán, tyiso ra:

—Cuhva ndatu cunuhun yu ñuu yu.

26 Nacuhva tsi ra sehe yu naha ra tsihin sihi ra naha, tyin tsa cuenda ñi can jatyiñu yu tsihin un, tsitó vaha maa un nácaa jatyiñu yu tsihin un. Cuhva ndatu cunuhun yu tsihin ñi —catyí ra tsihin tyiso ra.

27 Tacan tan catyí ra Labán tsihin ra:

—Jaha tumañi iñi, xin, ndoo tsihin yu, tyin tsahan yu tsitava cuenda yu tan tsito yu tyin tsa cuenda un nasocó Nyoo tsi yu. **28** Cahan nácaa yahvi cuñí un tyahvi yu tsi un —catyí ra tsihin ra Jacob.

29 Tan nacahan ra tsihin ra:

—Tsitó vaha maa un cuhva jatyiñu yu tsihin un tan cuhva jacuendá yu quití jana un, **30** ña cuaha jana un iyó tsa ndi tsaá yu tan quivi tsaá yu quitsaha nasocó ra Jehová tsi un tan nducuañá ti naha ti jaha ra. Tsa jatyiñu yu cuenda un, yacan vityin cuñí yu jatyiñu yu tsa cuenda maa yu —catyí ra tsihin tyiso ra.

31 —Tan ¿nácaa cuñí un tyahvi yu tsi un, jin? —catyí ra Labán.

—Ña cuñí yu tyahvi un tsi yu. Tatun ica un tyiñu cua cahan yu ihya, cua jacuenda nyico yu mbee jana un. **32** Jihna, cua nayaha yu nu yucú mbee jana un vityin tan cua jasiin yu mbee axin, quití micu, quití pintu tan mbee ticatyí, quití tuun, yacan cua cuví yahvi yu. **33** Tan cua nyehe un tsa jacanaa yu, tyin nduve náa suhu yu tsi un tan yacan cua cuví tsa ndaa tsi yu ityi nuu ca. Maa tyin tatun yucú taahan mbee axin tsa ñavin mbee micu, mbee pintu a mbee ticatyí tuun tsitsi cora yu, cuñí tsi catyí can tyin, suhu yu mbee jana un —catyí ra tsihin tyiso ra.

34 —Vaha maa, na cundaa cuhva caahán un —catyí ra Labán.

35 Juvín ñi maa quivi can jasiin tyiso ra tandihi mbee axin, quití yí tan quití sihi, quití micu tan quití pintu tan tandihi mbee ticatyí tuun, tan nacuhva ra tsi ti naha ti tsi sehe yí ra tyin jacuenda ra naha. **36** Tan cañi xaan tsindaca ra naha mbee can naha ti nuu ra Jacob, uñi quivi tsica ra.

Maa tyin jacuendá maa ra Jacob inga ca mbee jana ra. **37** Tacan tan tsahnya ra Jacob

Esta ilustración
no está
disponible.

soco yutun nañí álamo tan soco yutun nañí almendro tsihin soco yutun nañí castaño, tan xatya ra soco yutun can nda cuenda tsa quituvi raya cuitsin tun. **38-39** Tan soco yutun xatya ra can tyacú ra can nu tuhvá ti naha ti tsihi ndutya, tan ican tyisó ti naha ti nu nyacú yutun can jaha ra, yacan cuenda tsicoo maa ñi mbee micu, mbee pintu, tan mbee raya tsi ra. **40** Tandihi maa mbee raya, tan mbee tuun tsitava ra tsitsi cora tyiso ra tan tsityihí ra tsi ti naha ti tsitsi cora maa ra, jasiin ra jana tyiso ra. Tsihin cuhva can nducuañá mbee jana ra. **41** Tan tandihi ñi tsaha tsa tyisó mbee nahnu tsihin mbee sihi can, tyacú ra yutun tsa xatya ra can nuu ti naha ti tyin tacan tan nyehe ti naha ti. **42** Tan tsa tsaá tucu mbee peehe, ña tyaá ra yutun can nuu ti naha ti, tan mbee can naha ti cuví mbee jana tyiso ra tan mbee nahnu can cuví jana maa ra. **43** Yaha xaan cuca ra cuví, cuaha xaan jana ra iyó, iyó mbee, iyó camello, iyó urru jana ra tan siin cuaha musu ñaha tan musu rayí iyó tsi ra.

Nu tyaa iñi ra Jacob cunuhu ra nda Canaán

31 ¹ Tan tsito ra Jacob tsa caahán sehe ra Labán tyin jatsiyí ra tandihi maa tsa tsihi jutu ra naha tan tsihin yacan nducuañá ra catyí ra naha. ² Jahá ndihi maa ra cuenda tyin ña sihi ca cuñí tyiso ra tsihin ra tumaa quitsí tsi ityi tsata ca. ³ Tacan tan catyí ra Jehová tsihin ra Jacob: “Cuñuhu nda Canaán, nu iyó nyivi un tan cuhun maa yu tsihin un”, catyí Nyoo tsihin ra.

⁴ Tan tsicanañi ñi tsi ña Raquel tan ña Lea jaha ra na cuhun ñi nu nyí ra jacuendá ra mbee tsitsi cuhu, ⁵ tan catyí ra tsihin ñi:

—Jahá yu cuenda tyin ña sihi ca cuñí jutu ndo nyehé ra tsi yu tumaa quitsi tsi ityi tsata ca, maa tyin ña nacoó Nyoo jacahnú jutu yu tsi yu. ⁶ Tsitó vaha maa ndo tyin jatyiñu ñi vaha iñi yu tsihin jutu ndo, ⁷ tan jandaví ñaha xaan ra tsi yu, cuaha tsaha nasama ra yahvi tsa tyahví ra tsi yu, maa tyin ña tsahá Nyoo javaha ra tsa ña vaha tsihin yu. ⁸ Aan, tatun catyí ra tyin tsihin mbee pintu cua tyahvi ra tsi yu, tandihi mbee

sihi can naha ti jacacú mbee pintu, tatun catyí ra tyin tsihin mbee raya cua tyahvi ra tsi yu, tandihi mbee sihi can naha ti jacacú mbee raya. 9 Tsihin cuhva can quinyaa Nyoo jana ra tan nacuhva ra can tsi yu.

10 “Tan nyehe yu ñimaahna tyembu quitsaha tyiso ti naha ti, maa ñi maa mbee pintu, mbee raya tan mbee micu cuví mbee yí tyisó tsihin mbee sihi can naha ti. 11 Tan cahan ángel Nyoo sivi yu. ‘Maa yu ihya’, catyí yu tsihin ra. 12 Tan catyí ra: ‘Jaha vaha cuenda tyin tandihi maa mbee yí tsa tyisó tsihin mbee sihi can naha ti, cuví mbee pintu, mbee raya tan mbee micu, tyin nyehé yu tandihi maa tsa nacuí ra tyiso un tsihin un. 13 Yuhu cuví ra tsa naquita nuu un nda Bet-el, nu tyiso un acetye tsata yuu tan ndoo un tuhun tsihin yu ican. Vityin, quita ñuu ihya, cuanuhu nda ñuu nu cacú un’, catyí ra tsihin yu tsitsi ñimaahna can —catyí ra tsihin ñi cuví nasihi ra.

14 Tan nacahan ñi tsihin ra:

—Nduve ca tsa taahan tsi tsi ndi iyó yuvehe jutu ndi. 15 Tumaa cuñi ra nyehé ra nyivi tucu cuñi ra nyehé ra tsi ndi, tsicaa xico ra tsi ndi tsi un tan tandihi maa tsa tyahvi un tsi ra tsatsi tsihin ra can. 16 Jandaa yooho tandihi maa cuhva caahan Nyoo tsihin un tyin tandihi maa tsa cuca tsa quinyaa Nyoo tsi jutu ndi, tsii maa ndi cuví can tsihin sehe yo —catyí ñi tsihin ra.

Nu quita xeehe ra Jacob tsihin nyivi ra ñuu Padan-aram

17-18 Tacan tan natyihí vaha ra Jacob tandihi maa tsa tsii ra tyin cua cunuhu ra nda Canaán nu iyó ra Isaac, jutu ra. Jandaa ra tsi nandihí sehe ra tan ñasihi ra tsata camello cua quita ra cuhun ra. Tandihí quiti jana ra tsa ñihí ra nu jatyiñu ra ñuu Padan-aram can cua cuhun tsihin ra.

19 Tan tsitsi tsa cuahan ra Labán, tyiso ra, cua xatya ra ixi mbee jana ra, tsahan ña Raquel tsiquihin xeehe ña tsitoho jutu ña. 20 Ña jacoto ra Jacob tsi ra Labán tsa cua cunuhu ra nda Canaán, ñuu ra. Jandavi ñaha ra tsi ra. 21 Quita xeehe ra cuahan ra tsihin tandihí maa tsa iyó tsi ra, tan yaha ra yutya Éufrates tan tyehen naquihin ra cuahan ra ityi yucu nu nañi Galaad tsihin nyivi ra.

22 Tan nda tsinu uñi quivi tsito ra Labán, tyin tsinu ra. 23 Tan quihin ra Labán tandihí nyivi ra tsaha cuahan ra naha cua nyicun ra naha tsi ra Jacob, utsa quivi tsica ra naha tan tsaa ra naha yucu Galaad nu nyii ra Jacob.

24 Maa tyin tsacuaa can tsa ndi cumañi cahan ra Labán tsihin ra Jacob, cahan Nyoo tsihin ra tsitsi ñimaahna tan catyí tsi: “Jacuenda coto ñahñi cahan ndicaa ñi un tsihin ra Jacob”, catyí Nyoo tsihin ra tsitsi ñimaahna can.

25 Tahan ra tsi ra Jacob nu cuví yucu cuenda Galaad nu tsicuiñi ra tsihin nyivi ra, tan juven ñi ican tsicuiñi ndihí ra Labán tsihin nyivi ra.

26 Tan catyí ra tsihin ra Jacob:

—¡Jacob! ¿Náa cuví jandavi ñaha un tsi yu? ¿Náa cuví ica un tyehen?, quihin un sehe yu vatsí xeehe tsihin un tumaa ñi cuahan vehe caa.

27 ¿Náa cuví ña jacoto un tsi yu tan quita un vatsí un? Tun tsatyin jacoto un tsi yu tyin cua cunuhu un, tsa nanducu yu tsi ra cañi tyombo naha ra, ra javacú arpa naha ra tan ra tsitá naha ra, tan tsicoo yaa tsa ndi cumañi ca quita ndo.

28 Tumaa ica ra sana jiñi ica un, ndi ña tsicoo ndatu tyaa yuhu yu tsi sehe yu tan sehe yañi yu.

29 Iyó ndatu tsi yu tatsi tuñi yu tsi ndo; maa tyin jacoto Nyoo tsi yu tsacuaa icu, ra tsa jacahnú jutu un, tan catyí ra: ‘Labán, jacuenda coto ñahñi cahan ndicaa ñi un tsihin ra Jacob’, catyí ra tsihin yu. 30 Vaha tyin tsa cuanuhu un ihya tyin yaha xaan ñuhu ñi un yuvehe nyivi un. Maa tyin ¿náa cuenda suhu un tsitoho yu, jin? —catyí ra.

31 Tan catyí ra Jacob tsihin ra:

—Tsica ñi yu tyin cuvi quinyaa un tsihin tsa ñihí tsi ña Lea tan ña Raquel tsi yu, yacan cuenda cuví can yuuhví yu. 32 Tan tsa cuenda tsitoho un, tatun intuhun nyuhu suhu nyoo un, ¿na cúu ndi! Tsa ndaa cuví nandihí ra yañi yo ihya naha ra tatun vatsí tsa tsii un tsihin yu, quihin can tan cuanuhu —catyí ra.

Tyin ña tsitó ra tsa ña Raquel quihin xeehe tsitoho can.

33 Tacan tan quihvi ra Labán tsihi vehe ra, yaha can quihvi ra tsitsi vehe ña Lea, quihvi ra tsitsi vehe ñi cuví musu ñi, yaha can quihvi ra tsitsi vehe ña Raquel tan ña nañihí ra tsitoho ra ican. 34 Tyin maa ña Raquel tyihí tsitoho can tsitsi tyayu camello jana ñi tan tsinyaa ña tsata tyayu can. Nani tsitsi vehe ña nanducu ra maa tyin ña nañihí maa ra can. 35 Tan catyí ña Raquel tsihin ra tsitsi tsa ndi nanducu ra tsitoho can:

—Tyaa, coto nduxaan un tsi yu, tyin ña cuvi nduvita yu ityi nuu un tyin vityin ihya tahan tsi quivi yu tumaa tsa taahan nandihí ñi ñaha —catyí ña tsihin ra.

Nanducu ca maa ra tsitoho can tyin ña nañihí maa ra can. 36 Tacan tan quihin ra Jacob tsihi tan nduxaan ra tsi ra tan catyí ra:

—¿Ndáa cumañi yu tsi un? Tan ¿ndáa tsa cuví cuatyí yu tyin tuñu maa ña cuñi un nyicún un tsi yu? ³⁷ Tsa yaha nanducú un tsitsi tandíhi maa tsa tsii yu, ¿a nañihí un tsa nanducú un? Tun nañihí un can, caquin can ityi nuu nandíhi ra yañi yo ihya naha ra tan cahan maa ra naha ndáa yoo caahán tsa ndaa. ³⁸ Oco cuiya jatyiñu yu tsihin un, ndi intuhun mbee jana un ña nacava sehe, ndi intuhun mbee xaahan ña tsahñi yu tyihyo catsi yu. ³⁹ Tatun tsihi intuhun ti jahá quití xaan, nacuhva yu mbee cuenda ti, tatun suhu nyivi mbee jana un tsacuaa a tsinu cahñi, nacuhva yu mbee cuenda ti naha ti jahá un, tandíhi maa tyahvi yu tsi un. ⁴⁰ Tsa tsinu cahñi, ña cunye ca yu tsa ihñi, tan tsacuaa tsa vitsin ña cunye ca yu, ndi ñimaahna ña tsaá ca nuu yu. ⁴¹ Oco cuiya tsicoo yu yuvehe un: Utsi cumi cuiya jatyiñu yu tsa cuenda nduvi sehe sihi un, iñu cuiya cuenda quití jana un, ña yacan ñi utsi tsaha sama un cuhva tyahvi un tsi yu. ⁴² Tatun tsa tyin nduve Nyoo, Nyoo ra Abraham, Nyoo yuuhví ra Isaac, nyaá tsihin yu tsa nditsa maa tyin nu ndi yu cua jacunuhu un tsi yu, maa tyin nyehe ra tundoho yaha yu tan tyiñu javahá yu, yacan cuenda cahan ra tsihin un tsacuaa icu —catyí ra tsihin tyiso ra.

⁴³ Tan nacahan tyiso ra:

—Sehe yu cuví tsi ñi ihya, sehe yañi yu cuví sehe ñi, mbee ihya jana yu cuví ti naha ti, tandíhi maa tsa nyehé un ihya tsii maa yu cuví can, ña cuví javaha yu náa javaha yu tsi ñi ihya tan ndi tsi sehe ñi tyin sehe yu cuví tsi ñi, ⁴⁴ naha tan cua ndoo yo tuhun vityin ihya, tan na cuví can iin tsa ndaa cuenda yo —catyí tyiso ra tsihin ra.

⁴⁵ Tacan tan quihñi ra Jacob iin yuu tyaa ra tyin cuví can tsa ndaa nu cua ndoo ra naha tuhun. ⁴⁶ Tan tava tyiñu ra tsi nyivi ra, na jacaya ra naha yuu. Tan nu ndu iin yuu cuaha can tsinyacu ra naha tsatsi ra naha. ⁴⁷ Tan jacunañi ra Labán ican “Jegar Sahaduta”, tan ra Jacob jacunañi ra ican “Galaad”.

⁴⁸ Tacan tan catyí ra Labán:

—Yuu cuaha ihya cuví tsa ndaa tsa cuenda nduvi yo —catyí ra.

Yacan cuenda nañi can Galaad; ⁴⁹ tan nañi ndihi tucu can Mizpa tyin catyí ra Labán:

—Maa Nyoo cua jacuenda tsi yo tyin ña cua nyehe tahan ca yoo tsi yo. ⁵⁰ Tatun ña cua jacuenda vaha un tsi sehe yu, a inga ñaha cua naquihin un tsa nuu ñi ihya, ndi maa yoñi cuví tsa ndaa nu yucú yo, maa tyin Nyoo cuví tsa ndaa tsihin intuhun intuhun maa yo.

⁵¹ “Jihna, yuu canyii cuiti ihya tan yuu tyaa un ihya, ⁵² tsa ndaa cuví can tyin ndi yuhu tan ndi yooho ña cuví ca yaha yo xahñu ihya tan cañi tahan yo. ⁵³ Tan maa Nyoo jacahnu tsii yo cua catyí ndaa yo iyó cuatyí, tun ña jandaa yo cuhva caahán yo —catyí ra Labán.

Tan tsatyíñu ra Jacob sivi Nyoo jacahnu jutu ra tsa ndoo ra tuhun tsihin ra Labán. ⁵⁴ Yaha can, tan tsahñi ra iin mbee jamañi ra nuu Nyoo, jandu iin ra nandíhi nyivi ra tan tsatsi ra naha, tan juvin ñi maa yucu Galaad can ndoo ra naha quixi ra naha tsacuaa can.

⁵⁵ Tan tsa tuví inga quivi can yatyi xaan nduvita ra Labán, tyaa yuhu ra tsi sehe sihi ra tan tsi sehe ñi. Nasoco ra tsi ñi tsihin sehe ñi, tsaha cuanuhu ra.

Nu nañihí tahan ra Jacob tsihin ra Esaú

32 ¹ Tsa yaha cuanuhu ra Labán, quihñi ndihi ra Jacob ityi cuahan ra tsihin nyivi ra. Tan ityi nu cuahan ra quita ángel Nyoo nuu ra. ² Tan tsa nyehe ra tsi ángel can naha ra, catyí ra: “Jandaru Nyoo cuví ra ihya naha ra”, catyí ra. Yacan cuenda jacunañi ra can Mahanaim.

³ Jacuhun ra Jacob taahan ra cuví tyiñu nuu ra nda ñuu Seir cuenda Edom nu iyó ra Esaú, yañi ra. ⁴ Tava tyiñu ra Jacob tsi ra naha tan catyí ra: “Tyehen catyí ndo tsihin ra Esaú, yañi yu: ‘Tava tyiñu ra Jacob yañi un tsi ndi, tan vatsi jacoto ndi tsi un jahá ra tyin tandíhi maa tyembu tsa ña nyehe tahan ndo, yuvehe ra Labán ixto ndo tsicoo ra. ⁵ Cuca xaan ra, iyó indiqui, urru, mbee ticatyí tan mbee axin jana ra, tan iyó musu rayi tan musu ñaha tsi ra, tan jaquitsi ra tsi ndi tyin cuñi ra coto ra tun ñihi ra tumañi iñi nuu un”, catyí ra tsihin ra naha tan cuahan ra naha.

⁶ Tsaá nuhu ra naha tan catyí ra naha tsihin ra:

—Tsa cunda tyiñu tsa tava un tsi ndi, ra yañi un vatsi ra vatsi jatahan ra tsi yo, tan vatsi cumi cientu rayi tsihin ra —catyí ra naha tsihin ra.

⁷ Quitsaha yuuhví ra tan ndoo ra tsa tsicá iñi ra. Tan natahvi sava ra nyivi cuaha cuahan tsihin ra tan tacan tucu ñi mbee, indiqui tan camello. ⁸ Tyin tsicá iñi ra: “Sava nyivi cahun ityi nuu tan sava ñi cahun ityi tsata, tun cúu nyivi cuahan ityi nuu cua cacu ñi vatsi ityi tsata”, cuñi ra tsicá iñi ra. ⁹ Tan quitsahá tsicán tahvi ra tsi Nyoo tan catyí ra: “Nyoo jutu yu, maa un tava tyiñu tsi yu tsa cunuhu yu ñuu yu tan catyí un tyin cua tsa vaha yu, tsinu iñi yu tsa cahan un tyin yooho cuví Nyoo ra Abraham tsii yu, tan ra Isaac jutu yu, ¹⁰ nundi maa yu yaha

yu yutya Jordán ihya quiví can, yutun tatun ñi yu ndahá yu tan vityin nasoco xaan un tsi yu vasu ndi maa nduve yahvi nyaa yu, maa tyin cuaha xaan nyiví tsaḥa un tsi yu nda cuanda cuví natahví sava yu tsi ñi. 11 Vityin tsicán yu tsi un tsa jacacu un tsi ndi ndaha ra Esaú yañi yu, na ña jañicueehe ra tsi ndi, tyin yuuhví yu coto cahñi ra tsi yu tsihin ñi cuví ñasiñhi yu tsihin sehe ndi. 12 Catyí un tsihin yu tyin cua tsa vaha yu ñuu yu tan catyí tucu un tyin cuaha nyiví tata yu cua coo, tumaa tsa cuaha nyiti yuhu ndutya ñuhu tan ña cuví nacahvi yo itsi tacan ña cuví nacahvi tsi nyiví tata yu cua coo, catyí un”, catyí ra tsihin Nyoo.

13 Tan ndoo ra quixí ra tsacuaa can. Jasiñ ra mbee, camello, indiquí tan urru cua cuhva maa ra tsi ra Esaú, yañi ra. 14 Jasiñ ra uvi cientu mbee siñhi quití iyó ndiquí, tan oco taahan quití yí, tan juven ñi tacan jasiñ ra mbee ticatyí, uvi cientu mbee siñhi tan oco mbee yí. 15 Oco utsi camello ndaca sehe ñi, uvi xico indiquí siñhi tan utsi quití yí, oco urru siñhi tan utsi quití yí jasiñ ra. 16 Yaha can tan nacuhva ra intuhun nuu ti naha ti cuhva cuví ti naha ti tsi tsa intuhun intuhun musu ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Yaha ndo nda nuu tsihin ti naha ti, iin cuhun maa mbee tan iin cuhun maa indiquí, camello tan urru, tan tsica tsica ñi cuhun ndo tsihin ti naha ti —catyí ra.

17 Tan catyí ra tsihin ra tsa jacuhun jihna ra:

—Tun tahan un tsi ra yañi yu, tan tsicá tuhun ra tsi un tyehen: ‘¿Maa cuahan un? ¿Yóo tsii cuví quití ihya naha ti? ¿A iyó tsitoho un?’ 18 Catyí un tsihin ra cuhva cua cahan yu ihya: ‘Tata, jaha tumañi iñi naquihin cuenda tandihí quití tsa jaquitsí yuhu ra ndaahvi ihya tsi un, tan nda tsata cuii vatsí maa yu, catyí ra Jacob, yañi un’, catyí un tsihin ra —catyí ra tsihin ra.

19 Tan juven ñi tacan tsaḥa cuenda ra tsi ra cuahan tsinu uvi, ra cuahan tsinu uñi tan nandihí ca maa ra tsa cuahan ityi nuu ra.

20 —Cahan ndihí ndo tyin nda tsata cuii vatsí yu, catyí ndo tsihin ra —catyí ra tsihin ra naha.

Tacan javaha ra tyin tsicá iñi ra: “Tsihin tsa cua cuhva maa yo tsi ra Esaú tsihin yacan cuvi janduvita yo iñi ra, tan tsa cua ñiñi tahan yo tsihin ra ña xaan ca cua cuñi ra nyehe ra tsi yo tan cua naquihin cuenda vaha ra tsi yo”, cuñi ra tsicá iñi ra. 21 Jihna ca tsa cua cuhva maa ra tsi yañi ra jacuhun ra ityi nuu, tan ndoo ra quixí ra nuu tsicuiñi ra can.

Nu tiñ tahan ra Jacob tsihin ángel Nyoo nu cuví Peniel

22 Tan juven ñi maa tsacuaa can nduvita ra Jacob, quihñ ra tsi ña Raquel, ña Lea, ña Bilha, ña Zilpa, tan tsihin nandihí tsa utsi iin sehe ra, yaha ra yutya nañi Jaboc, iin nu yaxin ndutya tsihin ñi. 23 Jayaha ra tsi ñi tsihin tandihí maa tsa tsii ra yutya can. 24 Tacan tan ndoo maa intuhun ña ra inga tsiyo yutya can, tan ican quita iin rayí, tan cañi tahan ra tsihin rayí can nda cuanda cunditsin. 25 Tan nyehé rayí can tyin ña cunyeé ra tsi ra Jacob, tan tsitsi tsa cañi tahan ra naha, cañi ra nu yihí tahan sihin ra Jacob tan quehñi tahan sihin ra. 26 Tan catyí ra tsihin ra Jacob:

—Jaña tsi yu tyin tsa cuñi cunditsin.

Tan nacahan ra Jacob:

—Tun nasoco un tsi yu, cua jaña yu tsi un —catyí ra.

27 Tan tsicá tuhun ra tsi ra:

—¿Náca nañi un?

—Jacob, nañi yu —catyí ra tsihin ra.

28 Tacan tan catyí ra tsihin ra Jacob:

—Ñavin ca Jacob cua cunañi un vityin, tyin cañi tahan un tsihin Nyoo, tan tsihin nyiví tan jacanaa un, yacan cuenda Israel cua cunañi un vityin —catyí rayí can tsihin ra.

29 Tsicá tuhun ra Jacob tsi ra:

—¿Náa nañi un?

Tan catyí ra can:

—¿Náa cuenda tsicá tuhun un sivi yu? —catyí ra tsihin ra.

Juvin ñi maa can nasocō rayi can tsi ra.

30 Tan Peniel jacunañi ra Jacob ican, tyin ican nyehe ra nuu Nyoo tan ña tsihi ra, catyí ra.

31 Tsicá coxo ra tsa catyi sihin ra, yaha ra nu nañi Peniel can, tsaha cunditsin. 32 Yacan cuenda, nyivi Israel ña tsatsí ñi tutyi tsa jatitahan yiqui sihin quití nda cuanda vityin, tyin ican cuví nu cañi rayi can tsi ra Jacob.

Nu tsicoj mañi tahan ra Jacob tsihin ra Esaú

33 ¹ Nda sava ca quitá ra Jacob, tan nyehe ra vatsí ra Esaú tsihin cumi cientu rayi. Tacan tan natsatsá ra tsi ra nyihi sehe ra, tsi ña Lea, tsi ña Raquel, ña Bilha tan ña Zilpa sihi ra naha ra. ² Tan nda nuu jayahá ra tsi ñi cuví musu tsihin sehe ñi, tsinu uvi tyaa ra tsi ña Lea tsihin sehe ña, tan nu ndihi tyaa ra tsi ña Raquel tsihin ra José luhlu sehe ña. ³ Tan maa ra yaha ityi nuu, tsa tsa cua cuyatyin ra nu vatsí ra yañi ra tsicuiñi tsiti ra tan tsaquin ra nuu ra nda cuanda nu ñuhu, utsa tsaha. ⁴ Maa tyin tsinú xaan ra Esaú tsi jatahan ra tsi ra Jacob nu vatsí ra, tyaa yuhu ra tsi ra tan tsinumj nyaa tahan ra naha tan nduvi ra naha tsacu. ⁵ Yaha can tan nanyehe ra tsi ñi ñaha can tsihin tsa nyihi nyacú tsihin ñi tan catyí ra:

—Tan ra nyihi vatsí tsihin un ihya naha ra ¿Yóo ra cuví ra naha?

—Sehe yu cuví tsi ra naha, maa Nyoo tsaha tsi ra naha tsi yu —catyí ra tsihin ra Esaú.

⁶ Iyaha ñi natuhva ña Bilha tan ña Zilpa tsihin sehe ñi nu nyaá ra, tan tsaquin ñi nuu ñi nda nu ñuhu. ⁷ Yaha can, natuhva ndihi ña Lea tsihin sehe ña tan tsaquin ndihi ñi nuu ñi nda nu ñuhu. Nda nu jandihí ña tsi, natuhva ña

Raquel tsihin ra José luhlu sehe ña, tan tsaquin ndihi ñi nuu ñi nda nu ñuhu.

⁸ —Tan ¿náa tsicá iñi un javaha un tsihin tandihí quití cuaha tahan yu can? —catyí ra Esaú.

Tan catyí ra Jacob:

—Tsa vatsí, tsii maa un cuví can, yañi, tyin cuñi yu ñihi yu tumañi iñi nuu un —catyí ra.

⁹ —Ña cuví naquihin yu yacan yañi, tsa iyó maa jana yuhu, na ndoo maa can tsi un —catyí ra Esaú.

¹⁰ —Ña vaha yañi, tatun ñihi yu tumañi iñi nuu un, jaha tumañi iñi, naquihin tsa tsahá maa yu tsi un, tyin vaha xaan naquihin cuenda un tsi yu, tumaa tun Nyoo nyehé yu cuñi yu nyehé yu tsi un. ¹¹ Jaha tumañi iñi naquihin can, tsa tsa tsahá yu tsi un cuví can, tandihí maa tsa nyehé un ihya tsii maa yu cuví can maa Nyoo tsaha can tsi yu, tan nduve náa cumañi tsi yu —catyí ra.

Nda cuanda tsa naquihin maa ra Esaú can jaha ra. ¹² Tan catyí ra Esaú tsihin ra:

—Cohon ndo, jin, cahun maa yu ityi nuu tan quitsi nyicun ndo tsi yu —catyí ra.

¹³ —Yañi, tsitó maa un tyin ndi nyihi ra nyihi sehe yu ña cuví caca ñihi yu tsihin ra naha, tan vatsí mbee iyó sehe tan indiqui iyó sehe tsihin yu, tatun ñihi xaan cahun yu tsihin ti naha ti ña cua cunye ti tsa ti, tan coto iin quivi ñi cúu tandihí ti naha ti. ¹⁴ Cohon nyooho tsa ñihi, vatsi cuee maa yu tsihin ra nyihi ihya naha ra, vatsi maa ndi cuhva tsicá quití iyó sehe ihya naha ti, tan cua ñihi tahan yo nda Seir —catyí ra tsihin ra Esaú.

¹⁵ —Vaha maa, jin. Maa tyin cuhva ndatu nacoo yu taahan ra vatsi tsihin yu ihya naha ra tsihin un —catyí ra Esaú.

—Vaha maa tacan ñi, ña caca iñi un —catyí ra tsihin ra.

¹⁶ Juvin ñi maa quivi can cuanuhú ra Esaú nda Seir. ¹⁷ Maa tyin ra Jacob, yañi ra, cuahan ndihi ra tan tsaá ra iin nu tsaá ra, tan ican nacutsi ra vehe ra tan javahá ra tyahva nu cuyucu quití jana ra. Tan yacan cuenda jacunañi ra Sucot ican. (Sucot cuñi tsi catyí “tyahva”.)

¹⁸ Yaha can tan tsaá ra nda Siquem, ñuu canyí nda Canaán, tsaá vaha ra, nduve náa tahan ra, tyin maa Nyoo jacuendá tsi ra nda quivi quitá ra nda Padan-aram. ¹⁹ Tan ñuhu nu nacutsi ra vehe ra (vehe ñi quití), jata ra can, tan yañi ra Siquem, sehe ra Hamor, xico ra naha

ñuhu can tsi ra, tan cientu xuhun yihí yahvi ñuhu can. ²⁰ Yaha can tan javahá ra iin ata tan jacunañi ra ican: El-Elohé-Israel^g.

Nu ndoyo ñuhu ña Dina ñuu Siquem

34 ¹ Ña tyuvaa Dina, tsa cuví sehe ra Jacob tsihin ña Lea, tsahan ña tsinyehé ña tsi ñi cuatyí ñuu nu tsaá ñi. ² Tan nyehe ra Siquem, sehe ra Hamor, ra cuví nuu tsihin ñuu can, tsi ña, suhú ra tsi ña tan tsihin tsa ñihi jandoyo ñuhu ra tsi ña. ³ Tan nducu xaan ra cuhva na cuñi ña tsi ra, tyin yaha xaan cuñi ra tsi ña. ⁴ Tacan tan catyí ra tsihin jutu ra:

—Tyaa, cuñi yu cahun un cua nducu vaha un tsi ña Dina, cuñi yu tindaha yu tsihin ña —catyí ra tsihin jutu ra.

⁵ Tsitó ra Jacob tyin ndoyo ñuhu ña Dina jahá ra Siquem, ña cahán naha ra tsa tacan cuví, nda tsaá nuhu maa ra cuatyí sehe ra tsa tsi jacuendá ra naha mbee tsitsi huhu tsaha jacoto ra tyin ndoyo ñuhu ñaha cuhva ra naha. ⁶ Tan tsahan ra Hamor, jutu ra Siquem, tsicahán vaha ra tsihin ra Jacob, jutu ña tyuvaa can.

⁷ Maa tyin ra cuhva ña Dina xaan xaan cuñi ra naha tsa tacan tsitó ra naha tyin ndoyo ñuhu ña jahá ra Siquem, tyin catyí tuhun ra Jacob can tsihin ra naha tsa tsaá ra naha quee ra naha huhu, ña vaha tsa tacan nacuu ra Siquem tyin cahnu ticanuu cuví can tsa cuenda nyivi ra naha. ⁸ Maa tyin natuhun ra Hamor tsihin ra cuatyí can naha ra, tan catyí ra:

—Jaha ndo tumañi iñi, cuhva ndo tsi ña na tindaha ña tsihin ra Siquem, sehe yu, tyin yaha xaan cuñi ra tsi ña. ⁹ Cua cuví ndo nyivi ndi, cuhva ndo sehe ndo tindaha tsihin sehe ndi tan cuví tindaha tucu maa ndo tsihin ñaha ñuu ndi. ¹⁰ Ndo ndo coo ndo ñuu ihya tsihin ndi nuña xaan nu ñuhu ihya, jatyiñu ndo tan ñihi ndo xuhun tan jata ndo ñuhu —catyí ra tsihin ra naha.

¹¹ Tan caahán tucu maa ra Siquem tsihin jutu ña Dina tan tsihin cuhva ña:

—Jaha ndo tumañi quihin ndo tyiñu caahán ndi. Cuhva maa yu náa cua ndacan ndo tsi yu. ¹² Nduve cuenda maa tatun cuaha cua ndacan ndo, cuhva maa yu, ndi maa tsa ñavin cuhva taahán tsi cuhva yu cuví can maa tyin cua cuhva yu. Tan cuhva ndo ndatu tindaha yu tsihin ñaha cuhva ndo —catyí ra.

¹³ Maa tyin tsa catyí tsa ndoyo ñuhu ñaha cuhva ra naha jahá ra Siquem, yacan cuenda cahán ra naha tsa ña nditsa tsihin ra tan tsihin jutu ra. ¹⁴ Tan catyí ra naha:

—Ña cuví cuhva ndi ñaha cuhva ndi tsi iin ra ña iyó tumaa iyó maa ndi, tyin tsa cahan nuu cuví can tsa cuenda ndi. ¹⁵ Maa tyin ndoo ndi vaha tatun javaha ndo tyehen: cahnya ndo ñi nu ica nandihí rayií ñuu ndo tyin tacan iyó maa ndi. ¹⁶ Tacan tan cuvi tindaha sehe sihi ndi tsihin sehe ndo, tan cuvi tindaha tucu maa ndi tsihin sehe sihi ndo; tan coo yo iin caa ñi tan iin ñi ñuu cua cuví yo. ¹⁷ Maa tyin tatun ña quihin cuenda ndo tsa caahán ndi ihya, tan ña cua tyahnya ñi nu ica tsi ndo, cua cahun ndi tan cahun ndihí ñaha cuhva ndi tsihin ndi —catyí ra naha.

¹⁸ Ndo ra Siquem tan jutu ra vaha cuhva cahán ra can naha ra. ¹⁹ Ña ndatu ra tyuvaa can, javahá ra cuhva cahán ra can naha ra tsihin ra, tyin yaha xaan cuñi ra tsi ña Dina. Tyin ra ihya cuví ra tyaa yahvi xaan ca nyivi tsa nuu nandihí maa nyivi ra. ²⁰ Tacan tan cuahan ra tyuvaa can tsihin jutu ra yuhu vehe cahnu ñuu can cua jacoto ra naha tsi nandihí rayií tan catyí ra naha:

²¹ —Jihna ndo, ra Jacob tsihin nyivi ra, cuví ra naha ra vaha iñi tsi yo, cua coo ra naha ñuu yo tan cua jatyiñu ra naha, vaha tyin iyó ñuhu nu cua jatyiñu ra naha; tan inga tyin cuvi tindaha sehe yo tsihin sehe sihi ra naha tan cuvi tindaha tucu maa sehe ra naha tsihin sehe sihi yo. ²² Maa tyin ndoo ra naha vaha cuvi ra naha iin ña ñuu tsihin yo tun javaha yo cuhva caahán ra naha, tan tsa cuñi ra naha, yacan cuví tsa tyahnya ñi nu ica tsi nandihí maa yoo rayií tumaa maa ra naha. ²³ Tun ndoo yo vaha cuhva caahán ra naha cua coo ra naha ñuu yo, tan tandihí ndaha tyiñu ra naha tan quití jana ra naha tsii maa yo cua cuví can —catyí ra naha.

²⁴ Nandihí maa rayií ñuu can naha ra tan nda cuanda ra cuatyí tsahun uñi cuiya tyaa yahvi ra naha tsa cahán ra Hamor tan ra Siquem, tsihin ra naha, nandihí maa ra naha tyahnya ñi nu ica tsi. ²⁵ Tan tsa tsinu uñi quivi tsa ndi iyo xaan taahán nandihí maa ra tsa tyahnya ñi nu ica tsi can, tsahan ra Simeón tan ra Leví cuhva ña Dina tsicahñi ra naha tsi ra can naha ra tsihin mityi tyin ndi vita cuñi ra can naha ra tsihin tsa uhvi can. ²⁶ Tsañi ra naha tsi ra Siquem tsihin ra

^g 33:20 ‘El-Elohé-Israel’ cuñi tsi catyí: Ra Nyoo cuví Nyoo ra Israel.

Hamor, jutu ra, quih̄in ra naha ñaha cuhva ra naha tsaha cuahan ra naha. **27** Yaha can, tsā ndih̄i inga ca yañi ra naha, tsañi ña ra can naha tsata ndiyi catsahán can, tan suh̄u ra naha tandih̄i maa tsa iyó ñuu can. Tacan javah̄a ra naha tsa catyi tsatyin ndoyo ñuhu ñaha cuhva ra naha jaha ra Siquem. **28** Quih̄in ra naha mbee, indiqui, urru tan tandih̄i ca maa tsa iyó ñuu can tan tsihin tsa iyó tsitsi cuhu ra naha ra. **29** Suh̄u ra naha tandih̄i maa tsa iyó tsitsi vehe nyivi can, quih̄in ra naha nandih̄i maa ra nyihi tan nandih̄i maa ñi ñaha cuahan tsihin ra naha, tan ña cua coo nuña ca ñi. **30** Tan catyí ra Jacob tsihin ra Simeón tan ra Leví:

—Nducú vaha nyooho nu nduxaan iñi nyivi Canaán tan nyivi Ferez tsi yo, yucú yo tsitsi tsa yih̄i jah̄a ndo vityin. Cua ndu iin ra naha tan cua quitsi cah̄ni ra naha tsi nandih̄i yo tyin ña tuvi yo —catyí ra.

31 Tan nacah̄an ra naha tsihin ra:

—Maa tyin ña vaha tsa tacan jandoyo ñuhu ra tsi ñaha cuhva ndi tyin ñavin ñaha tsicá nuu cuví ña —catyí ra naha tsihin ra.

Nu nasoco Nyoo tsi ra Jacob nda Bet-el

35 **1** Tan cah̄an Nyoo tsihin ra Jacob tan catyí ra: “Nd̄uvita, cuah̄an nda Bet-el, ndoo ndacan coo un, tan cuñi yu javaha un iin ata ndacan tsa cuenda yu tyin juvin yu quit̄a nuu un quivi tsinú xeehe un nuu ra yañi un.” **2** Tacan tan jacoto ra Jacob tsi nandih̄i nyivi ra tan nyivi cuahan tsihin ra:

—C̄tyi ndo tan sama ndo jahma ndo tan javita ndo tsitoho tatun iyó tsitoho tsi ndo. **3** Tyin cua cuhun yo nda Bet-el, tyin ndacan cua javaha yu iin ata tsi ra Nyoo tyin juvin ra jatyinyee tsi yu quivi tsinyi yu tsitsi tundoho, tan jacuend̄a ra tsi yu ityi tsic̄a yu —catyí ra tsihin ñi.

4 Tan nacuhv̄a ñi tandih̄i tsitoho tsa cumí ñi tan lantsi tsa yih̄i soho ñi tsi ra, tan tyih̄i ra can tsitsi ñuhu tsaha tunyii nyaá yatyin ñuu Siquem. **5** Tacan tan quit̄a ñi cuahan ñi, tan ña tsinyicun nyivi ñuu cayucú yatyin ñi can tsi ñi tyin quih̄vi tsa yuuhvi tsi ñi can jah̄a Nyoo.

6 Tan tsā ra Jacob tsihin nandih̄i nyivi cuahan tsihin ra ñuu nañi Luz tan nañi tucu can Bet-el tsa canyíi cuenda Canaán. **7** Javah̄a ra iin ata ican tsi Nyoo, tan jacunañi ra ican El-betel tan cuñi tsi catyí can: Nyoo cuenda Bet-el, tyin juvin ra cuví can quit̄a nuu ra quivi tsinú ra nuu yañi ra. **8** Tan nu cuví Bet-el can tsih̄i ña Débora, ñaha tsa jacuend̄a tsi ña Rebeca, sihi ra, tan

quih̄vi ñuhu ña tsaha tunyii nyaá yatyin Bet-el can, tan jacunañi ra nu quih̄vi ñuhu ña can “Alón-bacut”. Tan cuñi tsi catyí can “Tunyii cuenda tucuihya iñi”.

9 Quituvi Nyoo nuu ra Bet-el can quivi tsa yah̄a ra can tsa quee ra nda Padan-aram tan cuanuhu nyico ra, ican nasoco Nyoo tsi ra.

10 Tan catyí Nyoo tsihin ra:

“Ñavin ca Jacob cua cunañi un; Israel cua cunañi un vityin.”

Ican sam̄a Nyoo sivi ra. **11** Tan catyí tucu ra tsihin ra tyehen:

“Yuhu cuví Nyoo, ra iyó tandih̄i tunyee iñi, tan nduve tsa yih̄i nuu yu, coo cuaha sehe un tan tata un; iin ñuu cahnu tan cuaha ca maa ñuu cua cuu tata un, tan tsitsi tata un cua quita ra cua cuvi rey naha ra.

12 Tan ñuhu tsah̄a yu tsi ra Abraham tan ra Isaac

tsahá ndih̄i yu can tsi un, tan tsa yaha cúu un, cua nacuhva yu can tsi nyivi tata un”, catyí Nyoo tsihin ra quivi can.

13 Tan cuatsiyo Nyoo nuu nyaá ra, nu natuhun ra tsihin ra. **14** Tan quih̄in ra iin yuu tyaa nyityi ra ican tumaa iin tsa ndaa tan tyiso ra acetye tan vinu vaha siqui yuu can. **15** Tan ican cuví nu jacunañi ra Bet-el tyin natuhun Nyoo tsihin ra.

Nu quih̄vi ñuhu ña Raquel

16 Yaha can, quit̄a ñi Bet-el, ndi cumañi ca tsa ñi nda Efrata quitsah̄a cuuhvi tsitsi ña Raquel tan cac̄u sehe ña sava ityi. Cuaha xaan tundoho nyehe ña tan cac̄u sehe ña. **17** Maa tyin tsa nyehe ña tatan can tyin nyehé xaan ña Raquel tundoho catyí ña tsihin ña tyehen: “Ña caca iñi un tyin cua cac̄u vaha lee ihya”, catyí ña. **18** Tan tsa tsa cuñi cúu ña tan catyí ña:

—Benoni cua cunañi sehe yu —catyí ña.

Maa tyin sam̄a ra Jacob sivi lee can tan jacunañi ra Benjamín tsi lee can.

19 Tacan cuví nu tsih̄i ña Raquel tan quih̄vi ñuhu ña ityi cuahan nda Efrata, nu cuví Belén nda cuando vityin. **20** Tan nu ñaña can tyaa nyityi ra Jacob iin yuu tan cuví can iin tsa ndaa nda cuando vityin, tyin ican quih̄vi ñuhu ña Raquel.

21 Yaha can quit̄a ra cuahan ra tsihin nandih̄i nyivi ra cuahan tsihin ra, tan yah̄a ñi nu nyaá

torre nañi Eder, tan ityi nuu can tsicoꝝ ñi.

22 Tan tsa tsa iyó ra naha can, tsitoꝝ ra Jacob tsa javahaꝝ ra Rubén, sehe ra, tyin tsahan ra tsicusuꝝ ra tsihin ña Bilha, ñaha tsa cuví tumaa cuví ñasihi maa ra.

Tsa utsi uvi sehe ra Jacob

Tan utsi uvi sehe ra Israel tsicoꝝ. 23 Sehe ra Jacob tsihin ña Lea cuví: ra Rubén sehe nuu ñi, ra Simeón, ra Leví, ra Judá, ra Isacar tan ra Zabulón. 24 Sehe ra tsihin ña Raquel cuví: ra José tsihin ra Benjamín. 25 Sehe ra tsihin ña Bilha musu ña Raquel cuví: ra Dan tsihin ra Neftalí. 26 Sehe ra tsihin ña Zilpa musu ña Lea cuví: ra Gad tsihin ra Aser. Ra ihya naha ra cacuꝝ nda Padan-aram^h.

Nu quihvi ñuhu ra Isaac

27 Tan tsahan ra Jacob tsinyehe ra tsi ra Isaac, jutu ra, nda Mamre, nda ñuu Arba nu cuví Hebrón, nu tsicoꝝ maa tsii ra tsihin jutu ra. 28-29 Cientu cumi xico cuiya tsicoꝝ ra Isaac tsaha tsihi ra. Ra tsahnu cuví ra tsaha tsihi ra, ndihi ñi vaha maa quivi ra, tan ndu iin ra tsihin nyivi ra nundaa cumisantu. Tan nduvi sehe ra tsicutsi tsi ra, ra Esaú tan ra Jacob.

Sivi sehe ra Esaú, yañi ra Jacob

36 1-2 Nyivi tata ra Esaú (ra nañi tucu Edom). Tindahaꝝ ra Esaú can tsihin ñi Canaán: tindahaꝝ ra tsihin ña Ada sehe ra Elón, nyivi Het, tindahaꝝ ra tsihin ña Aholibama, sehe ra Aná, tan jutu ra cuví ra Zibeón nyivi Hev.

3 Tan tindahaꝝ ndihi ra tsihin ña Basemat ñaha cuhva ra Nebaiot, sehe ra Ismael. 4 Sehe ra tsihin ña Ada cuví ra Elifaz, tan sehe ra tsihin ña Basemat cuví ra Reuel, 5 tan sehe ra tsihin ña Aholibama cuví ra Jesús, ra Jaalam tan ra Coré. Nandihí ra can naha ra cuví sehe ra tsa cacuꝝ nda Canaán tahan ndi iyó ra ñuu can.

6 Quihñ ra nandihí nyivi ra cuahan tsihin ra inga ñuu, nduñi ñasihi ra, nandihí sehe ra, nandihí nyivi yucú yuvehe ra, quití jana ra, tan tandihí tsa ñihí ra Canaán can cuahan tsihin ra, quitá tsiyo ra nuu ra Jacob, yañi ra. 7 Tacan javahaꝝ ra tyin ña cuví ca coo ra naha iin ña nu coo ra naha tyin ña tsitahán ca cuhu catsi quití jana ra naha tyin cuca xaan ra naha. 8 Yacan cuenda cuahan ra cua coo ra nda yucu nañi Seir.

Nyivi tata ra Esaú

9 Tan ra ihya naha ra cuví tata ra Esaú, ra tsicoꝝ yucu Seir, jutu nyivi Edom naha ra, 10 tan sivi sehe ra tsihin ña Ada cuví Elifaz, tan sehe ra tsihin ña Basemat cuví ra Reuel. 11 Tan sehe ra Elifaz tsihin ñasihi vaha maa ra cuví ra Temán, ra Omar, ra Zefo, ra Gatam, ra Cenaz. 12 Tan sehe ra Elifaz can tsihin ña Timna, inga ñaha tsa cuví tumaa ñasihi ra, cuví ra Amalec. Nandihí maa ra can naha ra cuví tata ra Esaú tsihin ña Ada. 13 Tan sehe ra Reuel, sehe ña Basemat cuví ra Nahat, ra Zera, ra Sama tan ra Miza. Ra can naha ra cuví tata ra Esaú tsihin ña Basemat. 14 Tan sehe ra Esaú can tsihin ña Aholibama, sehe sihi ra Aná, ra cuví sehe ra Zibeón, cuví ra Jesús, ra Jaalam tan ra Coré.

15 Ra cuví nuu tsihin tata ra Esaú nu iyó ra naha nda Edom cuví nandihí maa sehe ra Elifaz, sehe nuu ra: ra Temán, ra Omar, ra Zefo, ra Cenaz, 16 ra Coré, ra Gatam, tan ra Amalec. Ra can naha ra cuví sehe ra Elifaz, sehe ña Ada. 17 Tan inga ra cuví nuu tsihin tata ra can cuví nandihí sehe ra Reuel, sehe ña Basemat, cuví ra Nahat, ra Zera, ra Sama tan ra Miza. Ra can naha ra cuví ndihí nuu tsihin tata ra Esaú nu iyó ra naha Edom. 18 Tan tsihin nduñi sehe ña Aholibama, inga ñasihi ra Esaú can, cuví ndihí nuu nda Edom can: ra Jesús, ra Jaalam tan ra Coré. Tan ra can naha ra cuví sehe yañi ra Aná. 19 Nandihí maa ra can naha ra cuví nuu tsihin tata ra Esaú (ra nañi tucu Edom). Sehe ra tsihin sehe yañi ra cuví ra can naha ra.

Nyivi tata ra Seir

20 Tan sehe ra Seir ra iyó maa ñuu nu tsaꝝ ra Esaú can, cuví ra ihya naha ra: ra Lotán, ra Sobal, ra Zibeón, ra Aná, 21 ra Disón, ra Ezer, ra Disán. Tan ra can naha ra cuví nuu cuenda nyivi tata ra Hor nu cuví ñuhu Edom. 22 Tan sehe ra Lotán cuví: ra Hori, ra Heman. Tan tyixi ra naha cuví tsi ña Timna. 23 Tan sehe ra Sobal cuví ra Alván, ra Manahat, ra Ebal, ra Sefo, ra Onam. 24 Sehe ra Zibeón cuví ra Aja tan ra Aná. Tan ra Aná can cuví ra nañihí nu iyó ndohyo nu tsiqui quivi jacuendá ra urru jana jutu ra. 25 Tan sehe ra Aná can cuví ra Disón tan ña Aholibama. 26 Tan sehe ra Disón can cuví ra Hemdán, ra Esbán, ra Itrán tan ra Querán. 27 Tan sehe ra Ezer cuví ra Bilhán, ra Zaaván

^h 35:26 Intuhun ñi ra Benjamin sehe ra nu ndihí cacuꝝ Canaán.

tan ra Acán. **28** Tan sehe ra Disán cuví ra Uz tan ra Arán.

29 Tan ra ihya naha ra cuví nuu tsihin nyivi tata ra Hor: ra Lotán, ra Sobal, ra Zibeón, ra Aná, **30** ra Disón, ra Ezer, ra Disán. Ra can naha ra cuví nuu, cuhva nu yihí ndaha ra tsa intuhun intuhun ra nu cuví ñuhu Seir.

Ra cuví rey naha ra nda Edom

31 Ra ihya naha ra cuví rey yihí ndaha nu cuví ñuhu Edom tahan ndi ñaha ca coo rey cuenda ra Israel naha ra. **32** Ra cuví rey yihí ndaha Edom can cuví ra Bela sehe ra Beor, tan sivi ñuu ra cuví Dinaba. **33** Tsa yaha tsihi ra Bela can, ra Jobab cuví rey, sehe ra Zera, ra ñuu Bosra. **34** Tsihi ra Jobab can, tan ra Husam, ra ñuu Temán cuví rey cuenda ra. **35** Tan tsihi ra Husam can, ra Hadad sehe ra Bedad cuví rey; ra jacanaa tsi ra Madián nu cuví ñuhu Moab, tan Avit nañí ñuu ra. **36** Tsa yaha tsihi ra Hadad can, ra Samla, ra ñuu Masreca cuví rey. **37** Tan tsihi ra Samla can, ra Saúl, ra cuví ñuu Rehobot canyí yatyin yutya Éufrates, cuví rey. **38** Tsa yaha tsihi ra Saúl can, ra Baal-hanán, sehe ra Acbor, cuví rey. **39** Tsihi ra Baal-hanán can, tacan tan quihví ra Hadar cuví ra rey, tan Pau nañí ñuu ra, tan sivi ñasihi ra cuví Mehetabel, sehe ra Matred tan sehe yañi ra Mezaab tsi ña.

40-43 Tan ihya cuví sivi ñuu ra Edom naha ra: Timna, Alva, Jefet, Aholibama, Ela, Pinón, Cenaz, Temán, Mibzar, Magdiel tan Iram. Nyivi ñuu can cuví nyivi tsicoo ican tsanaha. Tan intuhun intuhun ra naha tsicoo siin siin ñuu tan cuví ra naha nuu tsihin ñuu ra naha. Tan ra Esaú cuví jutu tsaahnu nyivi Edom can.

Cuñí xaan ca ra Jacob tsi ra José tsa nuu nandihí ca yañi ra

37 ¹ Ndoo ra Jacob iyó ra ñuu Canaán nu tsicoo maa jutu ra juhva tyembu.

² Tan ihya cuví cuhva tsicoo nyivi ra Jacob:

Tahan ndi cuví ra José ra tsahun uvi cuiya, jacuendá ra mbee tsihin yañi quiin ra, sehe ña Bilha tsihin sehe ña Zilpa, ñi cuví tumaa ñasihi jutu ra, tan tandihí maa tsaha jacotó ra tsi jutu ra tandihí maa tsa ña vaha javahá yañi ra naha ra.

³ Tsa tsahnu xaan ra Israel tan tsicoo ra José yacan cuenda cuñí xaan ca ra tsi ra tan ñavin ca nandihí yañi ra, tan javahá ra iin sacu siñ xaan caá nditsí ra. ⁴ Tsa nyehé ra naha tyin cuñí xaan ca jutu ra naha tsi ra José tan ñavin ca tsi maa ra naha, ndasi cuñí ra naha nyehé ra naha tsi ra,

yacan cuenda ndi ña caahán ca ra naha tsihin ra.

Ñimaahna tsa nyehe ra José

⁵ Nyehe ra José iin ñimaahna tan catyí tuhun ra can tsihin yañi ra. Maa tyin, yaha ca ndasi cuñí ra naha tsihin ra tsa catyí tuhun ra can.

⁶ Tyin catyí ra tsihin ra naha:

—Tyaa soho jihna ndo cua catyí tuhun yu ñimaahna nyehe yu tsihin ndo. ⁷ Nandihí maa yo yucú tsitsi huhu tsaahñí yo cuenda nuhñi trigo, tan trigo tsahñí yuhu nduvitá can, tan nuhñi tsa tsahñí nyoooho, tsinunduví can nuhñi yu tan natahnu tandihí maa nuhñi ndo ityi nuu nuhñi yuhu —catyí ra.

⁸ Tacan tan nacahan ra naha tsihin ra:

—¿Náa cuñi un cahan un tsihin ñimaahna ihya, a tsicá iñi maa un tyin juvin un cua quihí ndaha tsi ndi tan cuvi un rey cuenda ndi? —catyí ra naha tsihin ra.

Tan ndasi ca cuñí ra naha nyehe ra naha tsi ra tsa tacan catyí tuhun ra ñimaahna nyehe ra tsihin ra naha.

⁹ Yaha can tan nyehe nyico ra inga ñimaahna tan catyí tuhun ra can tsihin ra naha tan catyí ra:

—Nyehe yu inga ñimaahna, nyehe yu tyin ñicanyii, yoo tan utsi iin tiñuu, cahnu jahá can tsi yu —catyí ra tsihin ra naha.

¹⁰ Natuhun ra ñimaahna can tsihin jutu ra tan tsihin yañi ra. Tan catyí jutu ra tsihin ra:

—¿Náa cuñi cahan ñimaahna nyehe un? ¿A cua tsaa quivi cua cuñi tsiti ndi ityi nuu un, yuhu tsihin sihi un tan ra yañi un naha ra? —catyí ra tsihin ra José.

¹¹ Tan xaan xaan cuñi yañi ra tsihin ra, tan jutu ra naha tsicá xaan iñi ra tsa cuenda ñimaahna can.

¹² Cuví tsi iin quivi cuahan yañi ra cua jacuenda ra naha mbee jana jutu ra naha nda Siquem. ¹³ Tacan tan catyí ra Israel tsihin ra José:

—Jihna, cuñi yu cahun un cunyehe un nu yucú ra yañi un naha ra nda Siquem, tyin ndacan jacuendá ra naha mbee.

—Vaha tyaa, cahun maa yu —catyí ra José.

¹⁴ —Cuahan, jin, ña naha ñi cahun un, tan quitsi catyí tuhun un tsihin yu nácaa yucú ra naha tsihin mbee can naha ti —catyí jutu ra tsihin ra.

Nda nduhva cuenda Hebrón yucú ra naha tan jacuhun ra tsi ra nda Siquem. ¹⁵ Tan sana

jihñi ra José tsitsi cuhu nu cuahan ra, tan ñihí tahan ra tsihin iin ra cuahan cuhu tan catyí ra can tsihin ra:

—¿Naá nanducú un, ñi?

16 Tan nacahan ra:

—Ra yañi yu naha ra nanducú yu, a ña tsitó un numaa yucú ra naha tsihin mbee, tun tsitó un jaha tumañi iñi catyí tuhun tsihin yu —catyí ra José.

17 Tan catyí ra can tsihin ra:

—Nduve ca ra naha yucú ihya, maa tyin tsiñi yu caahán ra naha tyin nda Dotán cua cuhun ra naha —catyí ra can.

Tacan tan cuahan ra José nda Dotán nu cuahan yañi ra tan ican nañihí ra tsi ra naha.

18 Maa tyin tsa ndi cumañi ca tsaa ra nu yucú yañi ra, nyehe ra can naha ra tsi ra, tan quitsaha natuhún tahan ra naha tyin cua cahñi ra naha tsi ra. 19 Tan catyí iin ra tan inga ra:

—¡Jihna ndo, ican vatsí ra tsa nyehe xaan ñimaahna! 20 Cohon ndo cahñi yo tsi ra, tan janacava yo tsi ra tsitsi soco ihya tan cua catyí yo tsihin jutu yo tyin quití cuuhu tsatsí tsi ra. Tan nyehe jihna yo tatun cundaa ñimaahna tsa nyehé ra —catyí ra naha.

21 Tan tsiñi ra Rubén tsa caahán ra naha tyin cua cahñi ra naha tsi ra José, cuñi ra jacacu ra tsi ra tan catyí ra:

—Ña cahñi ñi yo tsi ra. 22 Vaha ca janacava yo tsi ra tsitsi soco nyaá nu tsiqui ihya, maa tyin ña cahñi yo tsi ra, tan ña cua jañicueehe yo tsi ra —catyí ra tsihin ra naha.

Tacan caahán ra tyin ña cuñi ra tsa cahñi ra naha tsi ra José tan cuví cundaca ra tsi ra tsi jutu ra naha. 23 Tsa tsaa ra José nu yucú ra naha, quinyaa ra naha ra sacu culori nyitsí ra, 24 quihñi ra naha tsi ra tyihí ra naha tsitsi soco can, maa tyin nduve ndutya yihí tsitsi soco can. 25 Tsa yaha tyihí ra naha tsi ra tsitsi soco can, tsinyacu ra naha tsatsí ra naha.

Tan nyehe ra naha vatsí cuaha nyivi Ismael quee nda Galaad cuahan nda Egipto cua xico ñi ndutya tami, balsamo, tan mirra nyisó camello jana ñi. 26 Tan catyí ra Judá tsihin yañi ra:

—Nduve náa ñihí yo cahñi yo yañi yo, tan cuñi yo tyihí xeehe yo tyin tsihi ra. 27 Vaha ca xico yo tsi ra tsi nyivi Ismael, tan ñavin ca tsa cahñi yo tsi ra tyin yañi yo cuví ra —catyí ra tsihin ra naha.

Tyaa yahvi ra naha tsa cahan ra. 28 Tava ra naha tsi ra José tsitsi soco can tan xico ra naha tsi ra. Oco xuhun cuitsin tsaha ra Ismael naha ra

tan quihñi ra naha tsi ra cuahan tsihin ra naha nda Egipto. (Ra ñuu Madián cuví ra naha.)

29 Yaha can, tsaa ra Rubén tan tsinyehe ra tsitsi soco can, maa tyin nduve ca ra José nyii can, yacan cuenda ndata ra jahma ra tyin cuiihya cuñi ra. 30 Yaha can, cuahan nyico ra nu yucú yañi ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nduve ca ra José nyii tsitsi soco ican ¿Náa cua ica yu vityin? —catyí ra.

31 Tacan tan tsahñi ra naha iin mbee axin tan quihñi ra naha jahma ra José cahyi ra naha ñiñi mbee can. 32 Tan jacuhun ra naha jahma can nuu jutu ra naha tsihin tuhun ihya: “Jahma ihya nañihí ndi, nyehe jihna tatun ñavin jahma ra José cuví can.”

33 Tan catyí ra Jacob: “Jahma sehe yu cuví tsehe, ña yaha maa tyin quití cuuhu tsatsí tsi ra”, catyí ra tyin nacoto ra jahma can. 34 Tacan tan ndata ra jahma ra, tan tsinyitsi ra jahma cuañi tan cuaha xaan quivi tsicoo ra tucuiihya iñi tyin tsihi sehe ra. 35 Nandihí maa sehe ra, nducú ñi cuhva na ña cuiihya ca cuñi ra, maa tyin ña tyaa yahvi ra tsi ñi, tan catyí ra: “¡Tyehen ñi cuiihya cuñi maa yu nda cuanda cúu yu tan ndu iin yu tsihin sehe yu ñuu ndiyi!” catyí ra.

36 Tan ra tsa jata tsi ra José, xico ra naha tsi ra tsi iin ra nañi Potifar ra cuví tyiñu nuu ra faraón, tan cuví ndihí ra nuu tsihin jandaru jacuendá vehe ra faraón can.

Ra Judá tsihin ña Tamar

38 1 Tan cuví tsi tsa quitá tsiyo ra Judá nuu yañi ra tan cuahan ra nu iyó ra nañi Hira, ra ñuu Adulam. 2 Ican nacoto ra ñaha

sehe ra nañi Súa, ra ñuu Canaán tan tindaha ra tsihin ña, ³ tan tsicoo sehe nuu ñi tan jacunañi ra lee can, Er. ⁴ Tsicoo inga sehe ñi tan jacunañi ra Onán tsi lee can. ⁵ Tan tsa ndi yucú ñi nda Quezib tsicoo inga sehe ñi, tan Sela nañi lee can jaha ñi.

⁶ Tsa tsahnú ra naha, jatindaha ra Judá tsi ra Er, sehe nuu ra, tsihin ñaha nañi Tamar. ⁷ Maa tyin ña tahañ iñi Nyoo cuhva iyó ra Er, yacan cuenda tsihi ra tan ndoo ndaahvi ñasihi ra.

⁸ Tacan tan catyí ra Judá tsihin ra Onán:

—Naquihin tsi ña Tamar tsa cuvi ñasihi yañi un, coo sehe tsihin ña. Tacan tan cuvi coo tata ra Er jaha un —catyí jutu ra tsihin ra.

⁹ Tsitó ra Onán tyin tatun coo sehe ra tsihin ña Tamar, ñavin tata ra cua cuvi can, yacan cuenda tandihi maa tsaha tsa tsicoo ra tsihin ña Tamar, nducú ra cuhva tsa ña coo sehe ña, tyin tacan tan ña coo tata ra Er, yañi ra. ¹⁰ Tsihi ndihi ra jaha Nyoo tumaa tsa tsihi ra Er, tyin ña taahán iñi Nyoo cuhva nacuú ra. ¹¹ Tacan tan catyí jutu ra naha tsihin ña Tamar:

—Cuanuhu yuvehe jutu un, ña nducu naha un rayi, na cuahnu jihna ra Sela sehe yu tan cuvi tindaha ra tsihin un tyin vityin ihya ndi luhlu ra —catyí ra Judá tsihin ña.

Tacan cahan ra tyin tsicá iñi maa ra tyin cua cúu ndihi ra Sela tumaa tsa tsihi nduvi yañi ra tun tindaha ra tsihin ña Tamar.

Tacan tan cuahan ña Tamar cua coo ña yuvehe jutu ña.

¹² Tsa yaha cuanuhu ña Tamar, cuaha quivi yaha tan tsihi ñasihi ra Judá, ña cuvi sehe ra Súa. Tsa yaha naa tsa cuihya cuñi ra, quee ra cuahan ra nda Timnat nu iyó ra xatyá ixi mbee jana ra tan cuahan ndihi ra Hira, ra ñuu Adulam ra vaha iñi tsi ra tsihin ra. ¹³ Tsa tsito ña Tamar tyin cuahan ra tyiso ña yatyin ñi nu iyó ña cua xatyá ra ixi mbee jana ra, ¹⁴ sama ña jahma nyitsi ña, tyin ndi nyitsi maa ña jahma cuenda tsa tsihi yí ña, tan tyasi ña jahma ndiqui nuu ña, tyin tacan tan yoñi nacoto tsi ña, tan tsinyaa ña yuhu ñuu Enaim, yatyin ñi nu canyí ityi cuahan nda Timnat. Tacan javaha ña tyin tsa tsahnú ra Sela, tan ñaha ca jatindaha ra Judá tsi ña tsihin ra.

¹⁵ Tan nyehe ra Judá tsi ña Tamar can nu nyaá ña, tan tsica iñi ra: “Ñaha cavaree cuvi ña ihya”, cuñi ra tyin ndasí nuu ña. ¹⁶ Natuhva ra nu nyaá ña tan ndi ña nacoto ra tsa juvin ña cuvi tsanu ra, tan catyí ra tsihin ña:

—¿A cuvi cusu yu tsihin un?

Tan nacahan ña:

—¿Náa cua cuhva un tsi yu tatun catyí yu tyin cuvi? —catyí ña.

Tan catyí ra:

¹⁷ —Cua jaquitsi yu iin mbee tsi un.

—Vaha —catyí ña—, maa tyin nacoo náa ndahá un tsi yu tan nda jaquitsi un tsi ti tan cua nacuhva yu can tsi un —catyí ña tsihin ra.

¹⁸ —Tan ¿náa cuñi un nacoo yu tsihin un? —catyí ra.

Tan catyí ña:

—Seyu un tsihin yuhva nuuhñi can tan tsihin tatun un —catyí ña.

Tsaha ra can tsi ña, tan quixi ra tsihin ña, tan ñihí sehe ña. ¹⁹ Yaha can tan tsinyitsi nyico ña jahma tsa nyitsi ña cuenda tsa tsihi yí ña.

²⁰ Tsa tsaq nuhu ra nu iyó ra, tava tyiñu ra tsi ra ñuu Adulam ra vaha iñi ra na cundaca ra mbee can tsi ña, tan na nacuhva nyico ña tsa nacoo ra tsi ña tsi ra, maa tyin ña nañihí ra can tsi ña. ²¹ Tan tsica tuhun ra tsi ra iyó ñuu can naha ra, tan catyí ra:

—¿Náa ñaha cavaree tsa tsinyaá yuhu ityi, ña iyó ñuu Enaim ihya? —catyí ra.

—Nduve ñaha cavaree iyó ihya —catyí ra naha tsihin ra.

²² Tacan tan cuanuhu ra tan catyí ra tsihin ra Judá tsa tsaq ra:

—Ña nañihí yu ñaha can, tan catyí ra ñuu can naha ra tyin nduve ñaha cavaree iyó can catyí ra naha —catyí ra.

²³ Tan nacahan ra Judá:

—Na ndoo maa ña tsihin tandihi tsa nacoo yu tsi ña, tacan tan yoñi vacu nducu tsi yo, tyin yuhu jacuhun yu mbee can tsi ña tan nduve ña nañihí un —catyí ra.

²⁴ Yaha uñi yoo, tan tsaq tyiñu nuu ra Judá tyin ña Tamar, tsanu ra, tsicoo inga rayi tsihin ña tan ñuhú sehe ña.

Tacan tan catyí ra tsihin ñi tsicahan tsihin ra:

—¿Tava ndo tsi ña ñuu ndo, cahmi ndo tsi ña!

²⁵ Maa tyin tsa tsa tava ra naha tsi ña ñuu can, jacuhun ña tyiñu nuu tyiso ña, tan catyí ña tsihin ra cuahan can naha ra: Tyehen cahan ndo tsihin tyiso yu: “Ra jatsií nduñi ndaha tyiñu ihya cuvi jutu lee sehe yu. ¿A nacoto un seyu ihya tan yuhva nuuhñi can tan tatun ihya?” catyí ra tsahan can naha ra jaha ña.

²⁶ Nacoto ra Judá ndaha tyiñu can tan catyí ra: “Tsa cuenda tsa ña jatindaha yu tsi ña tsihin ra Sela, sehe yu, yacan cuenda vaha ica ña, yuhu cuvi can ña vaha nacuú tyin ña jatindaha yu

tsi ña tsihin ra”, catyí ra. Tan ña tsicoq ca ra tsihin ña.

27 Tan tsa cua tahan tsi cacu sehe ña tsito ñi tyin tinihi cua jacacu ña. 28 Tsa tsa nduñihi cuuhvi tsitsi ña tsa tsa cua cacu sehe ña tacan tan quitã ndaha intuhun lee can tan tsaññi ña tatan tsa nyehé tsi ña yuhva cuaaha ndaha lee can, tan catyí ña: “Jihna ca lee ihya cua cacu”, catyí ña. 29 Maa tyin ña jihna ca lee tsa tsaññi ña ndaha cacu, jihna ca yañi ra cacu, tacan tan catyí ña: “¡Nácaa nuñã yoocho ityi yahã un!”, catyí ña. Yacan cuenda jacunañi ñi lee can Fares. 30 Nu ndihi ña, cacu lee nuuhñi yuhva ndaha can, tan jacunañi ñi Zerah lee can.

Ra José tan ñasihi ra Potifar

39 1 Quivi tsaq ra José tsihin nyivi Ismael nda Egipto, iin ra nañi Potifar, ra cuvi nuu tsihin jandaru tsa jacuendá yuvehe ra faraón, jata ra tsi ra. 2 Tan tsicoq vaha xaan ra yuvehe ra Potifar can, nduve náa cumañi tsi ra tyin maa Nyoo nyaá tsihin ra. 3 Tan tsitó ra Potifar tyin tsa cuenda ra José nasocó ra Jehová tsi ra, tyin tandihi maa tsa javahá ra José quitá vaha. 4 Tsitó ra tyin ña cua ndoyo ñuhu tyiñu jaha ra José, yacan cuenda tyiso ra tsi ra cua nyehe ra tandihi tyiñu yuvehe ra tan nacoq ra tandihi tsa iyó tsi ra ndaha ra can. 5 Nda quiivi quitsahã jacuendá ra José yuvehe ra, tan tandihi ndaha tyiñu ra tan tsitsi cuhu, quitsahã nasocó Nyoo tsi ra. 6 Nduve ca náa tsicá iñi ra tyin ra José nyehé tandihi tyiñu can, intuhun ña tsa tsicá iñi ra cuvi tatun vaha tsinú tsa cua catsi ra.

Tan sii xaan caá ra José. 7 Tan cuvi tsi tsa yahã juhva tyembu, ñasihi tsitoho ra, quihvi xaan iñi ña tsi ra tan cuñi ña coo ña tsihin ra, tan catyí ña tsihin ra iin tsaha:

—Cusu tsihin yu.

8 Maa tyin ña cuñi ra tan catyí ra tsihin ña:

—Jihna, tumaa tsa nyii yu ihya, nduve náa tsicá iñi tsitoho yu, tyin yuhu jacuendá tandihi tsa iyó tsi ra. 9 Cahnu cuvi yuhu yuvehe ihya, tandihi maa tsa iyó tsi ra nacuhva cuenda ra tsi yu quihi ndaha yu, maa tyin intuhun ñi yoocho ña tsaha ra quihi ndaha yu tyin ñasihi ra cuvi un. Ña cuvi coo yu tsihin un tyin cuatyí cuvi can, tan coo cuatyí yu nuu Nyoo —catyí ra tsihin ña.

10 Tacan caahán ña tsihin ra tandihi maa quiivi, maa tyin ña tyaá yahvi ra tsa caahán ña tsa cuñi ña coo ra tsihin ña. 11 Tan iin quiivi yoñi maa yucú yuvehe ra Potifar intuhun ñi

maa ñasihi ra can nyii tan quihvi ra José cua jatyiñu ra. 12 Tsa nyehe ña tsi ra tñi ña jahma ra tan ixta caq ña tsi ra tan catyí ña:

—Cava tsihin yu —catyí ña.

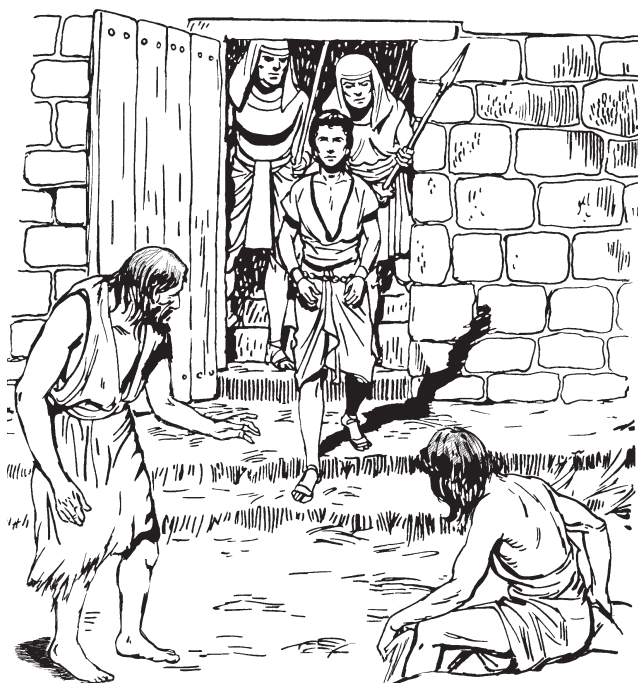
Tan ra ican ña cuñi ra tan tsinú xaan ra quita ra tan ndoo jahma ra yihí ndaha ña. 13 Tsa nyehe ña tyin quita ra, tan ndoo jahma ra ndahá ña, 14 canã ña musu ña tan catyí ña tsihin ñi:

—Jihna ndo, nducu vaha yii yu tsi ra hebreo ihya vacu nducu tsi yo, quihvi ra nu nyii yu tan nducu ixta caa ra tsi yu, maa tyin yuhu quitsahã caná tsaa yu. 15 Tan tsa nyehe ra tyin caná tsaa yu quicunú ra cuahan ra tan naq iñi ra jahma ra ihya —catyí ña tsihin ñi.

16 Tan ndoo jahma ra tsihin ña nda cuanda tsa tsaq nuhu yii ña. 17 Tsa tsaq ra tan catyí ña tsihin ra:

—Jihna, quitsi nu José tsa jata un, tan nducu ixta caa nu tsi yu. 18 Maa tyin tsa nyehe nu caná tsaa yu tsinú xaan nu quita nu cuahan nu tan naq iñi nu jahma nu ihya —catyí ña.

19 Nuñu tñi tsi ra cuñi ra tsa tsiñi ra tsa caahán ñasihi ra tyin tacan nducu ra José javahã ra tsihin ña. 20 Iyaha ñi tavã tyiñu ra na cutyihí ra naha tsi ra José vehe caa. Tan vehe caa nu quihvi ra can cuvi nu yucú ra cuvi musu

ra faraón. Tan ican tsinyij ra. **21** Maa tyin ña nacoꝝ Nyoo tsi ra José, cundaahví iñi Nyoo tsi ra, tan maa Nyoo jahá tsa ñihí ra tumañi iñi nuu ra cau yihí ndaha vehe caa can. **22** Yacan cuenda nacoꝝ ra can nandihí ra yucú vehe caa can naha ra ndaha ra José, tatun náa tyiñu cua coo, ra José tavá tyiñu tsi ra naha. **23** Tan ña ñiñi ca cuñi tsi jacuendá ra cau can tsi nyivi yihí ndaha ra José tyin tandihí maa tsa javahá ra José nasocó Nyoo can.

Nu nacatyí tuhun ra José tsa cuñi cahan uvi taahan ñimaahna

40 **1** Cuaha quivi yaha, tan ra nyaá tyiñu tyihí copa nuu ra faraón tan ra javahá paan, nacuu ra naha iin tsa ña tahañ iñi ra faraón. **2** Xaan xaan cuñi ra jahá ra nyehé tyiñu can naha ra, **3** jacuhun ra tsi ra naha vehe caa nyaá yuvehe ra cuví nuu tsihin jandaru jacuendá yuvehe ra, tan cuiñi maa nu nyíí ra José cuví can. **4** Tan ra cuví nuu can tavá tyiñu ra tsi ra José na jacuenda ra tsi ra naha.

5 Tan cuví tsi tsa nyehe nduvi taahan ra naha ñimaahna iin ñi tsacuaa, tan ñimaahna can iyó iyó ñi tsa cuñi tsi cahan can. **6** Tan tsa tuví tsinyehé ra José tsi ra naha tan nyehe ra tyin cuiihya xaan cuñi ra naha. **7** Tan tsicá tuhun ra:

—¿Náa cuenda ndaahvi xaan cuñi ndo vityin? —catyí ra.

8 —Ñimaahna nyehe ndi tan ihya yoñi catyí tuhun tsihin ndi náa cuñi cahan ñimaahna can —catyí ra naha.

Tan catyí ra:

—Maa Nyoo tsahá cuhva cutuñi iñi yo tsa cuñi cahan ñimaahna. Catyí tuhun ndo ñimaahna nyehe ndo —catyí ra.

Ñimaahna nyehe ra cuví nuu tsihin ra tyihí copa

9 Tacan tan quitsahá caahán ra tyihí copa can ñimaahna nyehe ra tsihin ra José, tan catyí ra:

—Nyehe yu nyaá iin tsaha yoho tsa tsahá uva, **10** tan uñi soco tun nyacú. Tan quitsahá caná xehe tun, yaha can tan tsaá ita tun, tan quitsahá tsityí uva tan cuenda ndoco cu tsityí. **11** Quihñ yu uva can natiñ yu tsitsi copa ra faraón tan tsahá yu can tsihi ra, nyehe yu —catyí ra.

12 —Tyehen cuñi tsi catyí ñimaahna nyehe un —catyí ra José tsihin ra—. Tsa uñi soco tun can cuñi tsi catyí, uñi quivi. **13** Tsitsi tsa uñi quivi, cua nducuhun iñi ra faraón tsi un tan tsa javahá un, maa tyin cua cundaahvi iñi ra tsi un tan cua cuhva cuenda nyico ra tyiñu tsa nyehe un tsi un, tan cua tyihí nyico un copa ndaha ra tumaa javahá maa un nda jihna. **14** Quivi cundaa can, ña naa iñi un tsi yu, jahá tumañi iñi cahan tuhun yu tsihin ra faraón, na tava ra tsi yu vehe caa ihya. **15** Tyin nduve cuatyí yu tsicoꝝ tan quihvi yu vehe caa, tsihin tsa ñiñi quihñ ra naha tsi yu nda ñuu yu tan tsaa yu ñuu ihya —catyí ra José.

Ñimaahna nyehe ra cuví nuu tsihin ra javahá paan

16 Nyehe ra cuví nuu tsihin ra javahá paan naha ra tyin vaha cuhva tsahá cuenda ra José tsa caahán ñimaahna can, tan caahán ra tsihin ra José:

—Tyehen nyehe tucu yuhu ñimaahna, José. Uñi tyica paan yucú jiñi yu. **17** Tan tyica nyíí nda siqui ca cuaha xaan nuu paan yucú tsitsi can cua cuhva yu catsi ra faraón, maa tyin quitsi saa tan quitsahá tsatsí ti naha ti paan can, nyehe yu —catyí ra tsihin ra José.

18 —Tsa cuñi cahan ñimaahna can cuví tsehe —catyí ra José tsihin ra—. Tsa uñi tyica paan can cuñi tsi catyí uñi quivi. **19** Tsitsi tsa uñi quivi cua nducuhun iñi ra faraón tsi un tan tsa javahá un, ña cua cundaahvi iñi ra tsi un, cua quihí yoho jucu un tan cua ticaa ra naha tsi un nu yutun, tan cua catsi nditsii cuñu un —catyí ra José tsihin ra.

Nu cundaq̄ tsa cahan̄ ñimaahna tsihin nduvi taahan ra cuv̄i musu nuu ra faraón

20 Tsa quit̄a uñi quiv̄i tsa cahan̄ ra José tuhun, maa maa quiv̄i can tahañ tsi quiv̄i cacu ra faraón tan javah̄a ra iin vico cahn̄u, nacanā ra nandih̄i ra cuv̄i tyiñu nuu ra. Tan tavā tyiñu ra tsi musu ra tan catȳi ra:

—Cua tavā ndo tsi ra cuv̄i nuu tsihin ra tyih̄i copa tan ra cuv̄i nuu tsihin ra javah̄a paan, ra yucú vehe caa naha ra —catȳi ra ityi nuu nandih̄i ra nyacú vico can.

21 Tacan tan tsiquih̄in ra naha tsi nduvi taahan ra can naha ra, tan tsaq̄ ra naha nuu ra faraón tsihin ra naha, tan catȳi ra faraón tsihin ra tyih̄i copa can:

—Tyih̄i nyico copa yu tumaa javah̄a maa un nda jihna —catȳi ra.

22 Tan tsihin inga ra can, cundaq̄ maa cuhva catȳi tuhun ra José tsihin ra, nu yutun tsih̄i ra. 23 Tan ra tyih̄i copa can ña nducuh̄un iñi ra tsi ra José.

Ñimaahna tsa nyehē ra faraón

41 1 Yahā uvi cuiya, tan nyehē ra faraón iin ñimaahna. Tan tsitsi ñimaahna can nyehē ra tyin nyaá ra yuhu yutya nañi Nilo, 2 tacan tan quit̄a utsa taahan indiqui nahnu tan xaahan yutya can, yucú ti tsatsi ti itya. 3 Yaha can, quit̄a inga utsa taahan indiqui peehe ndasi caá tan cuahan ti naha ti nu nyacú quit̄i nahnu tan xaahan can. 4 Tan tsatsi indiqui peehe can indiqui nahnu can.

Tacan tan ndotō ñi ra faraón, 5 maa tyin quixi nyico ra tan nyehē ra inga ñimaahna: Nyehē ra nyacú utsa taahan yoco trigo tan nahnu vaha tsiti trigo can iñi nuu tsa intuhun tsaha trigo can. 6 Yaha can, canā inga utsa taahan yoco trigo xahma, caá can tumaa caa yoco trigo cayū jah̄a tatyi xaan, 7 tan yoco trigo xahma can cocō can tsa utsa yoco trigo nahnu vaha can.

Tacan tan ndotō nyico ra faraón, tan jah̄a ra cuenda tyin ñimaahna ñi cuv̄i can. 8 Tsa tuv̄i, ña ñi maa cuñi ra, tacan tan canā ra nandih̄i ra tavā cuenda naha ra tan ra nyityi xaan iyó ñuu Egipto can. Tan cahan̄ ra nduvi taahan ñimaahna can tsihin ra naha, maa tyin yoñi maa cuv̄i catȳi tuhun náa cuñi tsi cahan̄ ñimaahna can. 9 Tacan tan nacahan̄ ra tyih̄i copa can tsihin ra faraón tan catȳi ra:

—Iyó intuhun tsa naq̄ iñi yu cahan̄ yu tsihin un, ña vaha maa javah̄a yu. 10 Ñuhu iñi un quiv̄i

xaan xaan cuñi un jah̄a ndi, tan quihv̄i yu vehe caa tsihin ra cuv̄i nuu tsihin ra javah̄a paan naha ra, jacuh̄un un tsi ndi vehe caa nyaá yuvehe ra cuv̄i nuu tsihin jandaru jacuendá yuvehe un. 11 Tsa tsa yucú ndi vehe caa can, iin ñi tsacuaa nyehē ndi ñimaahna, tan iyó iyó ñi tsa cuñi tsi cahan̄ ñimaahna nyehē ndi can. 12 Natuh̄un ndi ñimaahna can tsihin iin ra hebreo tsa nyii tsihin ndi. Cuv̄i ra musu ra cuv̄i nuu tsihin jandaru, tan nacatȳi tuhun ra tsihin ndi tsa cuñi tsi catȳi ñimaahna tsa nyehē intuhun intuhun ndi. 13 Tan cundaq̄ cuhva cahan̄ ra tyuvaa can tsihin ndi, vityin ihya jatyiñu nyico yu tyih̄i yu copa un, inga ra can yih̄i yoho jucun ra tan tsih̄i ra —catȳi ra tsihin ra faraón.

14 Tacan tan tavā ra naha tsi ra José vehe caa iyaha ñi jah̄a ra faraón. Xatyā ra ixi yuhu ra samā ra tsi ra tsaha cuahan ra tsihin ra naha nuu ra faraón. 15 Tan catȳi ra faraón tsihin ra tsa tsaq̄ ra:

—Yoñi maa cuv̄i cuhva cuenda tsi yu náa cuñi tsi catȳi ñimaahna nyehē yu, tan tsitō yu tyin yoocho cutuñi iñi un náa cuñi tsi catȳi ñimaahna —catȳi ra tsihin ra José.

16 Tan catȳi ra José tsihin ra:

—Ñavin yuhu cuv̄i ra tsitó náa cuñi tsi catȳi ñimaahna, tyin maa Nyoo cuv̄i ra tsahá cuenda náa cuñi tsi catȳi ñimaahna —catȳi ra.

17 Tacan tan quitsahā caahan̄ ra faraón ñimaahna nyehē ra tsihin ra, tan catȳi ra:

—Nyaá yu yuhu yutya Nilo, 18 tan nyehē yu quit̄a utsa taahan indiqui nahnu tan xaahan yutya can, yucú ti tsatsi ti itya. 19 Yaha can, quit̄a inga utsa taahan indiqui peehe tan ndasi caá. ¡Nduve maa indiqui tacan caá tuhva yu nyehé ñi cahn̄u maa Egipto! 20 Tan tsatsi

indiqui peehe can indiqui nahnu tan xaahan can. ²¹ Ndi maa tacan ña nditsin caa tatun tsatsi ti naha ti tsi indiqui nahnu tan xaahan can, tyin caá ñi maa ti naha ti cuhva caá ti naha ti. Tacan tan ndoto ñi yu.

²² “Quixi nyico yu tan nyehe yu inga ñimaahna: Nyehe yu nyaá iin tsaha trigo tan nyacú utsa taahan yoco trigo sii caá nuu tun, tan tsitu trigo nu tsa intuhun intuhun nu yoco tun. ²³ Yaha can, cana inga utsa taahan yoco trigo xahma, caá can tumaa caa yoco trigo cayu jahá tatyí xaan. ²⁴ Tan yoco trigo xahma can cocó can tsa utsa yoco trigo nahnu vaha can. Tan nduvi taahan ñimaahna ihya cahan yu tshin ra tavá cuenda naha ra, maa tyin ndi intuhun ra naha ña cuvi catyi tuhun tshin ra yu náa cuñí tsi cahan ñimaahna ihya —catyí ra.

²⁵ Tan catyí ra José tshin ra:

—Iin ñi tsa cuñí tsi catyí ñimaahna nyehe un. Maa Nyoo janahá tsi un tsa cuví un rey náa cuvi can cua javaha ra. ²⁶ Tsa utsa indiqui xaahan can naha ti tshin tsa utsa yoco trigo vaha can, cuñí tsi catyi can utsa cuiya vaha, iin ñi tsa caahán nduvi taahan ñimaahna ihya. ²⁷ Tan tsa utsa indiqui peehe ndasí caá tshin tsa utsa yoco trigo xahma tsahmi ñicanyii can, yacan cuñí tsi catyí utsa cuiya cua coo tama. ²⁸ Tan maa Nyoo janahá tsi un tsa cua javaha ra. Tandihí maa tsa caahán yu tshin un ihya cua cundaa. ²⁹ Utsa cuiya cua coo cuaha tandihí maa tsa cua tatsi nyivi nii cahnu maa cuenda Egipto ihya. ³⁰ Maa tyin tsa yaha utsa cuiya vaha can, utsa cuiya cua coo tama, tyin tsa cua tatsi nyivi luxu xaan can cua coo tan yoñi maa cua nducuhun iñi tsa cuaha ndaha tyiñu naquihin ñi tyin cuaha ñi cua cúu cua jaha tama can. ³¹ Tumaa tun nduve maa náa cua naquihin vaha ñi cuiya vaha cua cuvi quivi can tyin ñihi cua coo tama. ³² Tsa tyehen uvi tsaha nyehe un ñimaahna can tan iin ñi tsa cuñí tsi catyí can janahá can tyin tsa cuyatyn cua javaha Nyoo tsa tyaa iñi ra cua javaha ra.

³³ “Javaha cuhva cua cahan yu ihya, nducu iin ra tsitó tan nyityi nyehe tyiñu ihya ñuu un tan cuvi ra ndaha cuaha un. ³⁴ Tyehen cua javaha un: Natyiso tsi ra cua cuvi tyiñu nuu un na cahun ra naha cua jacaya ra naha trigo nii cahnu Egipto tsa utsa cuiya vaha vatsí tsi ihya, nandihí nyivi uhun cuhva cua natahvi ñi trigo ñi tan iin cuhva can cua nacuhva ñi tsi ra naha tan inga cumi cuhva can ndoo maa tsi ñi. ³⁵ Tan maa un cuhva tyiñu tsi ra naha cua jacaya ra

naha trigo vaha tandihí maa tsa utsa cuiya vaha vatsi tsi ihya, tan intuhun intuhun ndaha ñuu cua quihvi vaha trigo can tyin yacan cua catsi nyivi quivi cua coo tama. ³⁶ Tan trigo cua naquihin vaha ndo can cua cunyeé iñi ndo tsa utsa cuiya ña vaha cua quitsi tan ña cúu nyivi soco —catyí ra José tshin ra faraón.

Nu cuví ra José ra ndacá ñaha ñuu Egipto

³⁷ Tsa tsiñi ra faraón tan ra cuví tyiñu nuu ra tsa cahan ra José, catyí ra tshin ra:

—Vaha xaan cuhva caahán un.

³⁸ Yacan cuenda catyí ra faraón tshin ra cuví tyiñu nuu ra:

—Tsa nditsa maa tyin iyó tatyí Nyoo tshin ra ihya, ña cua ñihi yo inga ra vaha tumaa ra ihya cua javaha tyiñu can —catyí ra tshin ra naha.

³⁹ Tan catyí ra tshin ra José:

—Maa Nyoo jacoto tandihí maa tuhun ihya tsi un, yoñi yoo inga iyó tsa tsiñituñi tan tsa nyityi tumaa tsa iyó tsi un. ⁴⁰ Maa un cua cuvi ra ndacá ñaha ñuu ihya, nandihí nyivi ñuu yu cua tyaa yahvi tsa cua cahan un, maa tyin cahnu ca cuví yuhu nuu un tyin yuhu cuví rey. ⁴¹ Jihna, cua cuvi un tumaa ra ndacá ñaha ñuu Egipto ihya —catyí ra tshin ra José.

⁴² Tacan tan tava ra xehe yihí nu ndaha ra tan tyihí ra can nu ndaha ra José. Yaha can, tava tyiñu ra na jacunditsi ra naha jahma vaha tsinu tshin lino tsi ra, tan tyihí ra naha iin carena xuhun cuaan jucun ra. ⁴³ Yaha can jandaa ra tsi ra José tsinu uvi careta tsa cuahan xiin ra. Tan tava tyiñu ra na cana tsa ra naha: “¡Cuñi tsiti ndo!” Tan tacan cuví nu ndoo ra José cuví ra tumaa ra ndacá ñaha ñuu Egipto.

⁴⁴ Tan catyí ra faraón tshin ra José:

—Vasu ndi maa yuhu tsa cuví yu faraón tan cua tava tyiñu yu tsi nyivi, nduve náa cuví javaha ñi tatun ñavin yooho tavá tyiñu tsi ñi —catyí ra.

⁴⁵ Tan sama ra faraón sivi ra José tan jacunañi ra tsi ra tshin yuhu ñuu Egipto Zafnat-panea. Tan jatindahá ra tsi ra tshin ña Asenat sehe ra Potifera, ra cuví jutu ñuu nañí On. Tan tacan cuví nu ndoo ra José cuví ra tumaa ra ndacá ñaha ñuu Egipto.

⁴⁶ Cuví ra José, ra oco utsi cuiya quivi tsindaca ra naha tsi ra nuu ra faraón.

Tsa yahá natuhun ra naha, quita ra cuahan ra cua nayaha ra nani maa cuenda Egipto.

⁴⁷ Tan cuaha xaan trigo naquihin vaha nyivi

tsa utsa cuiya vaha can. 48 Tan naquihin vaha ra José trigo tsa jacaya ra tandihí ndaha ñuu tsa utsa cuiya can, tan intuhun intuhun ndaha ñuu natyihí vaha ra trigo tsa jacaya ra nu ñuhu nyivi ñuu can. 49 Tan tsa cuaha trigo can ña tyicuhvá ca maa ra naha itsi tan naquihví vaha tsi tyin yaha xaan cuaha tsi.

50 Tsa ndi cumañi ca quitsaha cuiya tsa ña cuaha ca trigo cua naquihin nyivi, tsicoo uvi taahan sehe ra José tsihin ña Asenat, ñasihi ra. 51 Sehe nuu ñi nañi Manasés, tyin catyí ra tyin maa Nyoo jahá tsa naq iñi ra nandihí nyivi ra tan tsihin tandihí tundoho yahá ra. 52 Tan inga sehe ñi nañi Efraín, tyin catyí ra tyin ñuu nu yahá ra tundoho iyó sehe ra tsihin ñasihi ra jahá Nyoo.

53 Tsa ndihí tsa utsa cuiya vaha tyembu tsicoo cuaha ndaha tyiñu tatsi nyivi ñi cahnu Egipto, 54 quitsaha cuiya tsa nduve maa náa tsicoo, tumaa cuhva cahán maa ra José. Tandihí maa ndaha ñuu tsicoo tama, maa tyin Egipto nduve tama tsicoo tyin iyó tsa catsi nyivi can. 55 Quivi nduñihí tama nu ñuhu Egipto, quitsaha nyivi ñuu can tsicán ñi tsa catsi ñi tsi ra faraón. Tacan tan catyí ra can tsihin ñi: “Cuahan ndo nu nyaá ra José tan javaha ndo tsa cua cahan ra tsihin ndo”, catyí ra tsihin ñi.

56 Tan tsa quitsaha iyó ñihi tama ñi cahnu cuenda Egipto, nuña ra José tandihí yuhu yaca nahnu nu tyihí vaha ra naha trigo cua xico ra tsi ra Egipto naha ra. 57 Tandihí maa ndaha ñuu queé nyivi cuahan cua jata trigo nu nyaá ra José, tyin nanñi catsico maa iyó tama.

Yañi ra José cuahan ra naha Egipto cua nducu ra naha trigo

42 1 Tsito ra Jacob tyin nda Egipto iyó trigo, tan catyí ra tsihin sehe ra: “¿Náa nducú ndo nyacú ndo nyehé nuu tahan ndo? 2 Ñihí tuhun yu tyin Egipto iyó cuaha trigo. Cuahan ndo jata ndo trigo catsi yo tyin na ña cúu yo jahá soco”, catyí ra tsihin ra naha.

3 Tacan tan quitá utsi taahan ra naha cuahan ra naha cua jata ra naha trigo nda Egipto. 4 Maa tyin ña tsahá jutu ra naha cuhun ndihí ra Benjamín, yañi ra José, tsihin ra naha, coto cuvi tahan ra tundoho, cuñí ra. 5 Tacan cuvi nu cuahan ndihí sehe ra Israel cua jata ra naha trigo tsihin nyivi cuahan cua jata trigo nda Egipto, tyin ñi cahnu maa cuenda Canaán iyó tama.

6 Maa ra José cuvi ra xico trigo tsi nandihí nyivi queé tandihí ndaha ñuu tan juvin ra cuvi

ra ndacá ñaha ñuu Egipto can. Tsa tsaá ra yañi ra nu nyaá ra, tsaquin ra naha nuu ra naha nda nu ñuhu. 7 Tan iyaha ñi nacoto ra José tsi ra naha, maa tyin jahá ra tuhun tyin ña nacoto ra tsi ra naha, tan xaan nacahan ra tsihin ra naha tan catyí ra:

—¿Tan nyooho, ndáa ñuu quee ndo?

Tan catyí ra naha:

—Nda ñuu Canaán quee ndi, vatsí jata ndi trigo —catyí ra naha tsihin ra.

8 Maa tyin ña nacoto ra naha tsi ra, tan maa ra nacoto ra tsi ra naha. 9 Tan nducuhun iñi ra tsa nyehe ra ñimaahna tsi ra naha, tan catyí ra:

—Nyivi vatsí nducu cuhva cuvi nyooho, vatsí ndo vatsí nyehe ndo numaa cuvi cañi tahan ndo tan jacanaa ndo —catyí ra tsihin ra naha.

10 —¿Ñavin, taa! Trigo ñi vatsí jata ndi.

11 Ñavin nyivi cahán un tuhun can cuvi ndi, iin ñi jutu nandihí ndi, ña cana iñi ndi javaha ndi tacan —catyí ra naha tsihin ra.

12 —Ña nditsa ndo, tumaa tsa cahán yu nañi, vatsí ndo vatsí nyehe ndo numaa cuvi jacanaa ndo —catyí ra.

13 Tan nacahan nyico ra naha:

—Utsi uvi taahan maa ndi tsa iin ñi yañi ndi, tan iin ñi jutu ndi tan nda Canaán iyó ndi. Intuhun ra ndoo tsihin jutu ndi, tan inga ra nduve ca ra —catyí ra naha tsihin ra.

14 —¿Tumaa tsa caahán maa yu nañi, nyivi nducú cuhva cuví nyooho! 15 Maa tyin tsihin tsehe coto yo tatun nditsa ndo tsa caahán ndo. ¿Tsa nditsa maa, tyin ña cua quita ndo ihya tatun ña quitsi ra luhlu yañi ndo! 16 Cuñi yu cuquihin intuhun ndo tsi ra, tan nandihí ca ndo cua ndoo ndo vehe caa. Tacan tan cua coto yu tatun nditsa ndo tsa caahán ndo tyin nyivi vaha cuví ndo, tan ñavin vatsí nducú cuhva ndo ñuu ndi —catyí ra tsihin ra naha.

17 Tan tyihí ra tsi ra naha vehe caa uñi quivi. 18 Tsa tsinu uñi quivi catyí ra tsihin ra naha:

—Yuhu yuuhví yu nyehe yu tsi Nyoo, yacan cuenda, javaha ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo, tan ña cua cahñi yu tsi ndo. 19 Ndo intuhun ndo vehe caa tan na cunuhu nandihí ca ndo tsihin trigo catsi nyivi ndo tatun nditsa ndo tyin nyivi vaha cuví ndo. 20 Maa tyin na quitsi ra luhlu yañi ndo tsihin ndo tan cua coto yu tyin nditsa tsa cahan ndo tan ña cua cúu ndo —catyí ra tsihin ra naha.

—Vaha —catyí ra naha. 21 Tan catyí iin ra tan inga ra:

—Yahá yo tundoho ihya vityin tyin ña cundaahví maa iñi yo nyehe yo tsi ra yañi yo vasu ndi nyehe yo nyehe ra tundoho tan caahán ndaahvi ra tsihin yo, ña vaha maa javaha yo —catyí ra naha.

22 Tan nacahan ra Rubén tsihin ra naha tan catyí ra:

—¿A ñavin tsihin ndo cahan yu tyin ña jañicuehe ndo tsi ra luhlu can? maa tyin ña cuví maa tsi ndo, tan vityin cua cahnya yo cuenda tsa catyí tsa tsihi ra —catyí ra tsihin ra naha.

23 Tan ña tsitó ra naha tsa cutuñi iñi ra José tsa natuhún ra naha, tyin natuhún ra tsihin ra naha tan iyó ra cuu yuhu ra. 24 Ña cunyeé ca iñi ra tsa cuñi ra vacu ra tacan tan cuatsiyó ra nu nyacú ra naha tan tsacu ra. Tsa ndihí tsacu ra, cuahan nyico ra nu nyacú ra naha tan tava tyiñu ra, na cuhñi ra naha tsi ra Simeón. Nyehé ñi ra naha tsahñi ra can naha ra tsi ra Simeón. 25 Yaha can, tava tyiñu ra tsi musu ra tan catyí ra:

—Jacutu ndo tindaa ra naha tsihin trigo, nacuhva nyico ndo xuhun ra naha, tñyii ndo can nu tindaa ra naha, cuhva ndihí ndo tsa cua catsi ra naha ityi cahun ra naha —catyí ra tsihin musu ra.

Tacan javaha ra naha, jacutu ra naha tindaa nandihí yañi ra José. 26 Tyaq ra can naha ra xiin urru jana ra naha, tsaha cuanuhú ra naha.

27 Tsa tsaq ra naha nu cua cusu ra naha tsacuaa, ndatsi intuhun ra yuhu tindaa ra cua

cuhva ra tsa catsi urru jana ra, tan nyehe ra tyin nyíi xuhun ra tsitsi tindaa ra. 28 Tan catyí ra tsihin nandihí yañi ra:

—Jihna ndo, xin, nacuhva nyico ra naha xuhun yu, va xuhun can nyíi tsitsi tindaa ihya —catyí ra.

Yaha xaan nayuhví ra naha tan catyí iin ra tan inga ra:

—¿Náa cuví javaha Nyoo tyehen tsihin yo? —catyí ra naha.

29 Tan quivi tsaq ra naha nda Canaán, catyí tuhun ra naha tsihin jutu ra naha tandihí maa tsa cuví tsi ra naha nu tsahan ra naha, tan catyí ra naha:

30 —Ra ndacá ñaha ñuu nu tsahan ndi xaan xaan cahan ra tsihin ndi, tan tyaq ra cuatyí tsi ndi tan catyí ra: ‘Nyivi nducú cuhva ñuu ndi cuví nyooho’, catyí ra tsihin ndi. 31 Maa tyin nyuhu catyí ndi tsihin ra tyin nyivi vaha cuví ndi tan ñavin nyivi caahán ra tuhun can cuví ndi. 32 Caahán ndi tyin utsi uvi taahan ndi tsa cuví yañi ndi, iin ra nduve ca ra nyíi tsihin yo, tan ra ndi luhlu ca ndoo ra tsihin un ñuu ihya, catyí ndi. 33 Tacan tan nacahan ra: ‘Tatun nditsa ndo tyin nyivi vaha cuví ndo, tsihin tsehe cua coto yu tatun nditsa ndo. Cua nacoo ndo iin yañi ndo tsihin yu, tan cuqahan ndo cua ndaca ndo juhva trigo catsi nyivi ndo, 34 maa tyin, cuñi yu quitsi ra luhlu yañi ndo tsihin ndo. Tacan tan cua ndu iin iñi yu tyin nyivi vaha cuví ndo, tan cua quita nuña yañi ndo nyíi vehe caa, tan nuña cua jata ndo tsa iyó ñuu ihya’, catyí ra tsihin ndi —catyí ra naha.

35 Yaha can tsaha ndatsi ra naha yuhu tindaa ra naha tan nañihí ra naha xuhun tsa tyahví ra naha cuenda trigo, tsa nyehe ra naha can nayuhví xaan ra naha tan nayuhví xaan ndihí tucu jutu ra naha. 36 Tan catyí jutu ra naha:

—Sehe yuhu jandíhi nyooho, ra José nduve ca ra nyíi tsihin yo, ndi ra Simeón, tan vityin ihya cuñí ndíhi ndo quihin ndo tsi ra Benjamín. Tsihin tsehe cua cahñi nyooho tsi yu —catyí ra tsihin ra naha.

37 Tan nacahan ra Rubén tsihin ra:

—Siqui maa yu cunyii cua jacuenda yu tsi ra Benjamín, tyaa, cuhva ndatu cuhun ra tsihin ndi, tatun ña tsa ca ra tsihin yu cuví cahñi un nduvi sehe yu —catyí ra tsihin jutu ra.

38 Tan catyí jutu ra tsihin ra:

—Ña cuhun ra Benjamín tsihin ndo Egipto. Ra José, yañi ra, tsihi ra, tan intuhun ña ra ihya ndoo. Tun náa tahan ra ityi cuhun ndo, cua cúu yu jaha tucuihya iñi —catyí ra tsihin ra naha.

Nu cuahan ra Benjamín tsihin yañi ra nda Egipto

43 ¹ Ñihi xaan iyó tama ñi cahnu maa, ² tan ndíhi trigo tsa tsijatá sehe ra Jacob nda Egipto tsatsi ra naha, tacan tan catyí jutu ra naha tsihin ra:

—Cuahan nyico ndo jata ndo juhva ca trigo tsi yo nda Egipto.

³ Tan nacahan ra Judá tsihin ra:

—Tyaa, catsi ñi cahan ra ndacá ñaha ñuu can tsihin ndi, tyin tatun ña cuhun ra Benjamín tsihin ndi, vaha ca ña cuhun ndi, catyí ra. ⁴ Tatun cuhva un ndatu cuhun ra Benjamín tsihin ndi, cuhun ndi jata ndi trigo nda Egipto, ⁵ tatun ña cuhva un ndatu cuhun ra, vaha ca ña cuhun ndi, tyin catsi ñi cahan ra can tyin nduve náa tyiñu cuhun ndi tatun nduve ra cuhun tsihin ndi.

⁶ Tacan tan catyí jutu ra naha:

—Tan, ¿náa cuenda caahán ndo tsihin ra can tyin iyó inga yañi ndo?, cuaha xaan tsa ña vaha nacuí ndo tsihin yu.

⁷ Tan nacahan ra naha tsihin ra:

—Tyaa, maa ra can tsicá tuhun xaan tsa cuenda yo, tan tsa cuenda nyivi yo. Tan catyí ra tsihin ndi: ‘¿A ndi nyito ca jutu ndo? ¿A iyó inga yañi ndo?’ Tan catyí ndi: ‘Ndi iyó jutu ndi, iyó inga yañi ndi’, catyí ndi tsihin ra, va tsitó nyuhu tatun cua cahan ra tyin cuhun ndíhi yañi ndi tsihin ndi.

⁸ Tan catyí ra Judá tsihin ra:

—Tatun ña cuñí un tsa cúu yo jahá tama, cuhva ndatu cuhun ra tsihin ndi tan cuhun ndi iyaha ñi, jacuenda maa yu tsi ra. Tacan tan ña cúu yo, ndi yooho ndi nyuhu tan ndi sehe ndi. ⁹ Tun náa tahan ra siqui maa yu cunyii cuatyí can nda cuanda cúu yu, maa yu ndaca tuhun un

tsa cuenda ra tun nduve ca ra quitsi nuhu tsihin ndi. ¹⁰ Tsa uvi uñi tsaha tsahan ndi tun tsa nduve tyin naha xaan nducuee yo natuhún yo.

¹¹ Tan catyí jutu ra tsihin ra:

—Nduve ca náa inga, cuahan ndo. Quihin ndo maa ñi tsa vaha iyó ñuu ihya cundaha ndo cuhun tsihin ndo. Cundaha ndo juhva balsamo, juhva ndutya ñuñu, juhva ndutya tami, juhva mirra, taahan nuez, taahan almendra, tyihi ndo can tsitsi tindaa cuhva ndo tsi ra. ¹² Cundaha ndo xuhun tan cundaha nyico ndo xuhun tsa nacuhva ra naha tsi ndo. Nacuhva tsihin ndaha ndo xuhun can tsi ra naha, vasiqui naa iñi ra naha yacan cuenda tyihi ra naha xuhun can tsitsi tindaa ndo. ¹³ Quihin ndo tsi ra Benjamín, yañi ndo, tan cuahan nyico ndo cua nyehe ndo tsi ra can. ¹⁴ Tan maa Nyoo, ra iyó tandíhi tunyee iñi cua jaha tsa cundaahvi iñi ra can tsi ndo tan nacoo nuña ra tsi ra Simeón, tan na ña ndoo ndíhi ra Benjamín. Tatun cuhva cuñí maa Nyoo cuví tyin tandíhi sehe yu cua cuhun tan ndoo intuhun ña maa yu, na cuvi maa tsi tacan —catyí ra tsihin ra naha.

¹⁵ Tacan tan quihin ra naha xuhun tan ndaha tyiñu cua cuhva maa ra naha tsi ra ndacá ñaha can, quihin ra naha tsi ra Benjamín tsaha cuahan ra naha nda Egipto.

Tsa tsaq ra naha nuu ra ndacá ñaha can, ¹⁶ nyehe ra can tsaq ra Benjamín tsihin ra naha, tan catyí ra tsihin musu cuví nuu yuvehe ra:

—Cua ndaca tsi ra ihya naha ra yuvehe yu, cahñi intuhun indiqui tan jatyiho un tsi ti, tyin tsihin yu cua cusama ra naha —catyí ra tsihin musu ra.

¹⁷ Tan tacan javaha musu can, quihin ra tsi ra naha cuahan tsihin ra yuvehe ra José. ¹⁸ Tan nayuhvi ra naha tyin yuvehe ra José cuandacá musu can tsi ra naha, tan catyí iin ra tan inga ra:

—Tsa catyí xuhun tsa nacuhva ra naha tsi yo quivi quitsi jihna yo yacan cuenda vatsí yo ihya, caahán maa ra can tsa cua cusama yo tsihin ra, cua cañi tahan ra naha tsihin yo tan cua tyaa ra naha cuatyí tsi yo tan cua cuvi yo musu ra naha icahnu ñi tsihin urru jana yo —catyí ra naha.

¹⁹ Tsaq ra naha yuvehe can, natuhva ra naha nu nyaá musu cuví nuu yuvehe ra José tan catyí ra naha tsihin ra:

²⁰ —Tata, tsa quitsi jihna ndi quitsi jata ndi trigo ñuu ihya, ²¹ nañihí ndi tandíhi cuiti maa xuhun tsa jata intuhun intuhun ndi trigo nu tindaa ndi nu tsicuiñi ndi cua cusu ndi ityi cuahan ndi, yacan cuenda ndahá ndi xuhun can cua nacuhva

cuenda ndi tsi ndo, ²² tyin ña tsitó ndi yóo tinyi xuhun can nuu tindaa ndi, maa tyin ndahá siin maa ndi xuhun cua jata ndi trigo vityin —catyí ra naha tsihin musu can.

²³ Tan catyí musu can tsihin ra naha:

—Ña caca iñi ndo, ña nayuhvi ndo. Vasiqui maa nyoo ndo tinyi xuhun can tsitsi tindaa ndo, tyin yuhu naquihñ yu xuhun tyahvi ndo cuenda trigo can —catyí ra.

Tan tsahan ra tsitavá ra tsi ra Simeón, yañi ra naha, vehe caa tan tsindacá ra tsi ra nu nyacú ra naha. ²⁴ Tan catyí ra:

—Yaha ndo tsitsi vehe —catyí ra.

Tan tsahá ra ndutya tyin nacatya ra naha tsaha ra naha, tan tsahá ndihí ra tsa catsi urru jana ra naha. ²⁵ Tan tavá ra naha ra tsa cua cuhva maa ra naha tsi ra ndacá ñaha can, ndatú ra naha tsi ra nda tsa maa ra tyin tsitó ra naha tyin ican cua cusama ra naha tsihin ra.

²⁶ Tan cuhva tsa tsaá ra José, tsahá ra naha tsa quee tsihin ra naha ñuu ra naha tsi ra: Balsamo, ndutya ñuñu, ndutya tami, mirra, nuez, almendra, tan tsaquín ra naha nuu ra naha nda nu ñuhu. ²⁷ Tan tsicá tuhun ra José tsi ra naha, tan catyí ra:

—¿Iyó vaha ndo, ñi? ¿Nácaa cuñi jutu ndo, ra tsahnu tsa caahán ndo tuhun tsihin yu?, ¿a ndi nyito ra?

²⁸ —Ndi nyito maa ra, vaha cuñi ra —catyí ra naha tsihin ra tan cañi nuu ra naha jiñi ra naha nuu ra.

²⁹ Nayahá nuu ra nu nyacú ra naha tan nyehe ra tsi ra Benjamín yañi cacu nducu tsihin ra, iin ñi jutu ra naha tan iin ñi sihi ra naha, tan catyí ra:

—¿A ra ihya cuví yañi luhlu ndo tsa caahán ndo tuhun tsihin yu?

—Juvín ra cuví —catyí ra naha tsihin ra.

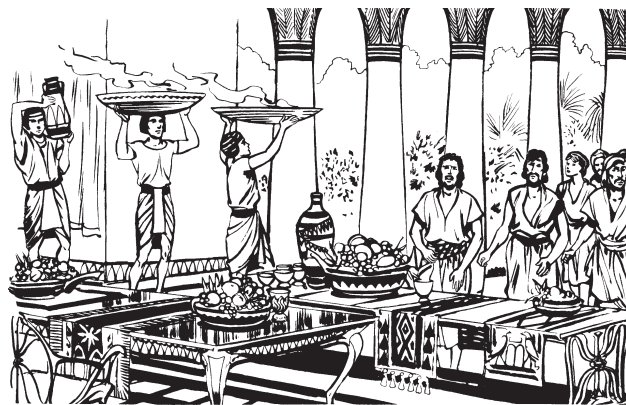
Tan catyí ra:

—¿Nyoo nasoco tsi un, juti! —catyí ra tsihin ra luhlu can.

³⁰ Siñi xaan cuñi ra nyehe ra tsi yañi ra, tan tsa yaha siñi cuñi ra quitsahá cuñi vacu ra, tan iyaha ñi quihvi ra tsitsi vehe ra tan quitsahá tsacú ra ican. ³¹ Tsa ndihí tsacú ra, nacatya ra nuu ra tsaha quitá ra tan catyí ra tsihin musu ra: “Tyihi ndo tsa catsi ndi.”

³² Iin mesa tsinyaá maa ra José tan inga mesa tsinyacú nandihí yañi ra, tan inga mesa tsinyacú ra Egipto naha ra, tyin ña cuví catsi ra naha iin ñi nu mesa tsihin ra hebreo naha ra.

³³ Nandihí maa yañi ra nyacú ra naha cuhva

cuiya ra naha yuhu mesa can, ra tsitsa ca tyaa jihna ra, tan nu jandihí tsi tyaa ra tsi ra luhlu ca, tan iyó xaan cuñi ra naha nyacú ra nyehe nuu tahan ra. ³⁴ Quihñ ra José tsa yucú nu mesa ra tsahá ra tsatsi yañi ra, maa tyin cuaha ca tsa tsahá ra tsi ra Benjamín tsa nuu nandihí ca yañi ra. Tsatsi ra naha tsihi ra naha tan cusii xaan iñi ra naha tsihin ra José, ra ndacá ñaha ñuu Egipto can.

Copa ra José

44 ¹ Tsa ndihí tsatsi ra naha, tavá tyiñu ra José tsi musu ra tan catyí ra:

—Jacutu tandihí tindaa ra ihya naha ra tsihin trigo, nácaa cutahan maa tsitsi tindaa can tan tinyi xuhun ra naha nu tindaa ra naha. ² Tan nu tindaa ra luhlu yañi ra naha cua tinyi un copa yu tsa tsinu tsihin xuhun cuitsin iin cahnu ñi tsihin xuhun tsa cua cuhva ra cuenda trigo.

Tan tacan javahá musu can. ³ Cunditsin cuii ñi tan jacunuhú ra José tsi ra naha tsihin quití jana ra naha. ⁴ Ña cañi xaan ñi ndi cuahan ra naha tan tavá tyiñu ra José tsi musu ra:

—Cuahan cua nyicun tsi ra can naha ra, tsa tahan un tsi ra naha, catyí un tsihin ra naha: ‘¿Náa cuví javahá ndo tsa ña vaha tsihin ra tsitoho yu tan nduve tsa ña vaha javahá ra tsihin ndo? ¿Náa cuví suhú ndo copa ra? ⁵ Copa tsa tsihi nducu tsihin ra, tan tsa tavá cuenda ra tsihin. ¡Ña vaha maa javahá ndo!’ , catyí un tsihin ra naha —catyí ra tsihin musu can.

⁶ Tacan tan cuahan musu can, tsa tahan ra tsi ra can naha ra, caahán ra tsihin ra naha ndihí maa cuhva tavá tyiñu ra José tsi ra.

⁷ Tan catyí ra can naha ra tsihin ra:

—¿Náa cuví tacan caahán un taa? ¡Ña cana iñi ndi javaha ndi tacan! ⁸ Ña cuví suhu ndi xuhun cuaan ndi xuhun cuitsin vehe tsitoho un, ñavin ñasuhu cuví ndi, tyin quivi quitsi jihna ndi quitsi jata ndi trigo, xuhun tsa nañihí ndi

tsitsi tindaa ndi naquihin vaha ndi can tan ndaha nyico ndi can nacuhva cuenda ndi tsi un. ⁹ Tun nañihi un copa can tsitsi tindaa ra yañi yu naha ra, na cúu ra tsa ndahá copa can, tan nandihí ca maa ndi na cuvi ndi musu ndo —catyí ra.

¹⁰ Tacan tan nacahan musu can tsihin ra naha:

—¡Vaha!, na cundaa cuhva caahán ndo, maa tyin intuhun ñi ra cua nañihi yu copa can nu tindaa cua cuvi musu yu, tan nandihí ca ndo nduve cuatyí cua cuhun siqui ndo —catyí ra tsihin ra naha.

¹¹ Iyaha ñi januu ra naha tindaa ra naha nu ñuhu tan intuhun intuhun ra ndatsi ra yuhu tindaa ra. ¹² Quitsaha musu can nanducú ra tsitsi tindaa ra naha, quitsaha ra tsihin tindaa ra tsitsa, tan jandihí ra tsihin tindaa ra Benjamín ra luhlu ca, tan nuu tindaa ra ihya nañihí ra copa can. ¹³ Tacan tan ndata ra naha jahma ra naha tsa ndasi cuñí ra naha tyin nañihí copa can tsitsi tindaa ra Benjamín, yaha can tyaa nyico ra naha xiin quití jana ra naha tsaha cuahan nyico ra naha ñuu can. ¹⁴ Tan ndi nanyí ra José yuvehe ra tsaha tsaa ra Judá tsihin yañi ra tan tsicuiñí tsiti ra naha tan tsaquin ra naha nuu ra naha nda nu ñuhu ityi nuu ra. ¹⁵ Tan nacahan ra José tsihin ra naha:

—Ña vaha maa javaha ndo. ¿A ña tsitó ndo tyin yuhu vasu ndi maa ña nyehe yu, tsitó yu náa javahá nyivi?

¹⁶ Tan nacahan ra Judá tsihin ra:

—Ña ñihi ndi náa cahan ndi tsihin un, ña cuví catyí ndi tyin nduve cuatyí ndi iyó. Tsitó Nyoo tyin iyó cuatyí ndi, na cuvi ndi musu un tsihin ra tsa nañihí ra naha copa can tsitsi tindaa —catyí ra tsihin ra.

¹⁷ Tan nacahan ra José tsihin ra:

—Intuhun ñi ra tsa suhu copa can cua cuvi musu yu, tan nandihí ca ndo cuanuhu ndo nu nyaá jutu ndo tsihin tsa taxin tyin ña cuvi ndoo nandihí ndo —catyí ra.

Nu caahán ndaahvi ra Judá tsa cuenda ra Benjamín, yañi ra naha

¹⁸ Tacan tan nacahan ra Judá tsihin ra:

—Taa, ña cuxaan un tsi yu, cuñí yu natuhun yu tsihin tsa intuhun ñi maa un, jaha tumañi iñi tyaa soho tsa cua cahan yu tsihin un tyin vityin ihya maa un cuví tumaa cuví ra faraón. ¹⁹ Quivi quitsi jihna ndi tsica tuhun un tsi ndi tatun iyó jutu ndi, tatun iyó inga yañi ndi, ²⁰ nyuhu catyí ndi tsihin un tyin iyó jutu ndi, tsahnu xaan ra, tan iyó inga yañi luhlu ndi. Tsahnu jutu ndi

tsaha tsicoo ra luhlu can, tan cuñí xaan jutu ndi tsi ra, uvi taahan maa ra naha tsa iin ñi sihi ra, maa tyin yañi tsitsa ra tsihi ra, tan intuhun ña ra luhlu ihya ndoo. ²¹ Tan catyí un tsihin ndi tyin na cuquihin ndi tsi ra luhlu can quitsi tsihin ndi tyin cuñí un nacoto un tsi ra. ²² Tan catyí ndi tyin ña cuvi nacoo ra tsi jutu ndi, tyin tatun nacoo ra tsi jutu ndi, cúu jutu ndi. ²³ Maa tyin catyí un tsihin ndi tyin tun ña quitsi ra tsihin ndi ña cua naquihin cuenda ca un tsi ndi.

²⁴ “Quivi tsaa ndi yuvehe jutu ndi, catyí tuhun ndi tuhun cahan un tsihin ndi tsihin ra.

²⁵ Tan catyí ra tsihin ndi: ‘Cuahan nyico ndo cua jata ndo juhva ca trigo tsi yo.’ ²⁶ Tan catyí ndi tsihin ra: ‘Ña cuví cuhun ndi tatun ña cuhun ra Benjamín tsihin ndi, nácaa cua tsaa ndi nuu ra ndacá ñaha can tatun ña cuhun ra tsihin ndi.’

²⁷ Tan catyí nyico jutu ndi: ‘Tsitó vaha maa ndo tyin uvi taahan ñi sehe ñasihi yu tsicoo, ²⁸ iin ra nduve ca ra, ndaha cuahan maa ra, ña tan nyehe ca yu tsi ra. Ña yaha maa tyin quití tsatsi tsi ra tsicá iñi yu. ²⁹ Tatun quihin ndihí ndo tsi ra luhlu ihya cuhun tsihin ndo tun náa tahan ra ityi cuhun ndo, tsa catyí ndo cua cúu yu tsihin tucuihaya iñi’, catyí ra tsihin ndi.

³⁰⁻³¹ “Tatun nduve ca ra luhlu ihya cua tsaa tsihin ndi nuu jutu ndi, cuihaya xaan cua cuñi ra tan cua cúu ra. Tan tsa catyí ndi cua cúu jutu ndi tsihin tucuihaya iñi, tyin iin xaan cuví ra tsihin ra luhlu ihya. ³² Catyí yu tsihin jutu ndi: ‘Siqui maa yu nyí cua jacuenda yu tsi ra, tyaa, tatun nduve ca ra tsaa tsihin yu, cua cuvi yu ra iyó cuatyí ityi nuu un nda cuanda cúu yu’, catyí yu tsihin ra. ³³ Yacan cuenda cuhva ndatu cunuhu ra luhlu ihya tsihin ra yañi yu naha ra, tan ndoo maa yu cuvi yu musu nuu un tsa cuenda ra. ³⁴ Tyin ña cuvi tsaa yu nu jutu yu tatun nduve ra luhlu ihya cuhun tsihin yu. Ña cuñí yu nyehe yu tsa ña vaha cua tahan jutu ndi —catyí ra tsihin ra ndacá ñaha can.

Nu tsito yañi ra José tyin juvin ra cuví ra ndacá ñaha ñuu Egipto

45 ¹ Ña ñihi tsa cuu ca cuñí ra José nyaá ra nuu nandihí ra cuví musu nuu ra, tan nacahan ra tsihin ra naha: “¡Quita nandihí ndo nuquehe!”, catyí ra.

Quita nandihí ra can naha ra, tan ndoo maa ña ra tsihin nandihí yañi ra.

² Quitsaha tsacú tsaa ra, tan nda cuanda ra Egipto naha ra tsiñi tsacú tsaa ra, tan nandihí

maa nyivi ra faraón tsito tsa tacan cuvi. ³ Tan catyí ra José tsihin yañi ra:

—Yuhu cuví ra José. ¿A ndi nyito ca jutu yo?

Tan tsa tsiñi ra naha tsa caahán ra nayuhvi xaan ra naha, ña ñihi maa ra naha tsa cahan ra naha.

⁴ —Jaha ndo tumañi iñi natuhva ndo nu nyaá yu ihya —catyi ra.

Natuhva ra naha nu nyaá ra tan catyí nyico ra tsihin ra naha:

—Yuhu cuví ra José, yañi ndo, ra tsa xico ndo tsi ra Egipto naha ra. ⁵ Ña ndasi cuñi ndo tan ña xaan cuñi ndo tsa tacan xico ndo tsi yu, cuhva cuñi maa Nyoo cuví tsa tsaa yu ihya, maa ra jaquitsi tsi yu tyin jacacu yu tsi nyivi. ⁶ Tsa uvi cuiya iyó tama ñuu ihya tan cumañi uhun cuiya ca tsa nduve maa náa cua coo ndi maa tatsi nyivi trigo. ⁷ Maa tyin Nyoo cuñi ra cuatyí ra tsi yu yacan cuenda yatyí ca jaquitsi ra tsi yu ñuu ihya tyin tacan tan jacacu ra tsi ndo tan ña cúu ndo jaha tama, tan cuví coo tata ndo nu ñuhu ñayivi. Maa Nyoo javaha tsa iyo ihya. ⁸ Ñavin nyooho jaquitsi tsi yu ihya, maa Nyoo jaquitsi tsi yu, tyaa ra tsi yu cuví yu tumaa jutu ra faraón, yihí ndaha yu tandihi ndaha tyiñu ra, tan juvin yu cuví ra ndacá ñaha ñuu ihya. ⁹ Cuaquihin ndo tsi jutu yo, janumi ndo, catyi ndo tsihin ra, catyí ra José yañi ndi tyehen: ‘Tyaa, tsaha Nyoo tsa quihí ndaha yu nani ñuhu Egipto, cuñi yu quitsi un quitsi nyehe un tsi yu, janumi. ¹⁰ Tan cua coo ndo nu ñuhu nañi Gosén, ican cua coo un tsihin nandihi sehe un, tan sehe yañi un tan tsihin quiti jana un, tan tsihin tandihi ca maa tsa iyó tsi un, tacan tan yatyin ñi coo un tsihin yu. ¹¹ Cua jacatsi maa yu tsi nandihi nyivi un, tan ña cua cumañi tsa cua cumañi tsi ndo. Cumañi uhun cuiya ca tan ndihi tama ihya’, catyi ndo tsihin jutu yo. ¹² Tsa ndaa cuví maa ndo tsihin ra Benjamín yañi yu ihya tyin yuhu maa yu quita tuhun ihya. ¹³ Cahan ndo tsihin jutu yo tyin iyó vaha xaan yu ñuu ihya tan juvin yu cuví ra ndacá ñaha ñuu Egipto ihya, jacoto ndo tsi ra tandihi ca maa tsa nyehe ndo. Janumi ndo, cuaquihin ndo tsi jutu yo quitsi ra ñuu ihya! —catyí ra tsihin ra naha.

¹⁴ Tan tsinumi nyaa ra tsi ra Benjamín, yañi ra, nduvi ra naha quitsaha tsacú. ¹⁵ Tsa yaha tsinumi nyaa ra tsi ra Benjamín, tsinumi nyaa ra tsi nandihi ca ra yañi ra, tyaa yuhu ra tsi ra naha, tan tsacú ra tsinumi nyaa ra tsi ra naha. Yaha can tan cuvi nacahan ra naha nu caahán ra.

¹⁶ Tsa tsito ra faraón tan ra cuví tyiñu nuu ra tyin tsaa yañi ra José, sii xaan cuñi ra naha.

¹⁷ Tan catyí ra faraón tsihin ra José:

—Cahan tsihin ra yañi un naha ra na tyaa ra naha xiin quiti jana ra naha tan na cuhun ra naha Canaán, ¹⁸ cuquihin ra naha tsi jutu ndo tsihin nandihi nyivi ra naha na quitsi ñi ñuu ihya. Tan maa ñi tsa vaha cua cuhva yu tsi ñi tan maa ñi tsa vaha cua catsi ñi ñuu ihya. ¹⁹ Tava tyiñu tsi ra naha tan catyí un: ‘Quihin ndo careta ñuu ihya tan cuquihin ndo tsi jutu yo tan nandihi nyivi ndo na quitsi ñi. ²⁰ Na ña caca iñi ñi náa iyó tsi ñi vityin ihya tyin tandihi maa tsa vaha iyó ñuu Egipto ihya tsii maa ñi cua cuvi can’, catyi un —catyí ra tsihin ra José.

²¹ Tacan javaha sehe ra Israel, tsaha ra José careta tan tsa catsi ra naha ra ityi cuhun ra naha. ²² Tsaha ra intuhun intuhun jahma tsa tsi ra naha cunditsi ra naha, maa tyin uhun nditsi jahma tan uñi cientu xuhun cuitsin tsaha ra tsi ra Benjamín. ²³ Tan jacuhun ra maa ñi tsa vaha tsi jutu ra: utsi urru nyisó maa ñi tsa vaha iyó ñuu Egipto, tan utsi quiti siihi nyisó trigo, paan tan tsihin tsa cua catsi ra ityi quitsi ra.

²⁴ Tan catyí ra:

—Cuhun vaha xaan ndo, maa tyin ña cañi tahan ndo ityi cuahan ndo —catyí ra tsihin ra naha.

²⁵ Tacan tan quita ra naha cuahan ra naha nda Canaán, tan tsa tsaa nuhu ra naha yuvehe jutu ra naha, ²⁶ jacoto ra naha tsi ra tan catyí ra naha:

—Tyaa, nyito ra José, juvin ra ndacá ñaha ñuu Egipto —catyí ra naha.

Tsa tsiñi ra tsa caahán ra naha tyin ndi nyito ra José, cuñi cúu naaha ra tyin ña tsinú iñi ra tsa caahán ra naha. ²⁷ Maa tyin tsa yaha natuhun ra naha tsihin ra tandihi maa tsa cahan ra José tsihin ra naha tan nyehe ra careta tsa jacuhun ra José cua quihin tsi ra, sii xaan cuñi ra cuvi. ²⁸ Tan catyí ra: “iNduve ca náa cuñi yu vityin tyin tsito yu tyin nyito ra José, sehe yu! Cuhun yu cunyehe yu tsi ra tsa ndi cumañi ca cúu yu”, catyí jutu ra naha.

Nu tsaa ra Jacob tsihin nyivi ra nda Egipto

46 ¹ Naquihin ra Jacob tandihi tsa tsii ra tsaha cuahan ra. Tsa tsaa ra nda Beerseba jamañi ra iin quiti nuu Nyoo ra, Nyoo jacahnu jutu ra. ² Tan tsacuaa can cana Nyoo tsi ra tsitsi tsa quixí ra:

—Jacob, Jacob.

—Maa yu ihya —catyí ra Jacob.

3 Tan catyí Nyoo tsihin ra:

—Yuhu cuví Nyoo jacahnu ra Isaac, jutu un. Ña nayuhvi un cuhun un Egipto, tyin cahnu ñuu cua jaha yu tsihin tata un ndacan. 4 Maa yu cua cuhun tsihin un, tan juvin ñi maa yu cua tava nyico tsi nyivi tata un ñuu can, tan quivi cúu un cua cunyaa ra José tsihin un —catyí Nyoo tsihin ra.

5 Yaha can, jandaq ra naha tsi ra tsitsi careta tsa jacuhun ra faraón cua quihin tsi ra naha, jandaq ra naha nandíhi ñasiíhi ra naha tan sehe ra naha, tsaha quita ra naha Beerseba can tsihin nandíhi nyivi ra, 6 tandíhi ndaha tyiñu ra naha, tandíhi quiti jana ra naha. Tandíhi maa tsa ñihí ra naha Canaán cuahan tsihin ra naha Egipto. 7 Nandíhi sehe ra tsihin nandíhi sehe yañi ra cuahan tsihin ra.

Sivi nyivi Israel tsa cuahan Egipto

8 Tandíhi sivi nyivi Israel tsa tsaq nda Egipto tsihin ra Jacob cuví tsehe:

Ra Rubén, ra cuví sehe nuu ra, 9 tsihin nandíhi sehe ra Rubén can: ra Hanoc, ra Falú, ra Hezrón tan ra Carmi.

10 Ra Simeón tsihin nandíhi sehe ra: ra Jemuel, ra Jamín, ra Ohad, ra Jaquín, ra Zohar tan ra Saúl sehe ra tsihin ñaha Canaán.

11 Ra Leví tsihin nandíhi sehe ra: ra Gersón, ra Coat tan ra Merari.

12 Ra Judá tsihin nandíhi sehe ra: ra Er, ra Onán, ra Sela, ra Fares tan ra Zara, (maa tyin ra Er tan ra Onán maa nda Canaán tsihi ra can naha ra.) Tan sehe ra Fares cuví ra Hezrón tan ra Hamul.

13 Ra Isacar tsihin nandíhi sehe ra: ra Tola, ra Fúa, ra Job tan ra Simrón.

14 Ra Zabulón tsihin nandíhi sehe ra: ra Sered, ra Elón tan ra Jahleel.

15 Ra ican naha ra cuví sehe ña Lea tsihin sehe yañi ña tsa tsicoo nda Padan-aram, siin maa ña Dina. Tsa icahnu ñi oco utsi uñi nyivi cuví tsa nandíhi tata ña Lea, icahnu ñi rayii tan ñaha.

16 Ra Gad tsihin nandíhi sehe ra: ra Zifión, ra Hagui, ra Ezbón, ra Suni, ra Eri, ra Arodi, tan ra Areli.

17 Ra Aser tsihin nandíhi sehe ra: ra Imna, ra Isúa, ra Isúí, ra Bería, tan ña Sera ñaha cuhva ra naha. Tan sehe ra Bería cuví tsi ra Heber tan ra Malquiel. 18 Ra ican naha ra cuví sehe ña Zilpa tsihin sehe yañi ña, ña cuví musu ña Lea tsa nacuhva jutu ña tsi ña. Tsa icahnu ñi tsahun iin tata ña can.

19 Tan sehe ña Raquel tsihin yii ña cuví: ra José tan ra Benjamín. 20 Sehe ra José tsihin ña Asenat cuví ra Manasés tan ra Efraín tsa cacu Egipto, tan ña Asenat can, sehe ra Potifera ra cuví jutu ñuu On cuví tsi ña. 21 Tan sehe ra Benjamín cuví ra Bela, ra Bequer, ra Asbel, ra Gera, ra Naamán, ra Ehi, ra Ros, ra Mupim, ra Hupim tan ra Ard. 22 Ra ican naha ra cuví sehe ña Raquel tsihin sehe yañi ña tsihin yii ña, tsa nandíhi ra naha, utsi cumi nyivi cuví ra naha.

23 Tan sehe ra Dan cuví ra Husim. 24 Sehe ra Neftalí cuví: ra Jahzeel, ra Guni, ra Jezer tan ra Silem. 25 Ra ican naha ra cuví sehe ña Bilha tsihin sehe yañi ña, ña cuví musu ña Raquel tsa nacuhva jutu ña tsi ña, tsa icahnu ñi utsa nyivi cuví tata ña Bilha can.

26 Tsa nandíhi nyivi tsaq tsihin ra Jacob nda Egipto, uñi xico iñu nyivi cuví ñi, tsa cuví sehe ra tsihin sehe yañi ra, siin maa nandíhi ca tsanu ra. 27 Tan titahan ndíhi nduvi sehe ra José tsa cacu Egipto tsihin ra naha, tsa nandíhi nyivi quihvi tsihin ra Jacob ñuu Egipto can cuví uñi xico utsi nyivi tsa icahnu ñi.

28 Tsa ndi cumañi ca tsa ra Jacob nda Gosén, jacuhun ra tsi ra Judá cuacana ra tsi ra José na cuhun ra cunyehe ra tsi jutu ra nda Gosén. Tan tsitsi tsa cuahan ra Judá can, tsaq ra Jacob nu ñuhu Gosén. 29 Tsa tsaq ra Judá nu nyii ra José, catyi tuhun ra tyiñu cuahan ra tsihin ra. Yaha can tava tyiñu ra José na tyiso vaha ra naha careta ra tyin cua cuhun ra cujatahan ra tsi jutu ra, catyí ra tsihin ra naha. Tan tsa tsaq ra naha nda Gosén nyehe ra tsi jutu ra, tsinumí nyaa ra tsi ra tan naha xaan tsacu ra naha. 30 Tacan tan catyí jutu ra tsihin ra:

—Tsa cuví cúu yu vityin, vaha tyin tsa tsito yu tyin nyito un tan nyehe tsihin nuu yu tsi un —catyí ra tsihin ra José.

31 Tan catyí ra José tsihin nandíhi yañi ra tan tsihin nandíhi nyivi ra naha:

—Cuahan yu cua jacoto yu tsi ra faraón tyin tsa tsaá ndo, tan cua catyí yu tsihin ra: ‘Jutu yu tan nandíhi nyivi quee tsihin ra nda Canaán vatsí ñi vatsí ndoo ñi ñuu ihya. 32 Ra jacuendá mbee tan indiqui cuví ra naha, tandíhi quití jana ra naha tan ndaha tyiñu ra naha vatsí tsihin ra naha’, cua catyí yu tsihin ra. 33 Tsa cua cana ra tsi ndo tan cua ndacan tuhun ra tsi ndo náa tyiñu javahá ndo, 34 catyí ndo tsihin ra tyin ra jacuñá mbee cuví ndo, nda yoco maa ndo tan nyehé ndo tyiñu ihya, tumaa tsii tsaahnu yo. Tyin tacan tan cuvi coo ndo nu ñuhu Gosén ihya, tyin ña taahán iñi ra Egipto naha ra coo ra jacuendá mbee naha ra ñuu ra naha —catyí ra tsihin ra naha.

47 1 Tacan tan quihin ra José uhun taahán yañi ra cuahan tsihin ra tsa cuahan ra cua cahan ra tsihin ra faraón, tsaá ra tan catyí ra:

—Jutu yu tsihin ra yañi yu naha ra tsa tsaá ra naha, yucú ra naha nda Gosén. Tan tsaá ndíhi quití jana ra naha tsihin tandíhi tsa iyó tsi ra naha tsihin ra naha. 2 Ihya vatsí taahan ra yañi yu naha ra tsihin yu —catyí ra.

3 Tan tsicá tuhun ra faraón tsi ra can naha ra:

—¿Náa tyiñu jahá ndo?

—Mbee ñi jacuendá maa nyuhu, ra ndaahvi, tyiñu ihya javahá maa ra ndíyi tsii ndi naha ra. 4 Vatsí ndi vatsí ndoo ndi ñuu ihya tyin ñihi xaan iyó tama nda Canaán tan nduve ca huhu catsi quití jana ndi, yacan cuenda, jaha tumañi iñi cuhva ndatu coo ndi nu ñuhu Gosén —catyí ra naha tsihin ra faraón.

5 Tacan tan catyí ra faraón tsihin ra José:

—Jutu un tan ra yañi un ihya naha ra, vatsí ra naha vatsí ndoo ra naha ñuu ihya tsihin un.

6 Maa un yihí ndaha ñuhu ihya, cuhva ñuhu vaha coo ra naha, cuhva ñuhu Gosén coo ra naha. Tatun tsitó un tyin iyó ra vaha jatyiñú yucú tsihin ra naha, cuhva quití jana yu jacuenda ra naha —catyí ra tsihin ra José.

7 Yaha can tsindacá ndíhi ra José tsi ra Jacob, jutu ra, nuu ra faraón tan catyí ra:

—Ra tsahnu ihya cuví jutu yu, Jacob nañi ra —catyí ra.

Nasoco ra Jacob tsi ra faraón. 8 Tsicá tuhun ra faraón tsi ra Jacob:

—Tata, ¿náa java cuiya un?

9 Tan catyí ra Jacob tsihin ra:

—Iyó cientu oco utsi cuiya tsa tsicá yu tsicoo yu tyica tyihya ñi. Juhva ñi cuiya cuví can tan nyehé xaan yu tundoho iyó yu, ñaha ca quita cuiya yu tumaa cuiya tsicoo ra jutu yu naha ra —catyí ra.

10 Yaha can nasoco nyico ra tsi ra faraón tsaha quitá ra tsitsi vehe tyiñu can. 11 Tan tsaha ra José ñuhu coo ra tsihin nandíhi sehe ra, tumaa tavá tyiñu ra faraón tsi ra, tan tsicoo jutu ra tsihin nandíhi nyivi ra naha nu cuví ñuhu vaha nañi Ramesés. 12 Tan jatyinyee ra tsi jutu ra tsihin nandíhi maa nyivi ra tan jacatsi ra tsi ñi najava maa ñi vehe ñi.

13 Nanií cahnu maa cuenda Egipto tan cuenda Canaán iyó tama, yacan cuenda cuaha nyivi tsihí tyin nduve náa catsi ñi. 14 Tandíhi maa xuhun tyahví nyivi Egipto tan nyivi Canaán cuenda trigo, naquihin vaha ra José tsitsi vehe tyiñu ra faraón. 15 Quivi ndíhi xuhun nyivi Egipto tan nyivi Canaán, tsahan nandíhi maa ra Egipto naha ra tsicahan ra naha tsihin ra José tan catyí ra naha:

—Cuhva juhva trigo tsi ndi, vasu ndi maa nduve ca xuhun tsi ndi tyahvi ndi cuenda trigo can, ña nyehe un cúu ndi jahá soco.

16 Tan nacahan ra José tsihin ra naha:

—Cuhva ndo quití jana ndo tsi yu tan cuhva yu trigo tsi ndo tsa cuenda ti naha ti tun nduve ca xuhun ndo.

17 Tacan tan tsaha ra naha cuayu, mbee, indiqui tan urru jana ra naha tsi ra José tan tsaha ra José trigo tsi ra naha ñi maa cuiya can. 18 Tan inga cuiya tsa quihvi can catyí nyico ra naha tsihin ra:

—Ña cuvi jandavi ñaha ndi tsi un, nduve ca xuhun ndi tan ndi quití jana ndi, tyin jana un

tsa cuví tì naha tì. Tun taahán iñi un, naquihin ñuhu ndi tan nyuhu na cuví ndi musu un, yacan ña iyó tsi ndi. **19** Jata tsi ndi cuví ndi musu ra faraón tan jata ndihi ñuhu ndi, ña nyehe un cúu ndi. Cuhva tsa catsi ndi tacan tan ña cúu ndi tan cuví jatyiñu ndi nu ñuhu can tsa cuenda ra faraón —catyí ra naha tsihin ra.

20 Tacan tan jata ra José ñuhu ra naha cuví tsii ra faraón, xico maa ra naha ñuhu ra naha tsa catyí tama. Tacan cuví nu jatsij ra faraón ñi cahnu ñuhu Egipto. **21** Tan nandihí nyivi ñuu Egipto can cuví ñi musu jahá ra José. **22** Tan ñuhu tsa ña jata ra José cuví ñuhu ra cuví jutu naha ra, tyin maa ra faraón tsahá trigo catsi ra naha, yacan cuenda ña xico ra can naha ra ñuhu ra naha.

23 Tan catyí ra José tsihin nyivi ñuu can:

—Tsii ra faraón tsa cuví tsi ndo vityin ihya tahan ñi ñuhu ndo, tyin jata yu tsi ndo cuví ndo musu ra, juhun ndo trigo ihya tatsi ndo. **24** Maa tyin tatun tsa iyó trigo can, ñatahvi ndo can uhun cuhva, iin cuhva can cuhva ndo tsi ra faraón tan na ndoo tsa cumi cuhva can tsi ndo catsi ndo tan juvin can cua tatsi ndo —catyí ra.

25 Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Yaha xaan vaha iñi un, Tata José, cundaahvi iñi un tsi ndi. ¡Cua cuví maa ndi musu ra faraón! —catyí ra naha.

26 Tacan tan tyaa ra José iin ley tsa catyí tyin nandihí nyivi Egipto taahán tsi tyahvi ñi tsihin trigo tsi ra faraón tumaa tsa cahan ra tsihin ra naha nda jihna, tan tacan iyó ley can nda cuanda vityin. Tan ra cuví jutu nuu vehe ñuhu naha ra, nduve náa tyahvi ra naha tyin ña xico ra naha ñuhu ra naha tsi ra faraón.

Nu tsican ra Jacob iin tumañi iñi tsi ra José

27 Nandihí maa nyivi ra Jacob ndoo iyó nda Egipto nu ñuhu nañí Gosén, nu jatsij ñi, tan cuaha xaan ñi cuví. **28** Tan cientu uvi xico utsa cuiya tsicoo ra Jacob ñuu ñayivi, tyin tsahun uvi ca cuiya tsicoo ra Egipto.

29 Tsa tsa tuví iñi ra Jacob tyin tsa yatyin cúu ra, tsicana ra naha tsi ra José jahá ra tan catyí ra tsihin ra José tsa tsaa ra:

—Tatun nditsa un tyin cuñí un javaha un iin tumañi iñi tsi yu, tyaa ndaha un sihin yu ihya, tan cahan tsihin yu tyin cua jandaa un tsa cua ndacan yu tsi un, tyin yuhu ña cuñí yu quihvi ñuhu yu ñuu Egipto ihya. **30** Quivi cúu yu jahá tumañi iñi cundaca un cuñu ñuhu yu nundaa cumisantu nu quihvi ñuhu tsii tsahnu yo naha

ra, tyin ña cuñí yu quihvi ñuhu yu Egipto ihya —catyí ra tsihin ra José.

Tan catyí ra José tsihin ra:

—Vaha maa, tyaa —catyí ra.

31 —¿A nditsa un, ñi? —catyí ra Jacob jañiñi ra tsi ra José.

—Nditsa yu, tyaa, cua jandaa maa yu tsa caahán un —catyí ra tsihin jutu ra.

Tacan tan nacañi nuu ra jiñi ra jiñi tsito nu quixí ra.

Nu nasoco ra Jacob tsi ra Efraín tsihin ra Manasés, sehe ra José

48 **1** Tsa yaha juhva quivi tsa natuhun ra Jacob tsihin ra José, quihin cuehe tsi ra tacan tan jacoto ra naha tsi ra José tyin cuuhvi ra. Tsa tsito ra José tyin nacuhvi jutu ra, quihin ra nduvi sehe ra, ra Efraín tan ra Manasés cuahan tsihin ra tsa cua nyehe ra tsi jutu ra. **2** Jacoto ra naha tsi ra Jacob tyin tsaa ra José, sehe ra, vatsí nyehe ra tsi ra, tan tsihin tsa nyee iñi ña ra Jacob nduvita ra tan tsinyaa ra yuhu tsito nu quixí ra. **3** Tan nacahan ra tsihin ra José:

—José, ñuhu nu nañí Luz cuenda ñuu Canaán, ican quita Nyoo nuu yu, ra iyó tandihí tunyee iñi tan nasoco ra tsi yu tsihin tuhun ihya:

4 Jihna Jacob, cuaha xaan tata un cua jaha yu tan cuaha xaan ñuu cua cuví ra naha, tan cua cuhva cuii yu ñuhu Canaán ihya cua cuví tsii ra naha', catyí ra tsihin yu. **5** Vityin ihya ra Efraín tan ra Manasés sehe un tsa cacu tsa ndi cumañi ca tsaa ndi coo ndi ñuu ihya, sehe yu cuví tsi ra naha tumaa tsa cuví sehe yu tsi ra Rubén tan ra Simeón. **6** Yañi ra naha tsa cua coo ityi nuu ca, ra ican naha ra cua cuví sehe maa un, maa tyin cua ñihi ndihí ra naha ñuhu nu cua ñihi ra Efraín tan ra Manasés. **7** Quivi quita yu ñuu Padan-aram tan cuahan yu Canaán ityi cuahan ndi tsihi ña Raquel sihi un, tsihi ña tsa ndi cumañi ca tsaa ndi ñuu Efrata tan juvin ñi maa ican quihvi ñuhu ña jahá yu nu cuví Belén vityin —catyí ra.

8 Tan nanyehe ra nu nyacú sehe ra José tan catyí ra:

—¿Yoo ra cuví ra ihya naha ra?

9 —Sehe yu tsa tsaha Nyoo tsi yu ñuu ihya cuví ra naha —catyí ra José tsihin ra.

—Jatuhva tsi ra naha nu nyaá yu ihya tyin cua nasoco yu tsi ra naha —catyí jutu ra tsihin ra.

10 Tan ña nditsín ca nyehé jutu ra tyin tsa tsahnu xaan ra, yacan cuenda jatyin ra tsi ra naha nuu jutu ra. Tyaa yuhu ra tsi ra naha tan

tsinumi nyaꞗ ra tsi ra naha. **11** Tan catyí ra tsihin ra José:

—Ña tsica maa iñi yu tatun cua nyehe ca yu tsi un, maa tyin tsaha Nyoo ndatu nyehe yu tsi un tan nda cuanda sehe un nyehe yu —catyí ra.

12 Tan jatsiyꞗ ra José nduvi sehe ra nu sihin jutu ra tan tsaquin ra nuu ra nda nu ñuhu.

13 Yaha can quihin ra tsi ra Efraín tyaa ra ndaha satyin ra Jacob, jutu ra, tan ra Manasés quihin ra tyaa ra ndaha cuaha jutu ra. **14** Tsa tyiso ndaha ra Jacob jiñi ra naha, sama ra ndaha ra, jiñi ra Efraín, ra ndi luhlu can, tyiso ra ndaha cuaha ra, tan jiñi ra Manasés, ra tsitsa, tyiso ra ndaha satyin ra, ndi maa tsa sehe nuu ra José cuví tsi ra Manasés can. **15** Tacan tan nasoco ra tsi ra José tan catyí ra:

“Maa ra Nyoo, ra jacuendá tsi yu, nda quivi cacu yu nda cuanda vityin, ra tsa tyaa yahvi ra Abraham, tsii yu, tan ra Isaac, jutu yu,

16 tan juvin ra cuví ángel jacacú tsi yu nuu tsa ña vaha, na nasoco ra tsi ra cuatyí ihya naha ra. Tan tsa cuenda ra ihya naha ra cua nducuhun iñi nyivi sivi yu, sivi ra Abraham, tsii yu, tan sivi ra Isaac, jutu yu, tan na coo cuaha sehe ra naha tan cuaha xaan nyivi cua cuvi ra naha nu ñuhu ñayivi”, catyí ra.

17 Nyehe ra José tyin ndaha cuaha jutu ra nyii jiñi ra Efraín, ña tahan maa iñi ra; tacan tan quihin ra ndaha cuaha jutu ra cua tinyii ra jiñi ra Manasés. **18** Tan catyí ra tsihin ra:

—Ña vaha yosó ndaha un jiñi ra naha tyaa, ra ihya cuví sehe nuu yu, tinyii ndaha cuaha un jiñi ra.

19 Tan nacahan jutu ra tsihin ra:

—Tsa tsitó maa yu, José, juvin ñi cahnu ñuu cua cuvi ndihi maa ra Manasés, maa tyin yaha ca cahnu ñuu cua cuvi ra Efraín tan cuaha xaan ñuu cua cuví tata ra tan ñavin ca ra Manasés ihya —catyí ra tan ña javaha ra cuhva caahan ra José.

20 Tan juvin ñi maa quivi can catyí ra tsihin ra naha:

—Tyehen cua cahan nyivi Israel tsa cua nasoco ñi tsi inga nyivi: ‘Na javaha maa Nyoo tsihin un tumaa javaha ra tsihin ra Efraín tan tsihin ra Manasés’, cua catyí ñi.

Jihna ca sivi ra Efraín caahan ra tan tsinu uvi cahan ra sivi ra Manasés. **21** Tan catyí ra Jacob tsihin ra José:

—Yuhu tsa cua cúu yu, maa tyin Nyoo nyaá maa ra tsihin ndo tan cua jacunuhu nyico ra tsi ndo nu ñuhu nu tsicoꞗ tsii tsaahnu yo naha ra. **22** Cuaha ca ñuhu tsahá yu tsi un tan ñavin ca tsi ra yañi un naha ra. Tsa cañi tahan yu tsihin nyivi Amor quinyaa yu ñuhu Siquem tsi ñi tsahá ndihi yu ñuhu can tsi un —catyí ra tsihin ra José sehe ra.

Nu catyí tuhun ra Jacob nácaa cua cuvi tsihin tsa intuhun intuhun sehe ra cuahan tsi ityi nuu

49 ¹ Nacana ra Jacob nandihí sehe ra tan catyí ra: “Ñatuhva ndo tan cua catyí tuhun yu tsihin ndo cuhva cua cuvi tsi ndo ityi nuu ca:

2 “Ñatuhva ndo tan cuñi ndo tsa cua cahan yuhu Israel tsihin ndo, sivi ihya jacunañi Nyoo tsi yu, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu tsa cuví yu jutu ndo.

3 “Yooho, Rubén, sehe nuu yu cuví un, cacu un tyembu tsa ndi iyó tunyee iñi tsi yu, tan sehe jihna tunyee iñi cuñu ñuhu yu cuví un, nuu cuví un tan nyaá yahvi xaan un.

4 Maa tyin ñavin ca nuu cua cuvi un, tyin cuví un tumaa yutya ñihi tsinú tan tani xahva jahá can; tan tsa catyí tsa quixi un nu tsito yu tan tsicoꞗ un tsihin ña Bilha, ñaha cumí yu, ndoyo ñuhu tyiñu jahá un.

5 “Yooho Simeón tan yooho Leví, iin ñi yañi ndo, maa ñi ndaha tyiñu jañicueehé tsi nyivi tsityiñú ndo.

6 Ña cuñi yu cunyaa yu nu ndu iin ndo, tyin quivi tsa xaan cuñi ndo tsahñi ndo nyivi, ña ndihi maa iñi ndo, janducoxo ndo indiqui.

7 Na tahnu ndatu tsa xaan ndo tyin tun tsa xaan cuñi ndo tumaa nduxaán quiti ña nduxaán ndo. Tyicatyihya cua coo tata ndo nu ñuhu Israel nduve ñuhu nu cua coo cuvi ndo.

8 “Tan yooho Judá, cua jacahnu ra yañi un naha ra tsi un; tan cahnu cua jaha ra naha tsi un

- tsihin tsa cañi nuu ra naha jiñi ra naha tyin cua jacanaa un tsi nu xaan iñi tsi un.
- 9 Yooho Judá, sehe yu, cuví un tumaa iin sehe ndicaha tyin tsa ndihí tsatsí ndicaha luhlú can cuñu quití tñn tí tsicavá taxin tí, tumaa tsicavá ndicaha tsahnu, tan yoñi cana iñi jacanda tsi tí.
- 10 Judá, yoñi cuví quinyaa cetroⁱ ndahá un, tan ndi yoñi cuví casi tsi un nu cua cundaca ñaha un, tyin nda quitsi maa ra cua cuví Rey, ra jatsí cetro can, tandihí maa ñuu cua tyaa yahvi tsi ra.
- 11 Cuaha xaan yoho tsa tsahá uva cua coo tsi un, nda cua cuví ña cuhñi un urru jana un tsitsi yoho ican, tan tsa cuaha vinu vaha coo vehe un nda cua cuví ña nacatya un jahma un tsihin vinu can, tan cuví ña nacatya un jahma cañi tsinditsí un tsihin nduxi uva can.^j
- 12 Tan cuaaha xaan tunuu un cua jaha ndutya vixi uva can; tan tsa yaha cuaha letsí cua cohon un cuitsin nuhu un cua cuví.^j
- 13 “Ra Zabulón cua coo ra yuhu ndutya ñuhu, nu cua tsaa cuaha yutun ndoo cua cuví can tan nda cuanda ñuu Sidón cua cuví xahñu ra.
- 14 “Yooho Isacar cuví un tumaa urru ndacui xaan tsa tsicavá taxin nu quitatú quití jana nyívi.
- 15 Nyehé un tyin vaha xaan ñuhu can, tan vaha can quitatu un, tsaha un tsi un nyiso un ndaha tyiñu. Tan nduve náa cahan un quihín un tyiñu cuví un musu ña nyaá yahvi.
- 16 “Yooho, Dan cua cundaca ñaha un nyívi ñuu un tumaa cuhva iyó inga ca ra yañi un naha ra.
- 17 Cua cuví un tumaa coo canyí yatyin yuhu ityi, caán tí xusiýi cuayu jana nyívi tan janacavá tí tsi nyívi nyíi tsata cuayu can.”
- 18 Tan catyí ra Jacob tsihin Nyoo: “¡Jutu Mañi yu ndatú yu tyin jacacu un tsi yu!”, catyí ra.
- 19 “Yooho Gad, cuaha xaan jandaru cua cañi tahan tsihin un, maa tyin cua cunyaa ndaha un tsi ra naha nu jandihí tsi.
- 20 “Tan yooho Aser maa ñi maa tsa asin cua catsi un yuvehe un, tsa cua cuhva un catsi nyívi, cua cuhva un tsa tuhva rey tsatsí cua catsi ñi.
- 21 “Yooho Neftalí, cuví un tumaa isu nyíi nuña tan tyaquí caa sehe tí iyó.
- 22 “Tan yooho José cuví un tumaa iin yutun nyaá yuhu yutya tan cuaha tsítí tsahá tun, tan tandihí soco tun nditá can tsata ndaca.
- 23 Nyívi xaan iñi tsi un tutsí ñi tsi un tsihin nduva ndihí ñi tsaha jatyañú ñi tsi un.
- 24 Maa tyin ¡tyahvi Nyoo tsi Nyoo ra iyó tandihí tunyee iñi, ra jacuendá tsi nyívi Israel, na ña jacanaa tundoho tsi ñi, tyin ña nihí ndaha un, ndahá un nduva un!
- 25 ¡Maa ra Nyoo jacahnú yu cua jatyinyee tsi un, ra iyó tandihí tunyee iñi cua nasoco tsi un! ¡Cua nasoco ra tsi un tsa cuún savi! ¡Cua nasoco ra ndutya caná tsitsi ñuhu, ndohyo tan tandihí ca maa nu caná ndutya! ¡Cua nasoco ra letsí caxin sehe lee ñi ñaha tan coo cuaha sehe ñi, tacan tucu ñi quití!

ⁱ 49:10 ‘Cetro’ cuví tsa ndahá ra cuví rey nu caahán tyiñu ra, tan janahá ndihí tsi tyin rey cuví ra.

^j 49:11-12 Tsa cuñi cahan versículo 11 tsihin 12 cuví tyin nu ñuhu ra Judá yaha xaan cuaha tsa cua cuhva ñuhu can, tan tsa cuaha tsítí cua cuhva ñuhu can nda cua cuví ña maa jatívi ra naha ndaha tyiñu can.

26 Yaha xaan ca nasoco yu tsi yooho tan ñavin ca tsa nasoco jutu yu tsi yu. Cuaha ca tsa vaha tsahá yu tsi un tan ñavin ca tsa vaha tsahá yucu nahnu tsa iyó ndihí tyembu. Iyó maa can tsihin un tyin yooho nacatsi yu tsa nuu nandihí ra yañi un naha ra.

27 “Yooho Benjamín cuví un tumaa lobo xaan, tyin lobo can tñn tí quití tsa tuvi cua catsi tí, tan tsa tseñi tsahá tí tsa ndoo tsatsi tí tsi inga tahan tí.”

28 Ra ican naha ra cuví tsa utsi uvi sehe ra Jacob, tan yacan cuví tuhun cahan ra tsihin ra naha, tan nasoco ra tsi intuhun intuhun ra naha.

Nu ndahva cuñu ñuhu ra Jacob

29 Tan cuví tsi iin quívi catyí ra Jacob tsihin sehe ra: “Tun tsa tsihí yu, cahun ndo cutinyii ndo cuñu ñuhu yu yavi yuu nyaá nu cuví ñuhu ra Efrón, nyívi Het, nu quíhví ñuhu jutu yu naha ra, 30 yavi yuu nyaá Macpela tsa canyí ityi caná nicanyii nyaá yatyin cuenda Mamre nda Canaán, nu ñuhu tsa jata ra Abraham tsi ra Efrón, nyívi Het, tyin cuvi nu ndaa cumisantu ra naha. 31 Ican quíhví ñuhu maa ra Abraham tsihin ña Sara, ra Isaac tsihin ña Rebeca, tan ican quíhví ñuhu ndihí ña Lea jahá yu. 32 Sehe ra Het xico ñuhu can tan yavi yuu can tsi ra Abraham”, catyí ra Jacob tsihin ra naha.

33 Tsa ndihí tsahá cuenda ra Jacob tsi nandihí sehe ra, tsicava nyico ra nu tsito ra tan ican quitá tsa nyito tsi ra.

50 1 Tacan tan tsinumí nyaá ra José cuñu ñuhu jutu ra tan tsacu ra tan tyaa yuhu ra can. 2 Yaha can, tava tyiñu ra tsi ra tatan naha ra, ra cuví musu nuu ra, na tyihi ra naha balsamo cuñu ñuhu jutu ra na ña tyahyu yatyi cuñu ñuhu can. Tacan javaha ra naha ra. 3 Uvi xico quívi janduvaha ra cuñu ñuhu can tyihí ra naha balsamo can, tyin tacan quívi cuñí maa tsi janduvaha ra naha can.

Tan uñi xico utsi quívi tsicoo ra Egipto naha ra tucuiihya iñi tsa cuenda cuñu ñuhu ra Israel. 4 Tsa yaha uñi xico utsi quívi tan catyí ra José tsihin ra cuví tyiñu nuu ra faraón tyehen:

—Tatun cahnu jahá ndo tsi yu, jaha ndo tumañi iñi cahan ndo tsihin ra faraón. 5 Tyin tsa ndi nyito jutu yu tsican ra tsi yu tsa cucutsi yu cuñu ñuhu ra nu ndaa cumisantu nu janduvaha

ra nda Canaán, tan yuhu ndoo yu tuhun tsihin ra tyin tacan cua javaha yu, yacan cuenda na cuhva ra faraón ndatu cahun yu cundaca yu cuñu ñuhu jutu yu nu ndaa can, yaha can tsaha vatsi nyico yu —catyí ra José tsihin ra naha.

6 Tan catyí ra faraón tsihin ra naha:

—Catyi ndo tsihin ra José: ‘Cuahan cua cutsi tsi jutu un, jandaa tsa tsican ra tsi un.’

7 Nihí ra José ndatu tan quee ra cuahan ra cua cutsi ra cuñu ñuhu can, tan cuaha xaan nyívi cuahan tsihin ra, nandihí ra cuví tyiñu nuu ra faraón, nandihí ra nyisó tyiñu ñuu Egipto can, 8 nandihí nyívi maa ra José, nandihí yañi ra tsihin nandihí nyívi ra naha cuahan, nacoo ñi sehe nyihi ñi tan quití jana ñi yuvehe ñi nda Gosén. 9 Tuvi xaan nyívi cuahan tsihin ra, nyívi cuahan tsihin careta tan nyívi yosó cuayu. 10 Tsaá ra naha nu nañí Atad inga tsiyo yutya Jordán, ityi caná nicanyii. Ndoo ra naha ican iin vitya maa tan jacahnu ra naha cuñu ñuhu can tan tsacu ra naha tsa cuiihya cuñí ra naha.

11 Tsa tsiñí nyívi Canaán iyó yatyin can tyin iyo xaan tsacú nyívi nu nañí Atad can tan catyí ñi: “Cahnu xaan tucuiihya iñi iyó ra Egipto naha ra nu quíhví ñuhu ndiyi can.” Yacan cuenda jacunañi ra naha ican Abel-mizraim.

12 Tan sehe ndiyi can jandaá ra naha tsihin cuñu ñuhu ra tsa tsican ra tsi ra naha. 13 Tsindaca ra naha cuñu ñuhu ra nda Canaán tan quíhví ñuhu ra yavi yuu nyaá Macpela tsa canyí ityi caná nicanyii cuenda Mamre, nu ñuhu tsa jata ra Abraham tsi ra Efrón, nyívi Het, tyin cuvi nu ndaa cumisantu ra naha. 14 Tsa yaha tyihí ra naha cuñu ñuhu can tsitsi yavi yuu, cuanuhu ra José nda Egipto tsihin nandihí yañi ra tan nyívi tsahan tsihin ra.

Nu jahá ra José tucahnu iñi tsi yañi ra

15 Tsa yaha tsihí ra Jacob, catyí ra yañi ra José natuhún tahan ra naha: “Vasiqui xaan cuñí ra José tsihin yo, tsa catyi tandihí tsa ña vaha nacuu yo tsihin ra, cua cahnya yo cuenda jaha ra”, catyí ra naha. 16 Tan jacuhun ra naha tsi ra tsicahan tsihin ra José tan catyí ra: “Quívi tsa ndi nyitó jutu ndo, tava tyiñu ra tsi ra yañi un naha ra na cahan ra naha tsihin un tyehen: 17 ‘Jaha tumañi iñi, jaha tucahnu iñi tsi ra yañi un naha ra tsa cuenda tandihí tsa ña vaha nacuu ra naha tsihin un’, catyí ra. Yacan cuenda tsican ra naha tumañi iñi tsi un jaha un tucahnu iñi tsi ra naha tyin musu Nyoo jacahnu jutu ndo cuví ra naha”, catyí ra tsicahan tsihin ra José.

Tan tsa tsiñi ra José tsa caahán ra naha quítsaha tsacú ra. **18** Tacan tan tsaá nandihí yañi ra José tan tsicuiñi tsiti ra naha nuu ra tan tsaquín ra naha nuu ra naha nda nu ñuhu tan catyí ra naha tsihin ra:

—Nyacú ndi ihya na cuvi ndi musu un.

19 Tan nacahan ra José tsihin ra naha:

—Ña nayuhvi ndo, ñavin Nyoo cuví yuhu.

20 Tsica ñi ndo javaha ndo tsa ña vaha tsihin yu quivi can, maa tyin samá Nyoo can tan nanduví can tsa vaha, tyin tacan tan cuvi javaha ra tsa iyo nyehé yo vityin, tan ña cúu nandihí nyivi.

21 Yacan cuenda ña nayuhvi ndo; maa yu cua cuhva tsa cua catsi ndo tsihin sehe ndo —catyí ra tsihin ra naha.

Nda tacan tsaha ndu iin ñi ra naha tyin vaha xaan cahan ra José tsihin ra naha.

Nu tsihi ra José

22 Ndoq ra José tsihin nandihí yañi ra iyó ra naha Egipto, tan tsicoq ra cientu utsi cuiya.

23 Cuaha cuiya tsicoq ra, yacan cuenda tsaá nyehé ra nuu sehe sucua ra Efraín tsihin nandihí sehe ra Maquir, sehe ra Manasés.

24 Tan iin quivi cahan ra José tsihin nandihí yañi ra: “Tsa nyaá naa quivi cúu yu, maa tyin maa Nyoo cua jatyinyee tsi ndo tan tava ra tsi ndo ñuu ihya tan cundaca ra tsi ndo nu ñuhu tsa ndoq ra tuhun tsihin ra Abraham, tsihin ra Isaac tan tsihin ra Jacob, jutu yo. **25** Tsa nditsa cuví can caahán yu tsihin ndo, cua quítsi Nyoo cua jatyinyee ra tsi ndo. Quivi cundaa can, cuñí yu tava ndo cuñu ñuhu yu ñuu ihya cuhun tsihin ndo nu cuhun ndo. ¿A cua javaha ndo tsa caahán yu ihya?”, catyí ra. Tan nacahan ra naha tsihin ra: “Cua jandaa maa ndi tsa tsicán un.” Tan tacan ndoq ra naha tuhun.

26 Cientu utsi cuiya ra José tan tsihi ra, tyihi ra naha balsamo cuñu ñuhu ra na ña tyahyu yatyi can, yaha can tan tinyii ra naha tsi ra tsitsi tsatun maa ñuu Egipto can.